

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2019 30 stp
Fakultetet for landskap og samfunn

Brukermedvirkning i bofellesskap

– En casestudie av pilotprosjektet

Vindmøllebakken

User participation in co-housing

– A case study of the pilot project Vindmøllebakken

Jakob Eldøy

By- og regionplanlegging

BIBLIOTEKSIDE

Tittel: Brukermedvirkning i bofellesskap – En casestudie av pilotprosjektet Vindmøllebakken

Title: User participation in co-housing – A case study of the pilot project Vindmøllebakken

Forfatter: Jakob Eldøy

Veileder: Inger-Lise Saglie

Sidetall: 90

Kilder: Referanseliste er oppført på s. 81. Dersom kilder ikke er oppgitt ved figurer, er disse forfatterens egne.

Nøkkelord: Brukermedvirkning, bofellesskap, bærekraftige boformer, alternative boformer, kollektive boformer.

Keywords: User participation, co-housing, sustainable housing, alternative housing, collective housing.

FORORD

Denne oppgaven markerer slutten på studieløpet By- og regionplanlegging ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU). Etter fire lærerike år, representerer denne oppgaven mitt siste semester og 30 studiepoeng.

Jeg ønsker å rette en stor takk til Inger-Lise Saglie for tålmodighet, fine samtaler og gode faglige tilbakemeldinger på veiledning. Takk til Gaining by Sharing og alle informanter som har bidratt til oppgaven gjennom intervjuer, møter og mail. Takk til Husbanken for stipend – det har vært motiverende å vite at oppgavens tematikk er interessant for dere. Stipendet har gjort forholdene rundt oppgaveskrivingen enklere.

Takk til Jørgen og Øystein for samtaler og innspill om tema til oppgaven. Takk til Malin for god støtte og korrektur. Takk til venner og familie for oppmuntrende ord. Til slutt ønsker jeg å takke alle medstudenter og professorer ved NMBU for et morsomt, lærerikt og motiverende studieløp.

Jakob Eldøy

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, Ås, 13. mai 2019

SAMMENDRAG

Den norske boligproduksjonen domineres av homogene boligtilbud med liten grad av medvirkning fra sluttbruker eller fokus på individuelle behov. Samtidig ser man nye demografiske mønstre i samfunnet, hvor mange opplever mangel på tilbud tilpasset deres boligbehov. Pilotprosjektet «Vindmøllebakken bærekraftig bofellesskap» tilbyr en ny boform på det kommersielle boligmarkedet. Prosjektet bygger på boligmodellen Gaining by Sharing, hvor fremtidige beboere involveres i planleggingen av prosjektet gjennom en tilrettelagt brukermedvirkningsprosess.

Oppgaven undersøker brukermedvirkningens hensikt, hva involvering av fremtidige beboere har tilført prosjektet, hvordan beboernes ønsker og behov har blitt ivarettatt og hvordan de vurderer prosessen i sin helhet. Ved å undersøke erfaringer og opplevelser fra pilotprosjektet synliggjøres potensialer og utfordringer knyttet til en slik prosess. Dette gir grunnlag til å diskutere i hvilken grad beboerne opplever at brukermedvirkningen har vært viktig for å oppnå et godt resultat.

Oppgaven er en kvalitativ casestudie som bruker intervju og dokumentanalyse som undersøkelsesmetoder. Seks informanter fra beboergruppen og to fra utvikler har gitt sine synspunkter og erfaringer fra prosessen. Analysen av de empiriske funnene diskuteres til slutt i lys av relevant teori og tidligere forskning. Oppgaven kombinerer plan- og medvirkningsteori med teori om ulike demokratiske tilnærminger, brukermedvirkning og deltakende design.

Resultatene viser at beboerne har opplevd brukermedvirkningen som positiv – og avdekker en viktig organiseringsstruktur som skal ivareta beboernes ønsker og behov. Prosjektets resultat forstås som en effekt av et velorganisert og godt planlagt forløp i regi av en kompetent ledelse, og en beboergruppe som har forstått bofellesskap som konsept, hensikten med brukermedvirkningen og som har ønsket å delta i bofellesskapet. Oppgaven avdekker at brukermedvirkningen først og fremst har tilført prosjektet en rekke sosiale effekter – mens de fysiske effektene ikke har vært like fremtredende.

Oppgaven konkluderer med at en prosess hvor beboerne blir kjent i forkant av innflytting er viktig for å etablere relasjoner og sosiale bånd som videre kan muliggjøre at et bofellesskap kan fungere på det kommersielle boligmarkedet. Samtidig avdekkes det at modellens mål om et demografisk mangfold og rimelige boligpriser for de nye demografiske gruppene ikke er nådd. Oppgaven avdekker også begrensninger ved brukermedvirkningen knyttet til hvilket tidspunkt beboere kom inn i prosessen.

ABSTRACT

The Norwegian housing production is dominated by homogeneous housing offers with little participation from end users or focus on individual needs. At the same time, new demographic patterns are seen in society where many experience a lack of housing offers adapted to their needs. The pilot project «Vindmøllebakken sustainable co-housing» offers a new housing form in the commercial housing market. The project is based on the housing model Gaining by Sharing, where future residents are involved in the planning of the project through a facilitated user participation process.

This thesis examines the purpose of the user participation, what the involvement of future residents has added to the project, how the residents' wishes and needs have been maintained and how they evaluate the process as a whole. By examining experiences from the pilot project, the potentials and challenges related to the process are made visible. This provides the basis for discussing the extent to which the residents find that the user participation has been important in order to achieve a good result.

The thesis is a qualitative case study, utilizing interviews and document analysis as methods of investigation. Six informants from the resident group and two from the developer have given their views and experiences from the process. The analysis of the empirical findings is finally discussed in light of relevant theory and previous research. The thesis combines planning and participation theory with theory of different democratic approaches and participatory design.

The results shows that the residents have experienced the user participation as positive – and reveals an important organizational structure that safeguards the residents' interests. The projects results are understood as an effect of a well-organized and well-planned course guided by a competent management, and a group of residents' who understand the projects concept, the purpose of the user participation and who want to be a part of a community. The thesis reveals that the user participation has primarily contributed with a number of social effects – while the physical effects of involving the residents have not been as prominent.

The thesis concludes that a process in which the residents get to know each other before moving in, is important for establishing relationships and social ties that can further enable a community to function in the commercial housing market. Simultaneous, it is revealed that the housing models' intent of demographic diversity and affordable housing for the new demographic groups has not been reached. The thesis also reveals limitations on the user participation related to what time the residents came into the process.

INNHALDSFORTEGENELSE

KAPITTEL 1 – INTRODUKSJON	1
1.1 Bakgrunn og relevans	1
1.2 Avgrensning	3
1.3 Tidligere forskning	3
1.4 Formål	4
1.5 Problemstilling og forskningsspørsmål	5
1.6 Oppgavens oppbygging	6
1.7 Begrepsforklaring og presisering	6
KAPITTEL 2 – CASEBESKRIVELSE	7
2.1 Presentasjon av Stavanger øst	7
2.2 Gaining by Sharing – En modell for moderne bofellesskap	8
2.3 Vindmøllebakken – Pilotprosjektet	10
2.3.1 Brukermedvirkning og prosess	11
2.3.2 Arealbruk og bebyggelse	12
KAPITTEL 3 – TEORI	15
3.1 Planleggingsteori	15
3.1.1 Utfordringer ved medvirkning og konsensus	16
3.2 Demokratiteori	17
3.2.1 Deltakerdemokrati	17
3.2.2 Deliberativt demokrati	18
3.3 Designteori	19
3.3.1 Deltakende design	19
3.3.2 Brukermedvirkning ved delte ressurser	21
KAPITTEL 4 – METODE	22
4.1 Forskningsdesign	22
4.2 Datainnsamling	22
4.2.1 Intervju	23
4.2.2 Litteraturstudie	26
4.2.3 Dokumentanalyse	26
4.2.4 Reduksjon, analyse og fortolkning av data	26
4.3 Forskningens kvalitet	28
4.4 Forskningsetikk	31
4.5 Metodiske avgrensninger	32

KAPITTEL 5 – EMPIRI	33
5.1 Dokumentanalyse	33
5.1.1 Modellens mål	33
5.1.2 Brukermedvirkningens mål	34
5.2 Intervju	37
5.2.1 Brukermedvirkningens organisering	37
5.2.2 Beboernes vurdering av brukermidvirkningen	43
KAPITTEL 6 – DISKUSJON	52
6.1 Dokumentanalyse	52
6.2 Brukermedvirkningens organisering	52
6.2.1 Organiseringsstruktur	53
6.2.2 Påvirkningsmuligheter	59
6.3 Beboernes vurdering av brukermidvirkningen	62
6.3.1 Vurdering av brukermidvirkningen	62
6.3.2 Brukermedvirkningens bidrag til prosjektet	64
6.3.3 Utfordringer	68
6.3.4 Forbedringer	71
6.4 Avsluttende refleksjoner	73
KAPITTEL 7 – KONKLUSJON	76
7.1 Oppsummering	76
7.2 Avslutning	79
7.3 Forslag til videre forskning	79
REFERANSELISTE	81
FIGURLISTE	86
VEDLEGG	87
Vedlegg 1 – Intervjuguide beboere	87
Vedlegg 2 – Intervjuguide GbS-aktører	89

KAPITTEL 1 – INTRODUKSJON

The future of democratic planning, as proposed by Jeb Brugmann in Welcome to the Urban Revolution, is to allow all parties to be involved so that they co-design, co-build and co-govern to their shared advantage. He calls this a «citysystem» where residents, community leaders, investors, developers and professionals co-create the city. (Johnson 2009)

1.1 Bakgrunn og relevans

Den norske boligproduksjonen domineres i dag av kommersielle aktører som tilbyr et homogent boligspekter med liten grad av medvirkning fra sluttbruker (Wigum & Stangeland 2013; Hanssen & Falleth 2014). Resultatet er et ensrettet boligtilbud som bygger på etablerte oppfatninger, har lite innovasjon og hvor brukermedvirkning hovedsakelig skjer på interiørnivå (Wigum & Stangeland 2013, s. 6). Medvirkning blir ofte sett på som tidskrevende og heftende av private utviklere (Falleth, Hanssen & Saglie 2008). Deres fokus er ofte på å finne økonomisk rimelige og rasjonelle gjennomføringsmodeller, fremfor å ta hensyn til individuelle behov (Wigum & Stangeland 2013, s. 23).

Nye demografiske mønstre i samfunnet fører til nye boligbehov. Statistikk fra SSB (2018) viser at stadig flere bor alene. I 1960 utgjorde enslige omkring 15% av norske husholdninger totalt. I 2018 var tallet nærmere 40%. I 1960 var det 3,3 personer per husholdning i Norge, mens det i 2018 var 2,17 (SSB 2004 & 2018). Gjennomsnittlig boareal per person har økt fra 36 m² i 1980, til 60 m² i 2014 (SSB 2004 & 2018). Globalt ser man en reduksjon i familiestørrelse og antall fødte barn (Tønnessen & Solerød 2015) – og den norske befolkningen blir stadig eldre (SSB 2019). Den eldre delen av befolkningen er lenger yrkesaktive, bor lenger hjemme, har bedre helse og har større kjøpekraft enn før (Egerö 2010, s. 15). Flere føler seg også ensomme og utrygge, noe som går ut over helse og livskvalitet (Helsedirektoratet 2014; Langvad 2017). For enkelte befolkningsgrupper kan kollektive boformer fylle behov for sosial omgang og kontakt, som ellers ikke dekkes like godt i tradisjonelle boligtilbud (Schmidt 1991; Næss 2012).

Forskning viser at antallet vanskeligstilte på boligmarkedet øker (Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2004 & 2014). Dette er «(...) personer og familier som ikke har mulighet til å skaffe seg og/eller opprettholde et tilfredsstillende boforhold på egen hånd» (Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2014). Blant annet kan enkelte grupper få problemer med å etablere seg på boligmarkedet på grunn av økende boligpriser og manglende tilbud tilpasset deres livssituasjon. Flere rapporter (Barlindhaug et al. 2012 & 2014) kommer frem til at norske kommuner ikke klarer å etterkomme behovet for boliger for vanskeligstilte. Enkelte grupper er i ferd med å bli ekskludert fra boligmarkedet og flere kommuner er bekymret for at stadig flere ikke har råd til å etablere seg og kjøpe bolig (Winther 2017).

Dette viser at en økende andel av den norske befolkningen har en livs- og bosituasjon som krever boligtilbud som per i dag ikke er ivaretatt i stor nok grad på boligmarkedet. Dette er noen av faktorene som legger grunnlag for behov for nye boformer, i tillegg til at vi i fremtiden må bo tettere og på mindre areal enn vi gjør nå (Hanssen, Hofstad, Saglie, Næss & Røe 2015). Det letes etter løsninger, både fra politiske hold og gjennom grasrotinitiativer (Winther 2017). Dette åpner opp for større variasjon og mangfold av boformer, og nye alternativer til hvordan vi skal bo i fremtiden. «*Det er behov for å fokusere på alternative boformer og alternative boligløsninger slik at alle har mulighet for å bo i en bolig med god boligkvalitet tilpasset sin livssituasjon*» (NAL et al. 2018, s. 3).

Globalt vokser interessen for kollektive boformer. I 2010 ble den første internasjonale konferansen om temaet arrangert i Stockholm (Vestbro 2010). I 2018 arrangerte Husbanken en konferanse om nye boformer, med fokus på hvordan arkitekter og utbyggere kan utvikle prosjekter i fellesskap med sluttbruker gjennom medvirkning og samskaping (Regjeringen 2018). Hall & Hickman (2011) konkluderer i sin studie om brukerinvolvering i boligtransformasjon i Frankrike med at det er behov for mer forskning på effekten av medvirkning i boligmarkedet, særlig i Europa.

Kollektive boformer har ofte vært basert på private initiativ fra eksisterende grupper som kjenner hverandre fra før og som ofte bruker eksisterende bygningsmasser (Schmidt 1991). Da er gjerne ikke arkitekturen optimalt tilrettelagt. Nybygg med tilrettelegging av delte fellesfunksjoner er ellers ofte knyttet til spesifikke aldersgrupper som studenter, eldre eller grupper med særskilte pleie- og omsorgsbehov, etablert i offentlig regi (Wigum & Stangeland 2013). Derfor er det interessant å undersøke et bofellesskap som er tiltenkt det kommersielle boligmarkedet, hvor det ikke er en forutsetning at beboerne kjenner hverandre fra før.

Denne oppgaven skal undersøke brukermedvirkningen i pilotprosjektet til en ny kommersiell boligmodell. Modellen heter Gaining by Sharing og pilotprosjektet heter «Vindmøllebakken bærekraftig bofellesskap». Brukermedvirkningen i prosjektet beskrives som helt essensiell for å skape et fungerende moderne bofellesskap. Prosjektet er et svar på fremtidens boligbehov og bygges med tanke på bærekraft og langsiktighet. Det presenteres nye ideer, særlig i norsk sammenheng, og det finnes lite forskning på temaet – noe som gjør arbeidet med oppgaven ekstra spennende. Brukermedvirkningen i Vindmøllebakken har vekket stor interesse, og ifølge Innovasjon Norge kan prosjektet bidra til et større mangfold av boliger og boformer på boligmarkedet (Liaset & Moe 2018).

1.2 Avgrensning

Opgaven er et casestudie av pilotprosjektet «Vindmøllebakken bærekraftig bofellesskap» i Stavanger. Prosjektet bygger på en boligmodell hvor medvirkning fra fremtidige beboere har stått sentralt og sterkt. Brukermedvirkningen trekkes frem som en viktig verdiskaper i prosjektet, og skal bidra til å skape miljømessige, sosiale, økonomiske og arkitektoniske gevinster gjennom samskaping, deling og fellesskap (Helen & Hard 2016, s. 2). Vindmøllebakken er derfor et innovativt prosjekt som skiller seg fra andre tilbud på boligmarkedet – og som det er viktig å høste erfaringer fra. Denne oppgaven avgrensner seg til å undersøke brukermedvirkningen i Vindmøllebakken. Beboerperspektivet vil være i særlig fokus – og det vil være aktuelt å undersøke hvordan det er å involvere fremtidige beboere tidlig i utviklingsprosessen, hva det tilfører prosjektet og hva beboernes opplevelse er av prosessen.

1.3 Tidligere forskning

Det er begrenset med tidligere forskning på brukermedvirkning i boligprosjekter og bofellesskap. Mye norsk forskning baserer seg på brukergrupper med særskilte pleie- og omsorgsbehov innen helsesektoren (Sverdrup, Myrvold & Kristofersen 2005 & 2007; Larsen, Aasheim & Nordal 2006). Fordi det har vært lite tidligere forskning som har samsvart med casets kontekst, har jeg valgt å se på tidligere studier av bofellesskap og medvirkning i planprosesser. Dette bidrar til et empirisk grunnlag for oppgaven.

Schmidt (1991, s. 9) påpeker i sin forskning på bofellesskap at det offentlige støtter kollektive boformer når det gjelder eldre, uføre og folk med spesielle behov, men at det gjøres lite for å støtte etablering av bofellesskap for folk flest. Funn i forskningen viser at behovet for sosial kontakt, praktisk avlastning, trygghet og tilhørighet er viktige elementer i slike boformer. Undersøkelser gjort av NIBR har vist en stor interesse for alternative boliger blant nordmenn (Ingebrigtsen 1989). De som ble spurt kunne tenke seg mer sosial kontakt og avlastning i hverdagen.

Schmidt (1991, s. 19) påpeker videre viktigheten av god organisering i et bofellesskap. Dette innebærer å sette opp avtaler og regler, samt ha en form for fellesmøter med jevne mellomrom. Flere bofellesskap som har blitt undersøkt har fått «skreddersydd» både fellesarealer og private boliger. Resultatet har vært dyre boliger (Schmidt 1991, s. 12). Tidligere forskning påpeker også viktigheten av å ha egne private boenheter i tillegg til fellesareal i bofellesskap (Schmidt 1991, s. 15). Et annet funn er at enkelte beboere opplevde at det var vanskelig å etablere vennskap dersom de ikke kjente noen av de andre beboerne fra før (Schmidt 1991, s. 15).

I privatinitierte reguleringsplaner har forslagsstiller (ofte privat utbygger) ansvar for medvirkning. Falleth et al. (2008) har undersøkt private utbyggers forhold til medvirkning. Studiens funn viser at kun en tredjedel av private utbyggere anser medvirkning som viktig for å få et bra og hensiktsmessig resultat (Falleth & Hanssen 2012, s. 198). Slike funn kan tyde på at selv om medvirkning er et tidsriktig og politisk korrekt ideal, er det ikke alltid like lett å sette ut i praksis.

En tidligere masteroppgave har hatt Vindmøllebakken som case. Lægneid (2017) undersøkte om økologisk økonomiske prinsipper kunne brukes i oppbyggingen av et bærekraftig bofellesskap – og hvorvidt verdiene bak prosjektet kunne anses som økologisk økonomiske. Oppgavens funn viser at prosjektet er i tråd med økologisk økonomi. Videre avdekker oppgaven et spenningspunkt mellom en utbygger fra en konservativ byggebransje og en ny og innoverende boligmodell med fokus på bærekraft. Oppgaven konkluderer med at aktørene kan lære av hverandre, og at de sammen med økologisk økonomi er et godt bidrag til en byggenæring som ønsker et perspektivskifte. Dette viser at Vindmøllebakken som case har blitt forsket på før, men med et annet fokus enn denne oppgaven.

På bakgrunn av hva som her har blitt presentert – og at det er lite tidligere forskning innenfor casets kontekst, identifiserer jeg et kunnskapshull i forskning på brukermedvirkning i kommersiell boligbygging, og særlig på kollektive boformer og bofellesskap.

1.4 Formål

Oppgavens formål er å undersøke hva involvering av fremtidige beboere har tilført Vindmøllebakken. Herunder vil det være aktuelt å undersøke hvordan beboernes ønsker og behov har blitt ivarettatt, og hvordan de opplever både sin egen påvirkningsmulighet og prosessen generelt. Ved å undersøke erfaringer og opplevelser fra pilotprosjektet, vil jeg synliggjøre potensialer og utfordringer knyttet til utviklingsprosessen, samt diskutere i hvilken grad brukermedvirkningen har vært viktig for å oppnå et godt bofellesskap. Oppgaven er også ment å bidra til og supplere Gaining by Sharing sin egen evaluering av brukermedvirkningen.

Kollektive boformer kan bidra til bærekraftig utvikling ved å spare på ressurser (Næss 2012; Wigum & Stangeland 2013). På bakgrunn av dette er oppgavens overordnede formål å bidra til forskning på nye bærekraftige og kollektive boformer, sette lys på brukermedvirkning som et verktøy for å oppnå et mer inkluderende boligmarkedet med alternative boformer – og boligbygging som kan hjelpe vanskeligstilte på markedet.

1.5 Problemstilling og forskningsspørsmål

På bakgrunn av presentert tema, søker oppgaven å svare på følgende problemstilling:

Hva er hensikten med brukermedvirkningen i Vindmøllebakken, hva har involvering av beboere tilført prosjektet, og hvordan vurderer beboerne prosessen?

Spørsmålet er bredt og kan ikke besvares uten å bli belyst fra flere sider. Problemstillingen baserer seg derfor på tre forskningsspørsmål.

Det er viktig å først få en oversikt over hva som er hensikten med brukermedvirkningen i prosjektet. Oppgavens første forskningsspørsmål er derfor:

1. Hvilke intensjoner ligger til grunne for brukermedvirkningen i Vindmøllebakken?

Videre vil det være aktuelt å se på hvordan beboernes behov og ønsker er ivaretatt i utviklingsprosessen. Her er det relevant å se nærmere på hva beboerne vektlegger som viktig organisering, verktøy og aktiviteter. Videre er det interessant å se hvordan beslutninger har blitt tatt og hvilke påvirkningsmuligheter beboerne har hatt, både på privat boenhet og fellesareal. Disse momentene søkes belyst av oppgavens andre forskningsspørsmål:

2. Hvordan er beboernes perspektiver ivaretatt, hvilken beslutningskraft har de, og hvilke påvirkningsmuligheter har de hatt?

Ettersom oppgaven avgrensar seg til brukermedvirkningen med særlig fokus på beboerperspektivet, blir det viktig å undersøke hvordan beboerne selv vurderer og opplever prosessen og hva de trekker frem som suksesskriterier og utfordringer. Til slutt vil jeg undersøke hva beboerne mener brukermedvirkningen har bidratt til i prosjektet. Oppgavens tredje forskningsspørsmål er:

3. Hvordan vurderer beboerne brukermedvirkningen, og hva mener de den har bidratt til i prosjektet?

Oppgavens metodologiske hovedgrep er et casestudie ved bruk av kvalitativ metode. Forskningsspørsmål 1 vil besvares gjennom en dokumentanalyse ved å se på en studie utviklet av Gaining by Sharing, som ligger til grunne for boligmodellen og utviklingen av Vindmøllebakken. Forskningsspørsmål 2 og 3 undersøkes hovedsakelig gjennom datamateriale fra intervju av beboere og utviklere av Gaining by Sharing. Sammen vil svarene på forskningsspørsmålene danne grunnlag for å besvare problemstillingen.

1.6 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt inn i syv kapitler, hvor denne introduksjonen utgjør første kapittel.

Kapittel to gir et historisk perspektiv over Stavanger øst. Dette er for å skape et bilde av hvilket området dette er i dag. Videre presenteres boligmodellen som ligger til grunne for prosjektet. Deretter vil caset beskrives.

Kapittel tre presenterer relevante teoretiske perspektiver for å besvare problemstillingen. Først presenteres planleggingsteori om kommunikativ planlegging og utfordringer knyttet til medvirkning av sivilsamfunnet og konsensus som beslutningsform. Deretter vil demokratiteoretiske perspektiv og designteoretiske perspektiv presenteres.

Kapittel fire redegjør for oppgavens forskningsdesign og hvilke forskningsmetoder som har blitt brukt i oppgaven. Her vil forskningens kvalitet vurderes og det vil redegjøres for forskningens etikk og metodiske avgrensninger.

I kapittel fem presenteres relevante empiriske funn fra dokumentanalyse og intervjuer strukturert etter forskningsspørsmålene. I kapittel seks diskuteres resultatene fra kapittel fem i lys av tidligere forskning og teoretiske perspektiver.

Kapittel syv oppsummerer oppgaven. Her vil problemstillingen besvares, etterfulgt av avsluttende refleksjoner og forslag til videre forskning.

1.7 Begrepsforklaring og presisering

Gjennom oppgaven brukes begrep som «brukermedvirkning», «prosess» og «utviklingsprosess» om hverandre for å skape språklig variasjon. I alle tilfellene er det snakk om involveringen av beboerne i Vindmøllebakken.

Begrepene «beboer» og «sluttbruker» brukes om hverandre. Beboer brukes i forbindelse med caset Vindmøllebakken, mens sluttbruker brukes mer overordnet om medvirkning.

Begrepet «initiativtakere» brukes som en samlebetegnelse på gründere og utviklere bak boligmodellen Gaining by Sharing.

«GbS» brukes heretter som forkortelse for Gaining by Sharing.

KAPITTEL 2 – CASEBESKRIVELSE

2.1 Presentasjon av Stavanger øst

Stavanger øst ligger i bydelen Storhaug. Området har de siste 20 årene gjennomgått en forvandling fra å ha et negativt omdømme som Stavangers «bakgård» – bestående av nedlagte industrianlegg og hermetikkfabrikker – til å bli en verdifull ressurs for utviklingen av Stavangers bykjerne.

Figur 1: Oversikt sentrumskerne, Storhaug bydel og caseområdet (Norge i bilder, 2016).

Da hermetikkindustrien i Stavanger øst ble avviklet i løpet av 1970-årene, bar området preg av forfall og dårlig utnyttelse av den eksisterende bygningsmassen. Mens byutvikling på 1980- og 1990-tallet stort sett skjedde i utkanten av byen, ble Stavanger øst liggende uendret og nedslitt. I Stavangers kommuneplan fra 1997 ble det bestemt at noe måtte skje med Stavanger øst, samtidig som det kom statlige føringer om at kommunen måtte ta i bruk de ledige arealene sentralt i byen før de fikk bygge på landbruksjorden i kommunen (NAL 2011). I 1998 bevilget derfor Stavanger bystyre 100.000 kroner til å satse på området. Dette ga grunnlag for utarbeidningen av «Urban Sjøfront Storhaug- Visjon for sentrumsnær byomforming» i 1999.

Visjonen var å samle grunneiere og utbyggere i området for en felles byutvikling. For å videreføre visjonen ble Urban Sjøfront etablert av Stavanger kommune i 2002 som et kollektivt samarbeidsprosjekt. Det var en felles målsetning om bærekraftig byutvikling og helhetlig planlegging av Stavanger øst – for å hindre en fragmentert byutvikling. Etableringen av Urban Sjøfront har vært et viktig grep for å styre områdets byutvikling i riktig retning. Arbeidet forente og samlet grunneierne i løpet av prosessen, og endret områdets negative omdømme til noe positivt (NAL 2011). Området har blitt en grobunn for et mangfold av boligprosjekter, både nybygg og rehabilitering, kulturscener, næringsbygg, kafeer og butikker. I dag

fremstår området som en sammensatt bydel med bymessige kvaliteter, hvor nybygging har akkompagnert den eksisterende bystrukturen (Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2015).

Storhaug er den bydelen i Stavanger som har hatt mest boligbygging de siste 15 årene, og mye av dette skjer i Stavanger øst. Stavanger kommune mener det har blitt bygget for mange små boliger i bydelen – og har ønsket å legge opp til en bedre sammensetning av forskjellige boligstørrelser (Moi 2015). I 2015 opplevde byens boligmarked et krasj, og flere boligprosjekter ble lagt på is, særlig i Stavanger øst. Stavanger kommune satte på denne tiden også en stopp for bygging av små boliger i Stavanger øst, med en minimumsgrense på 50 m² (intervju med initiativtaker 2019).

Figur 2: Illustrasjonsfoto av Vindmøllebakken som viser nærliggende bebyggelse (Kruse Smith 2019).

2.2 Gaining by Sharing – En modell for moderne bofellesskap

Arbeidet med GbS ble startet i 2011 av styreleder og eier av et entreprenør- og boligkonsern og arkitekt og partner i et lokalt arkitektkontor. De ville undersøke hvordan man kunne bygge- og bo mer bærekraftig i fremtiden – og begge ønsket innovasjon både i byggebransjen og i boformer. De kom tidlig inn på tanken om hvordan nye kollektive boformer kunne se ut, samt ideen om å skape en direkte relasjon mellom utbygger og beboer for å kunne forstå hvilke reelle behov folk hadde. Ideen skiller seg fra kommersielle boligprosjekter flest: «Når vi gjør kommersielle boligprosjekter, har vi aldri direkte kontakt med de som skal flytte inn. Megler og salgsapparat står imellom» (arkitekt i Langvad 2017, s. 24). Sammen hadde de kapital og kompetanse til å gjøre en studie om temaet. De inviterte med seg en industridesigner med en doktorgrad i design for bærekraft til å utarbeide studien, som senere ble medutvikler og prosjektfasilitator for medvirkningsprosessen i Vindmøllebakken.

Gaining by Sharing - en studie om bærekraftig boform (Wigum & Stangeland 2013) ble utredet i 2011-2012 og publisert i 2013. Studien skal fungere som et hjelpemiddel for utvikling av kollektive boliger med fokus på bærekraft – både menneskelig, sosial og miljømessig.

Å dele bofunksjoner, romareal og fasiliteter relatert til boligen er ikke en ny tanke, men hvordan passer den inn i det moderne menneskets livsstil, og på hvilken måte gir det miljøgevinst? Er det mulig å forene dagens krav til individuell tilpasning og kollektive løsninger tett på privatlivet? (Wigum & Stangeland 2013, s. 5).

Selve grunntanken bak studien er å undersøke hvordan moderne kollektive boformer kan se ut. I arbeidet er det tatt utgangspunkt i eksisterende forskning og litteratur, studier og besøk av vellykkede bofellesskap – hvor det er gjennomført dybdeintervjuer for å fange opp erfaringer. En av studiens intensjoner er å danne grunnlag for at modeller for kollektive boformer kan innta det kommersielle boligmarkedet. Studien kan fungere som et rammeverk som beskriver en prosess for utbyggere i utvikling av framtidens kollektive og bærekraftige boformer (Wigum & Stangeland 2013, s. 5).

GbS-modellen presenteres som en ide om at natur, miljø og mennesker vinner på å dele – man reduserer fotavtrykket og vinner miljø- og livskvaliteter. Tanken er at man skal ha litt mindre areal til privat bolig, mot at man blir en del av et fellesskap som man deler funksjoner med. Ved å dele på funksjoner kan hver boenhet ha et mindre areal uten at dette oppleves som negativt (Næss 2012, s. 159). Den kollektive boformen bidrar til å spare ressurser, både i forhold til produksjon, drift og bruk av boligen. I tillegg gjør den det enklere å dele arealer, utstyr, funksjoner og tjenester. Resultater fra forskning har vist at boligareal kan reduseres i snitt mellom 10-30% per husstand ved å bytte til mer kollektive boformer (Gaining by Sharing 2017).

Man kan også se på konseptet som et tiltak for å bedre folkehelse ved å redusere ensomhet. Ifølge prosjektleder i GbS er interessen for konseptet stor, særlig fra norske kommuner (Henriksen 2017). Flere kommuner har gjennom folkehelseloven fått et økende fokus på folkehelse, og jobber aktivt med hvordan de kan få det inn i planene. Funn fra GbS-studien, viser også viktigheten av sosial omgang i kollektive boformer. Helsedirektoratet (2014) trekker frem sosial omgang som en viktig faktor til god folkehelse – og særlig for å redusere ensomhet.

Det unike med GbS-modellen sammenlignet med andre konsepter på boligmarkedet, er at den skal åpne for særegne fysiske og sosiale løsninger gjennom at beboerne deltar aktivt i både forprosjektering og utviklingsprosessen av et boligprosjekt. Gjennom brukermedvirkningen kan beboere i ulik alder og livssituasjon utvikle de løsningene de måtte trenge og ønske for å

bo i fellesskap og utforme sin fremtidige bolig. Tanken er å skape felles goder ved å utnytte og dele på ressurser, enten det er arealer, eiendeler eller tid (Helen & Hard 2016, s. 2). Modellens konsept er ment som et konkret svar på nye behov i boligmarkedet, hvordan man kan bo i fremtiden og vise vei mot *det grønne skiftet* (Langvad 2017, s. 27).

Det er per 2019 flere konkrete GbS-prosjekter i Oslo, Kristiansand, Bergen og Voss. Ifølge en aktør fra GbS er tanken at konseptet skal videreutvikle seg. Bofellesskapene skal kunne lære av hverandre etter hvert. Oppstår det for eksempel en konflikt i et bofellesskap, skal de kunne høre med andre bofellesskap hvordan de har løst lignende saker (Selstø 2019).

2.3 Vindmøllebakken – Pilotprosjektet

Arkitektkontoret bak Vindmøllebakken har hatt kontor på en gammel fabrikkomt i Stavanger øst i over 20 år og eide deler av tomten selv. I flere år bestod tomten av kasserte brakker fra Nordsjøen som hadde for dårlig standard for oljearbeiderne. I disse brakkene bodde blant annet besøkende praktikanter og samarbeidspartnere. Etter hvert ønsket arkitektkontoret å bygge et eget prosjekt på tomten, og konseptet med bofellesskap ble et naturlig valg. De ønsket å utvide tomten og kjøpte sammen med utbygger opp resterende eiendommer (Langvad 2017, s. 26).

Figur 3: Oversikt over tomten (Google 2019).

Figur 4: Brakker fra Nordsjøen (Langvad 2017).

Prosjektet ligger i krysset Pedersgata – Støperigata, og et steinkast unna gaten som heter Vindmøllebakken. I området stod det tidligere en vindmølle som ble brukt til å kverne korn. Som ellers i Stavanger øst var området preget av eldre arbeiderboliger og industri. Øst for tomten finner man Stavanger Havnesilo – Felleskjøpets gigantiske siloanlegg.

Vindmøllebakken er pilotprosjektet til GbS. Selv beskriver arkitekt og utbygger prosjektet som et ambisiøst byggverk (Langvad 2017, s. 32). Prosjektet er et eksempel på hvordan et moderne bofellesskap kan være og se ut. Et av funnene i GbS-studien var viktigheten av en egen privat boenhet med muligheten til å trekke seg unna felleskapet dersom man ønsker. Schmidt (1991)

har også trukket frem viktigheten av fullverdige private boenheter i bofellesskap. Derfor har Vindmøllebakken private leiligheter med primærfunksjoner som bad, kjøkken, soverom og stue – slik at beboerne selv kan velge grad av deltakelse i fellesskapet. I tillegg har de mulighet til å benytte seg av fellesarealene. Tanken er å dele de funksjoner og ting man ikke ellers kunne ha eid alene, eller som man ikke har behov for eller bruker hver dag. Gevinsten er blant annet tilgangen på større kvalitetsrike funksjoner og arealer enn hvis man bor alene, samtidig som det totale fotavtrykket til hver person reduseres (Langvad 2017, s. 20).

Boliger med fellesareal er ikke en ny ide, og det er mange boligprosjekter som har det. GbS har likevel sett at ressurssterke mennesker får dekket for lite av sine behov i slike prosjekter, fordi den sosiale strukturen ofte mangler (Arnfinnsen 2014). Ofte er fellesarealer plassert i kjeller, på bakkeplan eller på tak. Ifølge arkitekt fra arkitektkontoret bak Vindmøllebakken (Langvad 2017, s. 31) er ikke dette den beste måten å organisere fellesarealer på. I Vindmøllebakken er et stort fellesareal plassert i midten av bygningsmassen – med boenheter rundt. Dette gjør at man kan gå direkte inn i fellesarealene når man går ut av leiligheten sin, og ikke en alminnelig anonym oppgang. På den måten kan beboerne daglig oppleve mer sosial kontakt og se merverdien av fellesareal de har i tillegg til sin egen leilighet.

Vindmøllebakken er første forsøk på å gjøre bofellesskap kommersielt mulig ved at en utbygger setter i gang prosjektet. Leilighetene har blitt solgt på det åpne markedet hvor hvem som helst kan kjøpe – og hvor det ikke er en forutsetning at beboerne kjenner hverandre fra før. Dette skiller seg fra vanlige måter å organisere kollektive boformer på, hvor det gjerne er en eksisterende gruppering som vil flytte inn sammen (Schmidt 1991). Fordi GbS gjør det mulig for ukjente folk å flytte sammen, blir utviklingsprosessen med brukermedvirkning fra start særlig viktig (Langvad 2017, s. 27).

2.3.1 Brukermedvirkning og prosess

Det ble arrangert et åpent seminar i Stavanger i 2013 for å finne ut om det var noen interesse for bofellesskap i byen. Det var forventet et lite oppmøte, men over 200 personer kom. Etter dette ble det satt opp seminarer og workshops med potensielle beboere frem til 2015. I perioden fra 2013-2015 var det usikkert om prosjektet skulle realiseres eller ikke. Usikkerheten var sammensatt. Blant annet var den forbundet med å bygge et såpass stort prosjekt midt i en eksisterende bebyggelse omringet av verneverdige hus og fabrikker. I tillegg bygges prosjektet i et gammelt område som har krevd modernisering av infrastruktur under bakken. Prosjekteringen tok også lenger tid enn planlagt på grunn av lang reguleringsbehandling og utfordringer med prising og gjennomføring (Helen & Hard 2016, s. 5). Samtidig krasjet boligmarkedet i Stavanger en periode – og mens andre boligprosjekter i området ble lagt på is, ble leiligheter i Vindmøllebakken lagt ut for salg i 2016.

I april 2016 ble et informasjonsmøte holdt, hvor over 100 personer møtte opp. Her ble de som var interessert i å kjøpe leilighet invitert til det første og mer forpliktende beboerkurset i mai 2016 (Helen & Hard 2016, s. 2). Videre fulgte et kursforløp bestående av beboerkurs, informasjonsmøter og workshops.

Arkitekten (i Langvad 2017, s. 27) forteller at de tidlig i prosessen forstod at det var behov for en viss kontinuitet i arbeidet, for de rakk ikke å formidle all informasjon på et møte. Det var slik beboerkursene ble til. Her ble den tradisjonelle utviklingsprosessen i et boligprosjekt utfordret, ved at fremtidige beboere aktivt deltok i utviklingsprosessen for å tilpasse prosjektet til deres ønsker og behov (Helen & Hard 2016).

Aktivitet	Dato
Tidlige seminar og workshops	2013-2015
Informasjonsmøte	april 2016
Beboerkurs – 3-dagers	april-mai 2016
Salgsstart	juni 2016
Informasjonsmøte	november 2016
Byggestart byggetrinn 1	januar 2017
Beboerkurs – 1-dags	juni 2017
Workshop I	juni 2017
Workshop II	august 2017
Workshop III	januar 2018
Workshop IV	mars 2018
Innflytting byggetrinn 1	desember 2018

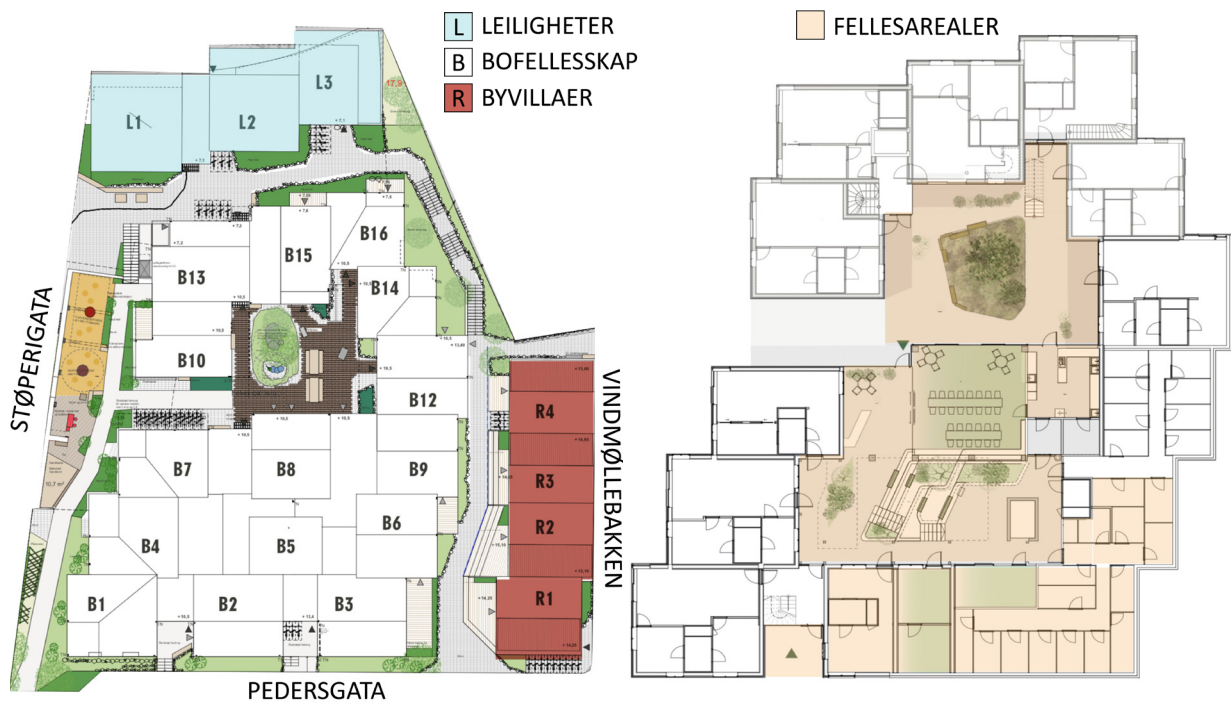
Figur 5: Oversikt over kursforløp fra 2013-2018.

På beboerkursene har mye fokus gått til å gi potensielle beboere et innblikk i hva det betyr å være en del av et bofellesskap og å finne ut om man passer inn i denne boformen. I tillegg ble deltakerne utfordret til å tenke gjennom egne behov og ønsker i samspill med bofellesskapet. Veien videre fra de første beboerkursene var at kjøper signerte en forhåndskontrakt og ble invitert i kursforløpet.

2.3.2 Arealbruk og bebyggelse

Til å begynne med skulle 16 av totalt 48 boenheter være en del av bofellesskapet. Resten skulle være selveierleiligheter og byvillaer. Dette var blant annet på grunn av usikkerhet omkring interessen for den kollektive boformen. På informasjonsmøtet i april 2016 ble det informert om større interesse enn antatt og at 34 boenheter skulle inngå i bofellesskapet (Kruse Smith 2016, 01:01:00). Til slutt har 40 boenheter blitt bestemt at skal inngå i bofellesskapet.

Prosjektet skal inneholde totalt 55 boenheter i ett nytt miljøvennlig bykvartal. De 40 boenhetene i bofellesskapet skal organiseres som et borrettslag, og et boligbyggelag vil bistå organiseringen. Bofellesskapet er fordelt på to byggetrinn. Første byggetrinn består av 26 leiligheter med innflytting i desember 2018, mens de resterende 14 leilighetene kommer i andre byggetrinn med innflytting i november 2019. Når disse to byggetrinnene står ferdig skal de resterende enhetene bestående av fire byvillaer og elleve selveierleiligheter ferdigstilles. Totalt har prosjektet et bruksareal på ca. 4800 m².

Figur 6: Tre typer bebyggelse (Kruse Smith 2019).

Figur 7: Fellesarealer i bofellesskapet (Langvad 2017).

Boenhetene i bofellesskapet varierer i størrelse fra 26 m² til 86 m². Kommunen har vært positive til prosjektet og fleksible i forhold til boligstørrelsene, da det som tidligere nevnt var satt en stopp på små boliger under 50 m² i Stavanger øst (Søndeland 2014). Planløsningene er i utgangspunktet nøye planlagt og beskrives som kompakte, med lite gangareal for å få en effektiv bruk av alle kvadratmeter – men det skal være muligheter for beboerne å påvirke løsningene i hver enkelt boenhet (Kruse Smith 2016, 32:00).

Med hver boenhet følger det 12,6 m² fellesarealer. Totalt utgjør dette 540 m² fellesareal som inkluderer et innendørs atrium, et allrom med forbindelse til et stort felleskjøkken, to gjestehytter, verksted, veksthus, takstue, takterasse og takhage, vaskeri og et stort felles gårdsrom (Langvad 2017 s. 19). Parkering er lagt i en eksisterende fabrikkhall med et ønske om å skape et bilfritt byrom. Deler av en gammel gul hermetikkfabrikk som ligger i Støperigata skal bli næringslokale, og fasade og materialer rehabiliteres og utformes til lekeplass (Langvad 2017, s. 16).

Vindmøllebakken har en urban bebyggelse som er tett og lav, med opp til fem etasjer. Dette bygger videre på Stavanger øst sin typiske småskala trehusbebyggelse. En slik struktur utnytter tomtens terrengfall, slik at flest mulig boenheter får direkte adkomst fra gateplan. Dette sparer også ressurser og oppvarming av areal ved å unngå innendørs gang- og oppgangsarealer og heiser (Liaset & Moe 2018). Prosjektet har en høy arealutnyttelse og bryter med gjeldende reguleringer, men på grunn av prosjektets kvalitet ble det ønsket

realisert så fort som mulig av kommunalstyre for byutvikling i Stavanger tilbake i 2014 (Søndeland 2014). Ifølge arkitekt er prosjektets skala viktige også for boformen: «Det er vanskelig å få et forhold til hjemmet sitt, hvis det føles som du bor i et stort generisk bygg» (Langvad 2017, s. 26).

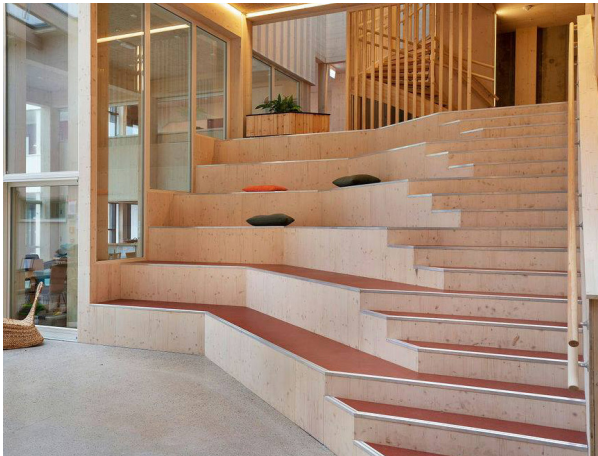

Figur 8: Vindmøllebakken utvendig (Christensen 2019).

Figur 9: Utsikt mot øvrig bebyggelse (Christensen 2019).

Prosjektet bygges av prefabrikkerte treelementer. Ifølge arkitekten har tre hovedsakelig blitt valgt fordi det er det byggematerialet som gir lavest CO2-utslipp, men også fordi det bidrar til et godt inneklima. I tillegg er det slitesterkt og solid, og holder seg godt over tid – som på sikt kan redusere behovet for oppussing (Langvad 2017, s. 16).

Figur 10: Atriumet i Vindmøllebakken (Eiendomsmegler 1 2019).

Figur 11: Privat boenhet i Vindmøllebakken (Eiendomsmegler 1 2019).

Inne i kvartalet er det ulike nivåer av eksponering for bofellesskapet. Dette vil si at noen boenheter har inngangsdør rett ut i bofellesskapets fellesarealer, mens andre boenheter har utvendig inngang. Dette åpner opp for å være en del av fellesskapet samtidig som man ikke er direkte påkoblet, og at man selv velger i hvor stor grad man ønsker å være en direkte del av fellesskapet – og velger leilighet deretter (Kruse Smith 2016, 01:28:20).

KAPITTEL 3 – TEORI

Det finnes lite teori på brukermedvirkning i boligprosjekter – og særlig bofellesskap. Oppgavens tema er unikt i den forstand at det ikke finnes klare teorier innenfor oppgavens tematikk. Det må derfor brukes flere ulike teoretiske innfallsvinkler for å få en forståelse av hvordan brukermedvirkningen i Vindmøllebakken har foregått. Teoriene som legges frem i dette kapittelet anses å ha stor overførbarhet til casets kontekst og oppgavens problemstilling.

Det vil være aktuelt å se på relevant planleggingsteori. Videre vil jeg redegjøre for utfordringer knyttet til medvirkning, konsensus og involvering av sivilsamfunnet. Det må nevnes at dette hovedsakelig dreier seg om medvirkning på et reguleringsplannivå. De teoretiske perspektivene anses likevel å være overførbare til brukermedvirkningen i Vindmøllebakken fordi de handler om potensialer og utfordringer ved involvering av berørte parter.

Videre i kapittelet skilles det mellom ulike dimensjoner av medvirkning; medvirkning i forhold til hele beboergruppen, fellesarealer og prosjektet i sin helhet – og medvirkning i forhold til hver enkelt beboer og deres private boenhet. Medvirkning i forhold til gruppen vil ha en teoretisk forankring i demokratiteori, mens medvirkning i forhold til enkeltpersoner vil forankres i det jeg har valgt å kalle designteori.

3.1 Planleggingsteori

Patsy Healey (1996) beskriver et kommunikativt skifte på 1980-tallet fra en ekspertstyrt planpraksis, til en mer inkluderende holdning overfor sivilsamfunnet. Planpraksisen skulle være en samarbeidende prosess basert på kommunikasjon. Grunntanken er å tilby konsensusbygging som et verktøy slik at planleggere kan skape et inkluderende, samarbeidende og engasjerende planmiljø for alle berørte parter (Innes 1995; Healey 1996).

Healey (1992) påpeker viktigheten av kollektiv handling¹ i kommunikative planprosesser. Kollektiv handling innebærer at alle må delta for å få til et vellykket resultat. Lager man systemer eller regler for medvirkning, må man ha tillit til at berørte parter deltar og følger reglene – og at det er en gjensidighet blant de involverte. Gjennom kollektiv handling vil man bygge tillit, toleranse og respekt blant alle parter (Healey 1992, s. 237). Booher & Innes (2002, s. 227) påpeker at mangfold og et bredt spekter av livserfaringer, interesser, verdier, kunnskap og ressurser er en utfordring for å etablere en kollektiv handling og oppnå enighet. Likevel påpekes det at i et sosialt miljø er det mangfold som tillater innovative løsninger – og at et bredt spekter vil påvirke og tilpasse seg som følge av et kollektivt samspill. Det er mangfoldet som videre gir et nettverk muligheten til å skape nye forhold og løsninger (Booher & Innes 2002, s. 227).

1. På engelsk «collective action».

Bakgrunnen for kommunikatív handling er at innspill fra sivilsamfunnet skal danne et kunnskapsgrunnlag for å ta best mulig avgjørelser, og at medvirkning skal sikre legitime beslutninger (Innes 1995; Healey 1996; Forester 1999). Medvirkning vil gi en oversikt over sivilsamfunnets behov og ønsker. I tillegg skal medvirkning sikre en felles forståelse, rettferdighet, enighet og likhet, samt gi prosesser og avgjørelser legitimitet (Innes & Booher 2004). Ifølge den franske filosofen Foucault vil ikke en felles forståelse nødvendigvis føre til enighet, og mellom enkelte parter vil enighet være vanskelig å oppnå. Men en felles forståelse i etterkant av en god prosess kan gjøre det enklere å akseptere et utfall selv om man ikke oppnådde enighet (Mäntysalo 2005, s. 13).

3.1.1 Utfordringer ved medvirkning og konsensus

Healey (1996) og Forester (1999) fronter en kommunikatív og inkluderende planpraksis med et mål om å oppnå konsensus mellom alle parter. Etablering av konsensus presenteres ofte som et ønske om å oppnå det beste resultat for alle involverte gjennom en åpen, deliberativ og frivillig prosess som skal sikre legitimitet, respekt, åpenhet og autenticitet – i den forstand at alle synspunkt kan uttrykkes, høres og forstås (Connelly & Richardson 2004, s. 4).

Med et mål om større deltakelse er det viktig å være klar over hva man ønsker å oppnå med medvirkningen og hvilke sosiale utfordringer som kan oppstå – for å oppnå et vellykket resultat (Connelly & Richardson 2004; Knudtzon 2018). For eksempel kan man stille spørsmål til hvorvidt den gjennomsnittlige innbygger virkelig vil være interessert i å delta – og om de egentlig har noen formening i en medvirkningsprosess. I praksis kan også målet om konsensus føre til større grad av konflikter og forskjeller mellom berørte parter (Connelly & Richardson 2004, s. 4). Utestengningsmekanismer, manipulering av deltakere og dominans av eliter eller enkeltpersoner, samt retoriske virkemidler, makt og forhandlinger er kjente utfordringer i medvirkningssammenheng (Knudtzon 2018, s. 25).

Connelly & Richardson (2004, s. 7) beskriver et viktig og nødvendig skille mellom *ideell konsensus* og *praktisk konsensus* – og at praksis ofte avviker fra idealet. Ideell konsensus innebærer en fritt inngått avtale mellom berørte parter til alles favør. Når konsensusbygging brukes for å løse vanskelige problemer, blir ideell konsensus vanskelig å oppnå på grunn av partenes ulike mål og interesser. Konsensus oppstår sjeldent uten problemer i reelle situasjoner fordi interessespenninger er vanskelig å unngå (Connelly & Richardson 2004, s. 4).

Ifølge Knudtzon (2018, s. 25) kan også søken etter konsensus innebære at resultatet i realiteten blir en påtvunget konsensus. En prosess med konsensus som mål kan ofte føre til et press om å etablere konsensus fremfor å bygge konsensus gjennom en åpen dialog. Dette kan føre til at deltakerne inngår kompromiss for å nå en avtale og komme til enighet,

og man oppnår en situasjon som likner mer på forhandling enn ideell konsensus (Connelly & Richardson 2004, s. 8). Engberg & Bayer (referert i Pløger 2004, s. 78) påpeker at involverte i en konsensusprosess ikke nødvendigvis trenger å dele betydelige idealer, verdier eller preferanser – men at de må forsøke å komme til enighet gjennom en deliberativ prosess.

Connelly & Richardson (2004) hevder at all inkludering på en eller annen måte innebærer ekskludering – for eksempel av tema, ønsker eller meninger. For eksempel kan dominerende diskurser og tema ekskludere perspektiv fra medvirkningsprosesser – noe som resulterer i at enkeltes perspektiver gjerne fortreges (Hanssen & Saglie 2010). I hvilken grad involvering er vellykket, handler først og fremst om prosessen og hvorvidt deltakere og perspektiver inkluderes på en effektiv måte fra start til slutt. Vellykket medvirkning krever kunnskap om organisering og beslutningsprosesser av de som ønsker involvering (Knudtzon 2018, s. 27).

Et praktisk problem knyttet til medvirkningsprosesser er tidsperspektivet. Ofte tar slike prosesser lang tid – noe som kan føre til utbrenthet blant deltakere, en illusjon av at deres deltakelse ikke fører til noe eller at folk faller ut av prosessen underveis (Fainstein 2000; Pløger 2004; Mäntysalo, Saglie & Cars 2011).

3.2 Demokratiteori

Forholdet mellom planlegging og demokrati kan være utfordrende, da det i et demokrati er et premiss at planlegging skal basere seg på demokratiske prinsipper (Falleth & Hanssen 2012, s. 187). Med dette menes det at sivilsamfunnet skal delta i planleggingen – enten direkte eller indirekte. Direkte deltakelse har størst fokus i planfaget, og foregår for eksempel gjennom medvirkning ved at innbyggerne deltar direkte i konkrete planer eller prosesser. Indirekte deltakelse kan ses i lys av en representativt demokratiform. Det vil si at deltakelsen foregår gjennom at folk velger representanter til å styre for seg – gjerne kalt folkevalgte representanter (Pateman 1970; Knudtzon 2018).

Demokratiteori gir et teoretisk fundament for å kunne diskutere involvering av sivilsamfunnet i praksis. Det finnes ulike typer demokratiforståelser og i praksis ser man ikke alltid et klart skille mellom disse. Kommunikative planidealene trekker ofte på deltakende og deliberative teorier om demokrati (Falleth & Saglie 2011; Aarsæther, Falleth, Nyseth & Kristiansen 2012). Derfor vil det videre gis en videre presentasjon av deltakerdemokrati og deliberativt demokrati.

3.2.1 Deltakerdemokrati

Et deltakerdemokrati innebærer en aktiv deltakelse fra berørte grupper og deltakere (Knudtzon 2018, s. 32). Dette begrunnes i at beslutninger burde forankres bredt blant berørte parter – og at sivilsamfunnet må anses som en viktig ressurs for å komme frem til

gode løsninger gjennom dialog (Pateman 1970). Pateman (referert i Sirowy 2010, s. 7) skiller mellom *pseudo-medvirkning*, *reell medvirkning* og *delvis medvirkning*. Pseudo-medvirkning vil si å skape en følelse av medvirkning ved å overtale enkeltpersoner til å akseptere beslutninger som allerede er tatt (Sirowy 2010, s. 7). Reell medvirkning skjer når hver deltaker i en prosess har lik makt til å påvirke utfallet av et vedtak. Delvis medvirkning er når fordelingen av makt ikke er lik og det endelige utfallet avgjøres av en person eller gruppe (Pateman 1970, s. 71).

Utfordringer ved involvering i et deltakerdemokrati er særlig knyttet til representasjon og at det i praksis ikke kan la seg gjøre at alle berørte parter er representert eller deltar (Knudtson 2018, s. 33). Dette fører til at enkelte personer må representere andre. En slik representasjon kan bli skjev dersom den baserer seg på selvseleksjon. Da vil ofte taleføre mennesker som har tiltro til sin egen virkelighetsforståelse og nok ledig tid, få en rolle til å delta på vegne av andre (Knudtson 2018, s. 33). Resultatet kan bli at de kun taler for seg selv eller sine. Møter som baserer seg på at de som har tid eller lyst kan komme, kan ha svakheter knyttet til representasjon.

3.2.2 Deliberativt demokrati

Målet i et deliberativt demokrati er å bruke dialog og diskusjon for å komme frem til fornuftige løsninger som fellesskapet mener er best for alle. Fairclough & Fairclough (referert i Knudtson 2018, s. 33) beskriver begrepet *deliberasjon* mer som en samtalesjanger enn en type aktivitet. Deliberasjon er å revurdere egne innstillinger som følge av diskusjon, ny informasjon eller påstander fra andre i et fellesskap (Chambers 2003, s. 309). Man ønsker å få en bredere forståelse gjennom å dele informasjon, tolkninger og vinklinger. Målet er å finne en mer nyansert forståelse ved å høre på hva andre deltakere har å si, for så å bygge videre på det som blir sagt (Knudtson 2018, s. 33). For eksempel er det ikke deliberasjon dersom man forsøker å avvise eller parere det som blir tatt opp i fellesskapet.

Ved å ta utgangspunkt i kommunikativ handling og rasjonalitet, skal man gjennom deliberasjon oppnå løsninger som uavhengige og likeverdige mennesker anser som best for et fellesskap uten å vektlegge egne interesser (Cunningham 2002, s. 163). Man oppnår legitime beslutninger når diskusjoner har vært åpne for alle. Beslutninger må kunne forsvares på bakgrunn av argumenter som er gjensidig akseptable og anerkjennes av alle – med sikte på å konkludere med noe som er bindende i dag, men som kan være åpent for utfordringer i fremtiden (Gutmann & Thompson 2004, s. 7).

Dryzek & Niemeyer (2010) bruker begrepet *diskursiv representativitet*. Det sentrale i begrepet er at man ikke bør knytte representativitet til mennesker, men heller forsøke å få frem relevante diskurser i en prosess. Dette er fordi mennesker ofte tilhører flere diskurser, og det

vil derfor være uheldig å forvente at personer skal få frem perspektiver og ståsted. Det kan medføre en reduksjon i mangfoldet som skal sikre et godt beslutningsgrunnlag. Ved å heller sikre diskurser enn mennesker, unngår man problemer knyttet til representasjon (Dryzek & Niemeyer 2008, s. 482).

3.3 Designteori

3.3.1 Deltakende design

Deltakende design² er en type designprosess hvor man aktivt forsøker å involvere sluttbruker. Formålet er å sikre at resultatene tilfredsstiller sluttbrukers ønsker og behov, og at det resultatet er brukbart. Begrepet brukes innenfor flere felt, blant annet arkitektur og planlegging (Våland 2009; Luck 2018).

Våland (2009) og Luck (2018) beskriver en økende interesse for brukermedvirkning i designprosesser. Selv om brukermedvirkning er en integrert del av designprosesser innenfor store deler av arkitektindustrien, påpeker Våland (2009, s. 111) at det derimot ikke er etablert en grundig etnografisk tilnærming til temaet – hverken i arkitektfirma eller innenfor arkitektutdanning. Derfor er mye av kunnskapsgrunnlaget basert på empiriske studier.

Ifølge Kjølle & Blakstad (2014, s. 40) bør kommunikasjon mellom arkitekt og sluttbruker foregå ansikt til ansikt for å oppnå gode resultater, og for at sluttbruker skal oppleve prosessen som meningsfull. Hovedmomentet er at sluttbruker skal delta aktivt i dialog med arkitekt (Våland 2009; Luck 2018). Våland (2009) og Kjølle & Blakstad (2014) påpeker viktigheten av å få ulike faglige bakgrunner inn i prosessen for å oppnå et mangfold av kompetanse slik at deltakerne kan lære av hverandre underveis i prosessen. Samtidig beskriver Våland (2009, s. 115) utfordringer knyttet til fagkunnskap; faglige og tekniske uttrykk innen planlegging og arkitektur kan være ukjent og vanskelig å forstå for personer uten denne faglige bakgrunnen – og man kan derfor oppleve utfordringer knyttet til kommunikasjon. I slike situasjoner blir medvirkningsaktiviteter- og verktøy viktige for å oppnå en kommunikasjon som er forståelig for alle parter (Våland 2009; Kjølle & Blakstad 2014).

Hvordan brukermedvirkningen organiseres er også avgjørende for å skape vellykkede resultater (Kjølle & Blakstad 2014). Ifølge Sirowy (2010, s. 8) kan mye av brukermedvirkningen man finner i arkitektur forstås som det Pateman kaller pseudo-medvirkning. Till (referert i Sirowy 2010, s. 8) mener reell medvirkning ikke er mulig å oppnå i arkitektur, blant annet fordi arkitekt og sluttbruker er på ulike nivå når det gjelder kunnskap – og kommunikasjonen vil derfor påvirkes av dette skillet.

2. På engelsk «participatory design».

Kjølle & Blakstad (2014) bruker begrepet grenseobjekter. Begrepet kan forklares som verktøy og aktiviteter utviklet og brukt i deltakende design (Star & Griesemer 1989). Grenseobjektene hensikt er å fungere som kommunikasjonsverktøy mellom sluttbruker og arkitekt for å bedre kommunikasjonen og skape god dialog i prosesser med brukermedvirkning. Dette vil gi sluttbruker rom for egne tolkninger, deliberasjon og deltakelse på tvers av egne interesser og ønsker (Kjølle & Blakstad 2014, s. 40). Grenseobjekter kan bidra til å skape en følelse av kollektiv handling- og innsats hvor deltakerne kan enes, og sammen forsøke å oppnå gode resultater (Star 2010). Fokuset er på å balansere makten som ofte eksisterer mellom arkitekt og sluttbruker, og få sluttbruker til å delta aktivt i prosessen (Kjølle & Blakstad 2014). Grenseobjekter kan også bidra til å etablere en felles forståelse for deltakere fra forskjellige demografiske grupper og livssituasjoner. Dette danner grunnlag for god kommunikasjon mellom deltakerne og tilrettelegger for at de for eksempel kan dele et fremtidig prosjekt sammen (Star 2010; Kjølle & Blakstad 2014). Eksempler på grenseobjekter kan være medvirkningsverktøy som workshops, kurs og interesse- og fokusgrupper (Våland 2009; Kjølle & Blakstad 2014; Luck 2018).

Kjølle & Blakstad (2014, s. 35) påpeker i denne sammenheng viktigheten av kunnskap i brukermedvirkningsprosesser ved å forklare at medvirkningsverktøy som grenseobjekter i seg selv ikke vil gjøre en prosess vellykket. For å sikre en effektiv kommunikasjonen mellom arkitekt og sluttbruker er sluttbrukers kunnskapsgrunnlag like viktig. Sluttbrukers individuelle erfaring og kunnskap vil også bidra til å danne kollektive referanser og kunnskap for alle deltakere, som igjen kan bidra til bedre resultater (Kjølle & Blakstad 2014, s. 49).

Brukermedvirkning beskrives som et viktig forberedende steg for å få et forhold til nye fasiliteter på et tidlig stadium (Våland 2009; Kjølle & Blakstad 2014). Nutt og Kelly et al. (referert i Kjølle & Blakstad 2014) påpeker at brukermedvirkningen også kan fortsette inn i bruk og drift av prosjekter. Brukermedvirkningen er også et viktig verktøy for å etablere en følelse av eierskap og engasjement for en prosess eller et prosjekt (Fristedt & Ryd, referert i Kjølle & Blakstad 2014).

I en designprosess er det ifølge Våland (2006, s. 39) avgjørende at medvirkning foregår som en pågående og gjentakende aktivitet. Da er utviklingsprosessen åpen og fremvoksende – og refereres til som å være i en flytende tilstand³ (Våland 2006, s. 39). I den flytende tilstanden er prosessen åpen for forandring og ulike og nye løsninger – samt at den fungerer som et verktøy for å oppnå bredere utforskning og dialog. En flytende tilstand er ofte vanskelig å både oppnå og holde, men viktig om man ønsker best mulig resultat. Dersom en åpen

3. På engelsk «liquid condition».

prosess begrenses, vil den fort krystalliseres (Våland 2006, s. 36). I en krystallisert tilstand⁴ har grunnleggende strukturer og form falt på plass. Materialer, metode og teknologi er avgjort og mye av utformingen er ferdig (Boland & Collopy, referert i Våland & Georg 2012, s. 4). De to tilstandene er en balanse mellom en prosess som er åpen for dialog og utforskning, og en prosess som har blitt begrenset hvor beslutninger er avgjort og ferdig.

Birgitte Lange (2015) forklarer i boken *Hjemmestedet - Lengselen etter å komme hjem* at graden av involvering av sluttbruker og deres selvbestemmelse vil påvirke om noe føles som en bolig eller hjem. «*Et hjem er forbundet med en stor grad av innflytelse, ansvar og påvirkningsmuligheter for den enkelte*» (Lange 2015, s. 15). Når man skal skape et hjem er det positivt at man føler man har en stor grad av innflytelse og påvirkningsmuligheter.

3.3.2 Brukermedvirkning ved delte ressurser

Parker & Schmidt (2016) har i sin studie sett på brukermedvirkning i planlegging av parker og offentlige rom. De bruker begrepet *commons* som forstås som en delt ressurs som det er vanskelig eller uønsket å ekskludere andre fra å bruke. De teoretiske perspektivene som videre legges frem vil ha en overførbarhet til fellesarealer i bofellesskap, samt planlegging av disse.

Parker & Schmidt (2016, s. 118) beskriver utfordringer ved delte ressurser som ekskludering av bruksmåter og brukere som ikke bidrar til å skape verdier for fellesskapet. Ved å etablere en ressurssterk kollektiv ledelse som besitter kunnskap om organisering, kan man oppnå resultater som ellers ikke ville vært mulige. En slik organisering innebærer også praktiske utfordringer. Det trekkes frem at innflytelsesrike personer eller grupper kan overkjøre eller svekke andre for å styrke sin egen stilling (Parker & Schmidt 2016, s. 119).

Videre beskriver Parker & Schmidt (2016, s. 120) begrepet *nettverkseffekter* som viktige. Det vil si at en person eller gruppe kan påvirke andre på en positiv måte. For eksempel vil en positiv følelse av å delta i et fellesskap, ofte være avhengige av at deltakerne har avtalte regler, felles interesser eller former for intern kommunikasjon (Parker & Schmidt 2016, s. 120). Dersom nye personer kommer inn i områder eller arealer med delte ressurser, vil det oppleves positivt at eksisterende deltakere eller grupper har klare avtaler og regler som følges. Eksempler på nettverkseffekter kan være interessegrupper, nettbaserte diskusjonsgrupper, ordensregler og arenaer med brukergenerert innhold (Benkler & Nissenbaum 2006).

4. På engelsk «crystallized condition».

KAPITTEL 4 – METODE

4.1 Forskningsdesign

Når man velger forskningsdesign må man vurdere hvem og hva som skal undersøkes, hvordan undersøkelsen skal gjennomføres og hvordan man skal gå frem for å besvare problemstillingen (Johannessen, Tufte & Christoffersen 2016, s. 69).

Denne oppgaven baserer seg på et kvalitativt forskningsdesign. Kvalitativ metode baserer seg hovedsakelig på tekstdata og skal fange opp erfaringer, oppfatninger og meninger som ikke kan måles eller tallfestes. Motsatt baserer kvantitativ metode seg på tallmateriale for å forstå sammenhenger og tendenser for å gi en mer generaliserende konklusjon (Johannessen et al. 2016, s. 95). Kvalitative tilnærminger gir forskerne en annen innsikt i å forstå sosiale fenomener, enn hva man kan få med store kvantitative undersøkelser (Thagaard 2013, s. 11). En fordel med kvalitativ metode er mindre bortfall fordi det gjerne er høyere terskel for å trekke seg fra kvalitative forskningsmetoder som intervju, enn det er å unnlate å svare på en spørreundersøkelse – hvor man i tillegg ofte er anonym (Larsen 2007). Samtidig er datamaterialet mer personlig og dataene mer individuelle. Dette resulterer også i at analyse og bearbeiding blir mer ressurskrevende.

Oppgavens problemstilling er mest naturlig å besvare ved å bruke kvalitative data. Dette er en studie av et spesifikk case og datamaterialet registreres som tekst. For å besvare problemstillingen brukes dybdeintervju og dokumentanalyse. Det kunne også vært interessant å benytte seg av spørreundersøkelse i datainnsamlingen. Dette har derimot ikke blitt gjort fordi GbS selv foretok en spørreundersøkelse av beboerne like før innflytting. Da fant jeg det lite hensiktsmessig å foreta enda en spørreundersøkelse.

Casestudie

Casestudier kjennetegnes ved avgrenset oppmerksomhet mot et spesifikk case hvor det hentes mye informasjon over kortere eller lengre tid – gjennom en detaljert og omfattende datainnsamling (Johannessen et al. 2016, s. 80). «*Målet er at analyse, tolkning og rapport skal gi leseren en forståelse av tematikken som er utforsket*» (Johannessen et al. 2016, s. 81). Denne oppgaven har brukermedvirkningen i Vindmøllebakken som case.

4.2 Datainnsamling

Oppgavens datainnsamling deles inn i primærdata, hvor informasjon er kommet frem som et resultat av dybdeintervju – og sekundærdata, hvor informasjon kommer frem som et resultat av en dokumentanalyse. Informanter til dybdeintervju har bestått av to utvalg; beboere i Vindmøllebakken og aktører fra GbS som har vært med å lede og styre brukermedvirkningen.

4.2.1 Intervju

Fordi intervjuene utgjør en vesentlig del av datainnsamlingen har jeg ønsket å gi informantene frihet til å uttrykke seg og reflektere over spørsmålene. Derfor har jeg utført semi-strukturerte intervjuer. Dette vil etter min mening gi oppgaven best mulig datamateriale. Larsen (2007, s. 82) anbefaler at prosjekt med begrenset tid eller forskere med lite erfaring, har en viss grad av struktur på intervjuer. Jeg har derfor brukt overordnede intervjuguider som utgangspunktet – men spørsmål, tema og rekkefølge har variert underveis. Når svaralternativ ikke er formulert på forhånd, vil informantene i større grad kunne svare med egne ord og erfaringer – som betyr at informantenes svar vil vise hvordan de har forstått spørsmålene. Dette vil åpne for mer utfyllende svar enn for eksempel et spørreskjema (Johannessen et al. 2016, s. 148).

Intervjuguide

Intervjuguidene (se vedlegg 1 og 2) fungerte som lister over tema og mer generelle spørsmål som skulle gjennomgås under intervjuene. De er bygget på åpne spørsmål uten svaralternativer, og ble brukt som sjekklister underveis i intervjuene for å kontrollere at viktige tema ble tatt opp. Semi-strukturerte intervjuer kan tilpasse seg situasjonen dersom informanten tar opp nye tema underveis. Dette skal sikre en god balanse mellom standardisering og fleksibilitet (Johannessen et al. 2016, s. 149).

Rekruttering

Før arbeidet med oppgaven startet kontaktet jeg aktører fra GbS for å undersøke om de kunne være interessert i å delta i masteroppgaven. De var selv i gang med en evaluering av brukermedvirkningen og vi inngikk derfor et samarbeid hvor denne oppgaven har som hensikt å supplere deres evaluering av prosessen.

På bakgrunn av dette ble oppgavens tema presentert på et beboermøte høsten 2018 – med en forespørsel om noen av beboerne ville la seg intervju i forbindelse med en masteroppgave. Seks beboere meldte interesse, og jeg fikk dermed deres kontaktinformasjon. Det kan ofte være krevende å rekruttere informanter, særlig grupper som beboere og brukere. Hjelp til rekruttering fra GbS ble derfor verdifull og viktig, særlig med tanke på oppgavens tidsbegrensning.

Målet var å kontakte informantene i god tid før intervjuene skulle gjennomføres, for å tidlig etablere kontakt og skape en tillit til meg som forsker. Jeg tok kontakt per mail i startfasen av oppgaven og fortalte når jeg ønsket å utføre intervjuene. Jeg forsøkte å formulere intervjuforespørselen så nøyaktig som mulig for å unngå eventuelle misforståelser. Enkelte informanter svarte raskt, andre brukte lenger tid – mens noen aldri svarte. For de som svarte på mail ble tidspunkt også avtalt på mail. De som ikke svarte på mail tok jeg kontakt med på

telefon for å avtale tidspunkt. Det ble flere telefonsamtaler med enkelte av informantene som ikke svarte på mail fordi det var vanskelig å avtale tidspunkt omgående på telefon. Dette hadde sine fordeler når vi omsider møttes for intervjuet. En telefonsamtale er mer personlig enn en mail, og skaper da gjerne en større tillit og relasjon enn hva en skriftlig forespørsel gjør. Jeg ble bevisst på dette, og ønsket å snakke med flest mulig på telefon i forkant av intervjuene, nettopp for å skape en tillit til meg som forsker. Samtlige informanter ble derfor kontaktet på telefon før intervju for å bekrefte tidspunkt og møtested. Å skape en grunnleggende tillit anså jeg som særlig viktig fordi intervjuene i hovedsak skulle skje i informantenes egne hjem.

Å avtale eksakte tidspunkt for intervju viste seg også å være vanskeligere enn hva jeg hadde antatt. Beboerne fra byggetrinn 1 overtok leilighetene like før nyttår 2018. Enkelte beboere var derfor midt i hektiske flytteperioder når jeg tok kontakt. For noen var det greit å planlegge 3-4 uker frem i tid, mens for andre var det vanskelig å si hvilke datoer og tidspunkt som passet. Det ble da avtalt å kontakte de på ny når tiden nærmet seg. Dette fungerte fint og alle intervjuene ble utført innen tidsperspektivet jeg på forhånd hadde planlagt.

Utvalg

Det var et ønske om å få et så bredt utvalg (alder, kjønn, livssituasjon) av beboere som mulig. Hensikten var å få en dypere og bredere forståelse av deres opplevelser på tvers av livssituasjon, alder, yrke og utdanning – og å undersøke om opplevelser varierte etter disse parametrene. Dette er derimot vanskelig å ha noen kontroll over, særlig da informantene frivillig deltar i oppgaven. Utvalget jeg endte opp med var ikke helt forenelig med målet. Alle var godt voksne med høyere utdanning. Dette viste seg likevel ikke å være en begrensning for datamaterialet. Noe av årsaken til dette var at alle beboerne var blitt godt kjent i prosessen, og kjente til synspunkt, perspektiver og verdier hos andre i gruppen.

Det å ha fått hjelp fra GbS til å rekruttere beboere kan ha hatt sine fordeler og ulemper. På en side er det en stor fordel å få hjelp til rekruttering fra noen som beboerne har tillit til. Samtidig kan det bli en mer homogen gruppe som melder seg på og ønsker å delta. Flere av beboerne viste seg å ha sentrale roller i prosessen ved at de satt i et midlertidig styre som hadde blitt etablert. Disse viste seg å være gode ressurser i å forstå beboernes opplevelser. De var engasjerte, interesserte og hjelpelige. Utvalget hadde også varierende grad av deltakelse i prosessen – det vil si at noen hadde vært med fra start (2013) og deltatt på de fleste møter, mens andre nylig hadde kjøpt leilighet og vært med på få møter. Jeg anser begge perspektivene som viktige og interessante fordi det gir en bredere forståelse av hvordan beboerne har erfart prosessen som en hel gruppe.

Gjennomføring av intervju

Intervjuer er gjort som feltarbeid. Det vil si at jeg har møtt informantene i deres naturlige omgivelser – for eksempel deres hjem, fellesområde i Vindmøllebakken eller arbeidssted. Et intervju ble gjort delvis på Skype og på telefon på grunn av tidsbegrensninger. En intervjusetting i informantenes naturlige omgivelser mener jeg har bidratt til en mer avslappet og uformell stemning under intervjuene. Dette tror jeg har vært viktig for at informantene skal få tillit til meg som forsker. Spørsmål knyttet til egen boligsituasjon kan for enkelte oppleves sensitivt, da man kan komme inn på tema som økonomi og livssituasjon. Det å kunne reflektere over slike forhold kan kreve at informanten har en grunnleggende tillit til den som stiller slike spørsmål. Denne tilliten kan videre føre til at informantene åpner seg mer opp og snakker friere.

Før intervjuene startet fikk informantene en kort innføring i hva oppgavens tema, bakgrunn, formål og foreløpige problemstilling var, samt at jeg gikk gjennom en samtykkeerklæring. Intervjuene varte mellom 30-90 minutter. Dette var blant annet avhengig av hvor lenge informantene hadde vært med i prosessen og generelt hvor mye de hadde å si om hvert enkelt tema. Majoriteten av intervjuene tok like under 60 minutter. Alle intervjuene ble tatt opp på lydopptaker. Bruk av lydopptaker ble opplyst i infoskriv som ble sendt ut i forkant av intervju. Det virket ikke som noen av informantene hadde noe imot at lydopptaker ble brukt, men jeg opplevde flere ganger at samtalen fortsatte etter at lydopptakeren var slått av – og at det her ble formidlet relevant informasjon. I disse tilfellene valgte jeg kort tid etter intervjuene å notere ned det som ble sagt i stikkord og deretter skrive et intervjunotat sammen med de transkriberte intervjuene.

Intervjuguidene ble fulgt i varierende grad, men var en god støtte dersom samtalen skled ut i andre temaer. Datainnsamlingen foregikk mellom 4-15. februar 2019. Totalt ble det utført åtte dybdeintervju, hvorav syv intervjuer fant sted i Stavanger og et på Ås over telefon.

Transkribering av datamaterialet

Transkribering av lydopptakene skal muliggjøre analyse av datamaterialet. Lydopptakene fra intervjuene ble transkribert fortløpende, enten samme dag eller få dager etter intervjuet ble utført. Intensjonen med dette var å transkribere mens jeg enda hadde intervjuet godt i minne, for å eventuelt supplere intervjuet med momenter det ikke ble tatt opptak av i intervjunotat og for å oppsummere hvordan intervjuet gikk. Alle informantene er anonymisert og det benyttes ingen navn i det transkriberte datamaterialet. I transkripsjonen ble dialekt skrevet om til bokmål. I enkelte intervjuer opplevde jeg at informantene for eksempel hadde humoristisk ladde utsagn. I slike tilfeller ble «humoristisk tone» notert i parentes. Dette anså jeg som viktig for å unngå å tolke mindre seriøse utsagn direkte.

Under transkribering fikk jeg en oversikt over datamaterialets innhold. Dette ga meg også muligheten til å oppdage nye aspekter ved dataene, få en bedre forståelse over informasjonen og vurdere hva som var relevant. Dette betyr at ikke all data ble transkribert – kun det jeg anså som relevant i forhold til oppgavens tema og problemstilling.

4.2.2 Litteraturstudie

Innenfor samfunnsvitenskap gjør man ofte systematiske litteratursøk i forskningsprosjekt. Et prosjekt starter ofte med en litteraturgjennomgang for å finne forskning som allerede finnes på fenomenet, hvilke metoder som blir benyttet og hva som er temaets kunnskapsstatus (Johannessen et al. 2016, s. 105). Litteratursøket for denne oppgaven foregikk mellom oktober 2018 og februar 2019. Funnene utgjør en sammenstilling av relevant litteratur, rapporter, vitenskapelige artikler og tidligere empiriske funn.

4.2.3 Dokumentanalyse

En dokumentanalyse brukes gjerne for at forskeren skal orientere seg om eksisterende litteratur, få frem viktige sammenhenger og relevant informasjon om de forhold som ønskes å undersøke (Johannessen et al. 2016, s. 99). Kildene brukt i dokumentanalysen er det gjerne andre som har samlet inn og datainnsamlingen kan være gjort på bakgrunn av et annet formål enn hva forskeren bruker det til (Thagaard 2013, s. 59).

I denne oppgaven er det aktuelt å gjøre en ideanalyse. Ifølge Bratberg (2016, s. 60) kan en av hensiktene med en ideanalyse være å kartlegge hvilke ideer som er fremtredende i en tekst. I slike tilfeller er utgangspunktet deskriptivt og målet er å undersøke hvilke ideer som utgjør tekstens essens. Undersøkelsen dreier seg ikke om å gjengi innholdet, men å fange opp og filtrere ideer fra teksten. I tillegg innebærer undersøkelsen et element av sammenligning – for eksempel om funn fra ideanalysen kan knyttes opp mot andre bestemte empiriske funn.

Ideanalysen vil bestå av en gjennomgang av *Gaining by Sharing - en studie om bærekraftig boform* (Wigum & Stangeland 2013) for å undersøke hvilke ideer, mål og intensjoner som ligger bak brukervedvirkningen i Vindmøllebakken. En analyse av GbS-studien er viktig og interessant for å forstå hvordan brukervedvirkningen og boligmodellen er tiltenkt, bygd opp og tilrettelagt. Denne analysen vil særlig bidra til å besvare forskningsspørsmål 1: *Hvilke intensjoner ligger til grunne for brukervedvirkningen i Vindmøllebakken?*

4.2.4 Reduksjon, analyse og fortolkning av data

Etter datainnsamlingen er gjennomført, skal datamaterialet bearbeides. Dette vil si å transkribere lydopptakene. Jeg benyttet også en metode hvor jeg skrev oppsummerende refleksjoner fra hvert intervju – det vil si at jeg skrev korte notater om ting som eventuelt grep

min oppmerksomhet under intervjuet og mer generelt hvordan intervjuet gikk. Hensikten var å beskrive spesielle mønster jeg eventuelt merket meg. Jeg brukte følgende punkter for å utføre intervjunotat:

- Er noe umiddelbart interessant?
- Er det noe som samsvarer eller bryter med teori?
- Er det noe som samsvarer eller bryter med mine forventninger?

Denne metoden var nyttig fordi det ga en fin oversikt over de empiriske funnene – og fikk meg til å koble datamaterialet sammen med teori tidlig i arbeidet.

Datareduksjon

Det finnes flere ulike måter å analysere og tolke kvalitative data på. I denne oppgaven har jeg valgt å konsentrere meg om noen tilnæringsmåter og analyseteknikker som er vanlige å bruke i samfunnsforskning, referert til i Johannessen et al. (2016).

Før analysearbeidet starter må man ofte redusere mengden data slik at materialet blir mer håndterlig å jobbe med. Ikke all data vil være relevant for å kunne besvare problemstillingen – og en utfordring med kvalitativ forskning er å få noe fornuftig ut av en stor mengde ustrukturert data (Johannessen et al. 2016, s. 161).

Analyse og fortolkning

I kvalitativ forskning er det den som gjør datainnsamlingen som også bør analysere og tolke datamaterialet. Dette er fordi teori, problemstilling og forskerens egen forståelse er viktige utgangspunkt i analysen (Silverman, referert i Johannessen et al. 2016, s. 161). Med andre ord taler ikke kvalitative data for seg selv, og må derfor tolkes.

Målet med analysen er å avdekke et budskap eller en mening – og finne et mønster i datamaterialet. Når dataen er analysert, kan forskeren trekke en konklusjon som har som hensikt å besvare problemstillingen (Johannessen et al. 2016, s. 162). Analysen av oppgavens datamateriale ligger til grunne for de empiriske funnene som presenteres i kapittel fem.

Fortolkning handler om å få tak i en mening som ikke nødvendigvis fremkommer i datamaterialet. Ofte tar man utgangspunkt i teori på temaet man forsker og ser empiriske funn opp mot denne (Johannessen et al. 2016, s. 162). Dette vil si at forskeren skal forsøke å forstå og forklare funnene fra analysen. Tolkning av datamaterialet brukes også i et forsøk på å forstå hvordan informantene selv forstår og tolker det fenomenet forskeren studerer. Ved bruk av tolkende lesning er ikke forskeren nødvendigvis opptatt av det som står ordrett, men heller

det som ligger bak det som sies (Johannessen et al. 2016, s. 166). Når datamaterialet er tolket, bør forskningen ha oppnådd sitt formål. Fortolkningen av oppgavens empiriske funn ligger til grunne for diskusjonen som presenteres i kapittel seks.

Kategorisering av datamaterialet

Ved kvalitative undersøkelser ender man gjerne opp med store mengder data, og ofte kan det være vanskelig å se klare sammenhenger i datamaterialet. I slike tilfeller vil en organisering av datamaterialet være viktig for å få en oversikt og identifisere spesielle mønstre (Johannessen et al. 2016, s. 163).

I denne oppgaven har jeg benyttet det Johannessen et al. (2016, s. 165) kaller for tvrresnittbasert inndeling av data. Dette innebærer å konstruere et system for å indeksere datamengden. Indekseringen går ut på å sette merkelapper på setninger eller avsnitt for å kunne identifisere og finne igjen temaer i datamaterialet. En slik prosess kalles også kategorisk inndeling, fordi indekseringen ender i en form for kategorisering. Kategorisering kan innebære inndeling i grupper, relevante temaer og informanter med fellestrekk i utsagn, perspektiv eller meninger – det vil si funn som samsvarer med hverandre (Johannessen et al. 2016, s. 165).

Før datainnsamlingen ble også spørsmålene i intervjuguiden delt inn i temaer med hensikt om å ha en viss oversikt underveis i intervjuet, og for å lettere kunne systematisere det endelige datamaterialet. Under transkribering ble datamaterialet videre delt inn i egne kategorier for hvert enkelt spørsmål i tillegg til de overordnede teamene. Når de empiriske funnene skal presenteres videre i kapittel fem vil jeg organisere funnene etter forskningsspørsmålene – og tematisere deretter.

4.3 Forskningens kvalitet

Innen kvantitativ forskning brukes gjerne reliabilitet og ulike validitetsformer for å måle forskningens kvalitet. Yin (referert i Johannessen et al. 2016, s. 231) bruker også disse begrepene for kvalitative datas gyldighet. Ofte brukes begrepene pålitelighet, troverdighet og overførbarhet når det gjelder kvalitative data.

Reliabilitet – Pålitelighet

Reliabilitet dreier seg om forskningens data; hvilke data som brukes, hvordan de samles inn og hvordan de bearbeides (Johannessen et al. 2016, s. 231). Reliabilitet måles fra lav til høy grad.

For kvalitative data handler reliabilitet hovedsakelig om forskerens egne refleksjoner over hvordan datainnsamlingen har gått for seg, for å bevisstgjøre forskningens eventuelle feil eller mangler (Ringdal 2013, s. 248). Forskeren kan styrke påliteligheten ved å gi leseren en

inngående beskrivelse av oppgavens kontekst – for eksempel gjennom en casebeskrivelse – samt en detaljert og åpen fremstilling av fremgangsmåten under hele forskningsarbeidet (Johannessen et al. 2016, s. 232). Derfor har det vært viktig å inkludere en detaljert redegjørelse av alle beslutninger og oppgavens fremgangsmåte slik at leseren kan følge og vurdere beslutningene som har blitt tatt. Det har også vært viktig å være selvkritisk til hvordan prosjektet er blitt gjennomført. Ved å gjøre dette mener jeg oppgavens reliabilitet styrkes.

En ulempe med kvalitativ metode, og særlig intervju, er *intervju-* eller *kontrolleffekten*. Dette er når informantens svar påvirkes av at intervjueren er tilstede mens spørsmålene skal besvares. Det kan for eksempel føre til at informanten svarer det han eller hun tror intervjueren vil høre eller hva som er allment akseptert (Larsen 2007, s. 27). En måte å redusere intervju-effekten på er å unngå å stille ledende spørsmål.

I intervjuene har jeg forsøkt å ikke påvirke informantene på noen måte. For å unngå å skape situasjoner hvor informanten kunne få en oppfatning av hva jeg var ute etter eller hva som var «riktige» svar, forsøkte jeg å unngå å stille ledende spørsmål. Under transkribering la jeg likevel merke til at enkelte spørsmål kunne oppfattes som ledende, særlig dersom informanten ikke forstod spørsmålet og jeg måtte forsøke å formulere spørsmålet på en annen måte der og da. Dette gjaldt særlig noen spørsmål som kom i slutten av intervjuene. Likevel opplevde jeg ikke at informantenes svar ble påvirket i stor grad av måten spørsmålet ble stilt på. I etterkant av disse episodene oppdaterte jeg intervjuguiden til de resterende intervjuene, slik at situasjonen ikke skulle skje igjen.

Ved å være bevisst på intervju-effekten, jobbe aktivt for å minimere den, være klar over når den har inntruffet og vurdere informantenes svar kritisk – styrkes oppgavens reliabiliteten. Intervjuer har skjedd alene med informanten i lukkede rom eller fellesareal uten andre til stede. Dette kan bidra til at informantene føler de kan snakke friere enn om vi for eksempel satt oss i et av fellesarealene hvor også andre oppholdt seg.

På bakgrunn av disse momentene mener jeg at oppgaven oppnår en høy grad av reliabilitet.

Validitet – Troverdighet

Validitet er et mål på om man undersøker det man faktisk ønsker å undersøke, og om det er en sammenheng mellom problemstillingen som undersøkes og de dataene som samles inn (Johannessen et al. 2016, s. 232). Ved å kritisk vurdere egne analyser kan man oppnå en sterk validitet (Thagaard 2013, s. 205).

Validiteten anses som tilfredsstillende dersom det er innfallende at dataene samsvarer med prosjektets intensjoner. Validiteten kan styrkes når tolkninger fra forskjellig forskning bekrefter hverandre. Det samme gjelder om de ikke bekrefter hverandre, gitt at forskeren argumenterer godt for hvorfor ens egne resultater avviker fra andres resultater (Thagaard 2013, s. 210).

Validiteten styrkes dersom forskeren tar utgangspunkt i å intervju flere informanter fra flere forskjellige utvalg for å fange opp ulike opplevelser av et fenomen. Validiteten kan også styrkes ved å gi informantene innsyn i datamaterialet for å få bekreftet resultatene (Johannessen et al. 2016, s. 232).

For meg som forsker var det viktig å skape en grunnleggende tillit hos informantene, slik at de ville føle seg trygge og snakke fritt under intervjuene. Jeg opplevde å få en god relasjon til alle informantene, og mener at samtalene bar preg av en stor grad av åpenhet. Dette bidrar til å styrke oppgavens validitet.

I intervjuguiden var jeg opptatt av å formulere spørsmål tydelig, slik at informantene ikke skulle misforstå hva jeg spurte om. Jeg formulerte derfor spørsmålene uten å bruke faguttrykk. I tillegg var jeg bevisst på å ha eventuelle oppfølgingsspørsmål klare, samt å forklare spørsmål dersom informanten var usikker på hva jeg spurte om. Som nevnt under reliabilitet var det likevel ikke alltid informantene forstod spørsmålene. Under transkribering ble jeg observant på at dette også gjaldt spørsmål hvor jeg gikk bort fra formuleringene i intervjuguiden og formulerte fritt under samtalen, for eksempel fordi informanten tok opp temaer før det kom i intervjuguiden – og at jeg ønsket å følge tematikken videre opp.

Arbeidet med problemstillingen har vært eksplorerende, men likevel er det de samme temaene som har vært i fokus i alle intervju – ved å bruke intervjuguide som utgangspunkt. Ved å transkribere intervjuene selv, opplevde jeg også å gjenoppleve erfaringene og se datamaterialet fra nye vinkler. Dermed ble dataenes validitet styrket. Validiteten har også blitt styrket ved å ta utgangspunkt i flere informanter fra hvert utvalg, for å fange opp flere og eventuelt ulike perspektiver. I tillegg har alle informantene muligheten til innsyn i datamaterialet dersom ønskelig for å bekrefte resultatet – som enkelte har gitt uttrykk for at de ønsker.

På bakgrunn av disse momentene mener jeg at oppgaven oppnår en sterk validitet.

Overførbarhet – Ekstern validitet

All forskning har en hensikt om å trekke slutninger utover de umiddelbare opplysninger som samles inn. Ved kvalitative undersøkelser bruker man gjerne begrepet overførbarhet (Johannessen et al. 2016, s. 232).

Et casestudie er ikke direkte overførbart til andre case som befinner seg andre steder (Ringdal 2013, s. 171). Overførbarheten et casestudie har til andre felt eller steder må derfor vurderes. Overførbarhet dreier seg om hvorvidt et forskningsprosjekts resultater kan overføres til liknende fenomener. Overførbarheten handler gjerne om hvorvidt man lykkes i å etablere fortolkninger, forklaringer, begreper eller beskrivelser som er nyttige på andre felt eller områder enn det som det studeres på (Johannessen et al. 2016, s. 232). Gjenkjennelse kan knyttes til vurdering av overførbarhet. Dersom en person med kompetanse på det som studeres kan kjenne seg igjen i tolkningene som legges frem i forskningen, vil overførbarheten styrkes (Thagaard 2013, s. 213).

Oppgaven undersøker målene for brukermedvirkningen, hva den har tilført prosjektet og hvordan beboerne selv vurderer prosessen. Fortolkningene jeg gjør i denne oppgaven kan gi en mer generell forståelse av hva som skal til for at et moderne bofellesskap skal fungere for en gruppe mennesker som ikke har kjennskap til hverandre fra før. I tillegg kan man deretter vurdere hvorvidt prosessen er nyttig for det endelige resultatet. Overordnet kan oppgaven bevisstgjøre hvorvidt brukermedvirkning i boligbygging er viktig, samt gi en innsikt i hva som kjennetegner en vellykket medvirkningsprosess fra sluttbrukers perspektiv.

På bakgrunn av dette mener jeg at oppgavens funn kan overføres til fremtidige boligprosjekter med fokus på kollektive boformer som ønsker å implementere brukermedvirkning i utviklingsprosessen.

4.4 Forskningsetikk

Anonymitet og konfidensialitet

Ifølge forvaltningsloven er all informasjon som kan tilbakeføres til enkeltpersoner taushetsbelagt (Johannessen et al. 2016, s. 91). Datamaterialer i oppgaven som inneholder personopplysninger vil formidles i anonymisert form, og informasjonen som formidles skal ikke kunne tilbakeføres til enkeltpersoner. Enkelte arbeidsstillinger kan være krevende å anonymisere helt, ut ifra stillingens tittel. Derfor har titler blitt klarert med informantene det måtte gjelde. Alder, yrke, utdanning og andre opplysninger som kan bidra til at enkeltpersoner blir gjenkjent, blir også anonymisert. Dette blir særlig viktig når oppgaven baserer seg på et lite utvalg som er knyttet til en bestemt gruppe – slik som beboerne i Vindmøllebakken.

Informasjon og samtykke

Alle informantene har blitt informert om hva det innebærer å samtykke til intervju, der det understrekes at de har mulighet til å trekke seg når som helst underveis i prosjektet. Før intervjuet startet ble informantene bedt om å signere en samtykkeerklæring. Informantene ble skriftlig og muntlig informert om prosjektets overordnede mål og hvordan intervjuet ville

bli brukt. Informantene har blitt opplyst om mulighet til innsyn i transkriberte data dersom det er ønskelig – og at datamaterialet kun skal brukes til oppgavens formål.

Oppbevaring av data

Alt transkribert materiale er oppbevart på en dataservert som NMBU har klarert som sikker. Alt av underliggende datamateriale, kontaktinformasjon og lydopptak vil bli slettet ved prosjektets slutt den 15. mai 2019.

Meldeplikt

Hvis man skal samle inn og behandle personopplysninger må man vurdere om prosjektet er meldepliktig. Personopplysninger er opplysninger som gjør det mulig å identifisere enkeltpersoner. Dette kan være knyttet til informasjon om kjønn, alder, arbeidsstilling og lignende. Dersom slike opplysninger i tillegg registreres ved hjelp av elektroniske hjelpemidler, som for eksempel datamaskin eller lydopptaker, er prosjektet meldepliktig (Johannessen et al. 2016, s. 88). På bakgrunn av dette er prosjektet ansett som meldepliktig. Prosjektet ble behandlet av Personvernombudet ved Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD) og godkjent 30. januar 2019.

4.5 Metodiske avgrensninger

På bakgrunn av oppgavens tidsbegrensninger har det vært nødvendig å gjøre noen avgrensninger. Jeg skulle gjerne intervjuet flere informanter, med ulik alder og livssituasjon – og noen fra byggetrinn 2. Dette kunne gitt en dypere innsikt i hvordan de fremtidige beboerne har opplevd brukermedvirkningen på tvers av alder, livssituasjon og hvilket byggetrinn de er med i – og gitt et grunnlag til å undersøke om prosessen har blitt opplevd ulikt basert på disse parameterne.

Det kunne også ha vært interessant å snakke med representanter fra utbygger og entreprenør og høre hvordan de jobber med medvirkning og involvering av sluttbruker til vanlig i sine boligprosjekter – og hvordan de har opplevd prosessen i Vindmøllebakken.

KAPITTEL 5 – EMPIRI

I dette kapittelet vil oppgavens empiriske funn presenteres. Kapittelet er todelt og tar først for seg en dokumentanalyse av GbS-studien *Gaining by Sharing - en studie om bærekraftig boform*, som ble presentert i delkapittel 2.2. Deretter vil de mest relevante funnene fra intervjuene presenteres.

5.1 Dokumentanalyse

Dokumentanalysen har som hensikt å besvare forskningsspørsmål 1:

Hvilke intensjoner ligger til grunne for brukermedvirkningen i Vindmøllebakken?

5.1.1 Modellens mål

For å forstå målet med brukermedvirkningen i Vindmøllebakken har det vært relevant å se det ut ifra boligmodellen som kontekst – og hvilke intensjoner og mål selve boligmodellen har.

Modellens overordnede mål er å skape miljømessige, sosiale, økonomiske og arkitektoniske gevinster, gjennom deling og fellesskap – samt å dekke nye behov på boligmarkedet.

Miljømessig gevinst

De miljømessige gevinstene nås av å redusere prosjektets CO₂ fotavtrykk. Tiltak for å nå målet er å bygge en kompakt boform med færre m² per boenhet, dele arealer, funksjoner, produkter og tjenester. Det skal etableres tilrettelagte og brukerstyrte systemer, og bruke miljøvennlig byggematerialer. I tillegg er det viktig å etablere et fellesskap og en verdiplattform som inspirerer til en mer bærekraftig livsstil.

Sosial gevinst

De sosiale gevinstene innebærer blant annet den sosiale kontakten beboerne får med hverandre og følelsen av å være med i et fellesskap. Dette er et tydelig folkehelseiltak mot ensomhet, som er et voksende samfunnsproblem (Helsedirektoratet 2014). I tillegg vil man ha mulighet til å få hjelp med for eksempel barnepass eller flytting, og å nytte hverandres kunnskap og egenskaper.

Økonomisk gevinst

Et tiltak for å oppnå et bredt botilbud er å finne prismodeller som gjør det mulig for de nye demografiske gruppene i samfunnet å ha råd til å kjøpe seg inn i et prosjekt – ved å tilby en stor variasjon av boligstørrelser fra enkle 1-roms leiligheter på 26 m², til større leiligheter på opptil 86 m². En god boligmix gir grunnlag for et variert botilbud med gunstige boligpriser til de ulike gruppene – og kan sikre kontinuitet og mangold i beboergruppen.

Arkitektonisk gevinst

Dette innebærer arkitektur av høy kvalitet som er tilrettelagt etter beboernes ønsker og behov – som kan bidra til at det å dele oppleves som en gevinst. Dette kan være felles hovedfunksjoner som kjøkken og spisestue, som øker sjansen for mer sosialt samvær og fremmer fellesskapsfølelsen. Fleksible fellesareal som kan tilpasses nye livssituasjoner er også avgjørende for å opprettholde mangfoldet i prosjektet.

5.1.2 Brukermedvirkningens mål

Ifølge GbS-studien er en forutsetning for å etablere et bofellesskap at fremtidige beboere forstår hva en kollektiv boform faktisk innebærer, at de får en følelse av eierskap til prosjektet, at de har mulighet til å påvirke valg som tas og lærer underveis. Derfor blir medvirkning og involvering av beboerne viktig: «*Det er i denne prosessen en mer helhetlig og ressursbevisst boform kan utvikles*» (Wigum & Stangeland 2013, s. 24). Brukermedvirkning blir avgjørende for å nå modellens mål om deling og fellesskap – og miljømessig og økonomisk bærekraft.

Hvordan et bofellesskap etableres har stor betydning for hvordan brukermedvirkningen i prosjektet kan ta form. I GbS-studien presenteres tre ulike etableringsscenarier for prosjekter med mål om å etablere gode bofellesskap:

1. Boligutvikler etablerer et prosjekt og utlyser mulighetene for å delta i prosessen og bli beboer på det åpne boligmarkedet. Boligutvikler bistår hele prosessen.
2. Boligutvikler fanger opp interessen hos en eksisterende gruppe som ønsker et bofellesskap. Boligutvikler bistår hele eller deler av prosessen.
3. En kommune eller annen tredjepart ønsker å etablere et bofellesskap med fokus på en bestemt målgruppe. Boligutvikler og arkitekt bistår byggherre i hele prosessen. (Wigum & Stangeland 2013, s. 23).

Det andre scenarioet fanger opp en eksisterende gruppe som gjerne kjenner hverandre fra før. Dette er gjerne den mest vanlige formen for bofellesskap vi kan se i Norge (Schmidt 1991). Her vil boligutvikler lytte til gruppens ideer og behov – og bygge videre på dette.

I det første og det tredje scenarioet kan beboerne forstås som kunder. Potensielle beboere tas med i prosessen fra start for å samkjøre forventninger og utvikle gode løsninger sammen med resten av beboerne. En slik organisering vil kreve en profesjonell styring fra en kompetent ledelse, helt fra planlegging til realisering – og gi potensielle beboere et klart bilde av de reelle medvirkningsmulighetene.

Vindmøllebakken er etablert ut ifra første scenario. Fordi beboerne kan være ukjente for hverandre vil det være større behov for å skape trygghet rundt både prosessen og sluttresultatet. Brukermedvirkningen kan forstås som et viktig verktøy for å skape en slik trygghet. Tidlige faser av prosessen bør også fokusere på fellesskaps- og identitetsskapende verdier og kvaliteter. For å muliggjøre dette presenterer modellen en prosess som blant annet har som hensikt å styrke kollektive verdier i forhold til bærekraft og fellesskap.

I Vindmøllebakken er beboerne kunder – akkurat som kunder i et alminnelig boligprosjekt. GbS-studien anbefaler derfor å ha en prosjektfasilitator som kan være et bindeledd i kommunikasjon mellom beboere og arkitekter, prosjektledelse og andre fagpersoner. Denne personen har som hensikt å sikre en reell og meningsfull brukermedvirkning, og at beboernes ønsker og behov blir ivaretatt. Dette krever en profesjonell styring av brukermedvirkningen gjennom hele prosessen. Prosjektfasilitator kan forstås som en forsikring for at beboerne blir inkludert i utviklingen – og skaper aksept og trygghet rundt prosessen og sluttresultatet.

Brukermedvirkningens mål kan forstås som å styrke tillit og fellesskapsfølelsen mellom beboerne, og etablere en verdiplattform de kan kjenne seg igjen i. Brukermedvirkning blir avgjørende for å utvikle dele-løsninger i en gruppe beboere som ikke kjenner hverandre fra før – og senere etablere regler og organisere vedlikehold av prosjektet og menneskelige relasjoner. Eksempler på dette kan være fokusområder som omhandler nabolaget, felles interesser, definere husregler, programmering av fellesarealer og hvordan man kan utnytte gruppens ressurser og kompetanse (Wigum & Stangeland 2013, s. 24).

Studien har fokus på naboskapet rundt et bofellesskap og hvordan motvirke fordommer mot endring og fremmedhet. Å introdusere et kollektiv i et etablert boligområde kan føre til usikkerhet på hva det kan bringe med seg. Viktigheten av å involvere naboer og andre berørte parter på et tidlig stadium fremheves også i planteori (Innes 1995; Healey 1996; Forester 1999). Det kan redusere den naturlige motstand mennesker flest har overfor endringer.

Suksesskriterier og faremomenter ved brukermedvirkning

Studien presenterer en rekke metoder for brukerinvolvering som ligger til grunne for brukermedvirkningen i prosjektet (Wigum & Stangeland 2013, s. 28). Det påpekes konkrete suksesskriterier for god brukermedvirkning, samt faremomenter å unngå. Disse baserer seg på ulike rapporter og litteratur fra brukermedvirkningsprosjekter referert til gjennom et intervju med dr. stipendiat Hilde Berntsen ved NTNU, og en rapport utgitt av Teknologirådet (2005).

God forberedelse mot utvalgt målgruppe

Brukermedvirkningens hensikt og mål bør tydelig formidles og beskrives til deltakerne på forhånd. Det er viktig å formidle hvordan boformen svarer til dagens boligbehov.

Gjennomføring og ledelse

Tidlig i prosessen bør det legges av tid til at deltakerne kan bli kjent med hverandre. Dette skal skape trygghet til gruppen, som igjen kan øke deltakelse og gi rom for mer frittalende uttalelser. Møter og kurs bør styres av prosessledelsen for å unngå at den ikke domineres av få deltakere – og det er viktig å bruke metoder som kan bringe frem alle deltakernes synspunkt.

Faremomenter ved brukermedvirkning

Berntsen referert i Wigum & Stangeland (2013, s. 28) påpeker i et intervju at undersøkelser viser at deltakere i brukermedvirkningsprosesser i stor grad opplever at både deres tid og bidrag er bortkastet og unødvendig. Særlig gjelder dette for prosesser som er tid- og ressurskrevende for deltakerne og i de situasjoner hvor prosjektet tar en helt annen vending enn hva brukerne har jobbet seg frem til. Dette gjelder også for prosjekter med langsom progresjon eller som ikke blir realisert. Derfor er det viktig at deltakerne får tydelig informasjon om hva de deltar på, hvilket mandat de er tildelt og på hvilke områder i prosjektet de faktisk har en påvirkningsmulighet.

Visjonsutvikling

Studien presenterer en aktivitet som kalles *visjonsutvikling* hvor deltakere lager en historie om hvordan de ser for seg en hverdag i bofellesskapet. Dette kan sette deltakerne i relasjon til hverandre og gjøre de observante på å eventuelt tilpasse seg hverandre om nødvendig. Denne metoden krever en trygghet blant deltakerne, og det er dermed en forutsetning at det er satt av tid til å bli kjent.

Oppsummering av brukermedvirkningens intensjon

Overordnet fremkommer det at boligmodellens mål er å skape miljømessige, sosiale, økonomiske og arkitektoniske gevinster. Brukermedvirkningens intensjon er å bidra til å skape de miljømessige, sosiale og til dels arkitektoniske gevinstene. Analysen tyder ikke på at de økonomiske grepene i prosjektet er en del av selve brukermedvirkningen. De sosiale gevinstene som omhandler kunnskap, eierskap, fellesskap, tillit, naboskap, trygghet og å etablere en verdiplattform fremkommer som særlig viktige for brukermedvirkningen. Når jeg videre presenterer oppgavens empiriske funn vil jeg blant annet se på hvilke fysiske og sosiale effekter brukermedvirkningen har tilført prosjektet.

5.2 Intervju

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere funn fra intervjuene. Det ble samlet mye data gjennom intervjuene, og funnene som presenteres her anses som mest relevant for å kunne besvare oppgavens problemstilling.

Totalt ble det gjennomført åtte intervjuer. To av informantene er fra utviklersiden. Disse refereres til som «initiativtaker» og «medutvikler» på bakgrunn av deres roller i prosjektet. Informantene fra beboersiden har jeg valgt å referere til som «beboere». Når jeg i dette kapitlet nevner «beboerne» refererer jeg kun til de seks som har blitt intervjuet – om ikke annet er nevnt. Når «gruppen» nevnes, menes alle beboerne i prosjektet. «GbS» og «ledelse» refererer til apparatet rundt boligmodellen.

Videre i presentasjonen vil jeg dele inn etter oppgavens forskningsspørsmål og deretter underkategorier for å gi en oversikt over aktuelle temaer.

Innledningsvis må det nevnes at beboerne har vært med i brukermedvirkningsprosessen i varierende grad, blant annet fordi de har kommet inn i prosjektet på ulike stadier. Derfor har enkelte hatt mindre å si om enkelte temaer. Det vil nevnes hvor dette er aktuelt.

5.2.1 Brukermedvirkningens organisering

Delkapittel 5.2.1 har som hensikt å undersøke forskningsspørsmål 2:

Hvordan er beboernes perspektiver ivaretatt, hvilken beslutningskraft har de, og hvilke påvirkningsmuligheter har de hatt?

Brukermedvirkningen skal ivareta beboernes ønsker og behov i utviklingen av Vindmøllebakken. Det har derfor vært interessant å undersøke hvordan og i hvilken grad dette har foregått.

Hvordan er beboernes perspektiver ivaretatt?

Beboerne har formidlet sine ønsker og behov til utbygger gjennom et forløp bestående av kurs, møter, workshops og seminarer. Gjennom dokumentanalysen kom det frem at en slik prosess burde ha en prosjektfasilitator. Denne personen skal fungere som et bindeledd i kommunikasjonen mellom beboere, ledelse og utbygger – og sørge for at beboerne har en reell medvirkningsmulighet og sikre at deres ønsker og behov blir ivaretatt.

Alle beboerne var tydelige på at prosjektfasilitator og prosjektleder har gjort en god jobb og har vært viktige for å få frem beboernes ønsker og behov. De har også vært flinke til

å holde gruppen oppdatert på byggestatus og oppdateringer fra arkitekt og utbygger. Beboerne nevnte et møte hvor det ble dannet et interimstyre og interessegrupper som viktig. Interimstyret var et midlertidig styre som ble dannet når prosjektet var i sluttfasen og overtagelse nærmet seg. Da oppdaget flere behov for en formell instans. Ifølge medutvikler ble interimstyret dannet etter hvert som det ble flere beboere, og prosessen krevde en viss orden. Ofte er det utbygger selv som tar den rollen – og bestemmer og har ansvar for prosjektet helt til det er ferdigstilt. GbS ønsket at beboerne skulle ha sin egen stemme, og da ble interimstyret etablert. Dette styret hadde ingen juridisk rettighet til å ta beslutninger, men har hatt kontakt med arkitekt og utbygger, kommet med innspill, undersøkt behovet for møter, formidlet informasjon og forberedt ting i forkant av innflytting. Interimstyret ble en måte for GbS å ha kontakt med den større beboergruppen. Medutvikler er fornøyd med beboergruppen: *«Vi har vært veldig prisgitt at det har vært bra folk. Gruppen har vært en helt fantastisk gjeng som har skjønnet hele prosjektet, med masse kompetente personer både i gruppa og interimstyret.»*

Figur 12: Kurs hos Helen & Hard (Langvad 2017).

Figur 13: Workshop hos Helen & Hard (Langvad 2017).

Interessegruppene ble til for å dekke behovet for organisering i prosessen og er en ide GbS hadde hørt at fungerte bra i andre bofellesskap. Derfor spurte de i en workshop hva beboerne var interessert i bidra med eller ta litt mer ansvar for når det gjaldt fellesarealene. Nesten alle beboerne fortalte i intervju at de var med i flere interessegrupper. Det er blitt etablert over 20 grupper. Gruppene er blant annet basert på de ulike fellesarealene som kjøkkengruppe, gjestehybelgruppe, verkstedsgruppe, vaskerigruppe og hagegruppe – til grupper for bildeling, skape godt naboskap, HMS, kompostering, elektronisk kommunikasjon og kunnskapsdeling. Tanken er at ikke alle beboere skal være med på alle avgjørelser og møter. Derfor møtes hver gruppe og lager referat som deretter høres i plenum. En beboer trakk også frem interessegruppene som en måte å bringe frem synspunkt fra flere beboere. Dette ble begrunnet med at man selv velger hvor aktiv man er i plenum, mens man i mindre grupper gjerne må være mer deltakende. Viktigheten av interimstyret og interessegruppene kom tydelig frem hos flere beboere.

Hvilken beslutningskraft har de?

For å få en forståelse av hvordan beboernes perspektiv ble ivaretatt var det aktuelt å undersøke hvordan beslutninger ble tatt i prosessen.

Medvirkningen som har med beboergruppen å gjøre krever mye struktur og veiledning. Ifølge initiativtaker har beslutninger blitt tatt ulikt på forskjellige stadier i prosjektet. Før deltakere hadde kjøpt leilighet hadde de ingen reell medvirkningsmulighet. Da lyttet GbS til deltakerne og tok innspill i workshops. Deretter ble det laget referater som ble sendt på høring – men det var GbS som tok beslutningene som var nødvendige. Initiativtaker påpeker at målet var å ha en åpen prosess. De ønsket ikke avstemning, men heller å lytte til alle. Når deltakere omsider kjøpte leilighet ble de en reell part. Medutvikler forteller at det da var et forsøk på konsensus, med dialog og diskusjon.

Medutvikler forteller videre at interessegruppene fikk ansvar for å jobbe med sine arealer i egne møter. Kjøkkengruppen jobbet for eksempel med felleskjøkkenet. Deretter presenterte de arbeidet i plenum, hvor det da kunne diskuteres med hele gruppen. Noen ganger måtte arkitektene og ingeniørene ta beslutninger i forhold til hva som var mulig rent økonomisk – men ifølge initiativtaker har de strukket seg langt for å imøtekomme flertallet. Flere beboere nevnte at de ikke fikk overta fellesarealer ved innflytting fordi prosjektet ikke var ferdigstilt. Derfor ble det opprettet en såkalt ekspertgruppe bestående av flere arkitekter og andre faglige kompetente beboere. Hensikten var at denne gruppen skulle ha direkte kontakt med arkitekt og utbygger for å påse at ting ble gjort etter avtaler og på riktig måte – og at fasilitetene holdt god standard.

Beboerne har samme oppfatning av beslutningsprosessene. Målet har vært å diskutere seg frem og skrive referat. Flere nevner at det ikke har vært avstemning, men et forsøk på konsensus. Flere beboere påpeker likevel at det ikke er store avgjørelser de har vært med å bestemme – det dreier seg om utforming og mindre ting. Flere beboere forteller at gruppen har brukt mye tid i workshops på å snakke om hvordan beslutninger skal tas når de flytter inn og formelt tar over prosjektet – og forskjellen på avstemning og konsensus. Beboerne foreslo selv å forsøke å tilstrebe konsensus, i den betydning at mindretallet må kunne leve med beslutningen som tas. Mange forventer å bruke litt tid på å diskutere seg frem til konsensus, og flere tror konsensus er en bedre løsning enn å for eksempel spille hverandre opp og drive med kampvoteringer. Ved å søke enighet må alle gi og ta, og det tror flere av beboerne at folk ønsker. En beboer tror at det vil komme uenigheter og mener det skal godt gjøres å være enige om alt. Men tanken og hensikten må være å komme frem til det som er best for fellesskapet, påpeker beboeren.

Likevel forteller en beboer at det har vært snakk om å ha avstemning ved særlig prekære saker: «*Det må være lov å si at vi må ha avstemning fordi vi er nødt til å ta en beslutning. Man kan ikke alltid stå å vente på en konsensus om hvordan man skal gjøre noe – for konsensus tar tid.*» En annen beboer stilte seg noe undrende til akkurat dette: «*(...) enten er det konsensus eller så er det ikke konsensus.*» Beboeren tror streben etter konsensus vil føre til at gruppen kommer opp i mange problemstillinger. Totalt sett virker det likevel som at alle beboerne er enige i at konsensus vil være den beste måten å ta beslutninger på.

Hvilke påvirkningsmuligheter har de hatt?

Brukermedvirkningens arkitektoniske intensjoner handler om å gi beboerne påvirkningsmuligheter til å tilrettelegge og utforme fellesarealer og private boenheter etter deres egne ønsker og behov.

Jeg vil her presentere empiriske funn om hvilke påvirkningsmuligheter beboerne har hatt i prosjektet og om de opplever å ha hatt mulighet til å tilrettelegge privat boenhet og fellesareal etter deres ønsker og behov. Her velger jeg å skille mellom påvirkningsmuligheter i forhold til den private boenheten og påvirkningsmuligheter på fellesarealer og prosjektet. Medvirkning på privat boenhet har skjedd mellom kjøper og arkitekt i egne møter, mens medvirkning i forhold til gruppen har skjedd i regi av GbS på møter og workshops.

Privat bolig

Beboerne hadde ulike oppfatninger av hvilke påvirkningsmuligheter de hadde i de private boenhetene. Som nevnt har beboere kommet inn i prosessen på ulike tidspunkt, og har da også opplevd ulik mulighet til å gjøre endringer i den private boenheten. Det fremstår også som at enkelte beboere har fått ulik informasjon om hva de faktisk kan endre på.

En beboer nevner at flere kom inn på tegnebrettet og har gjort flere endringer, mens en annen mener at mulighetene var relativt små. En nevner at det har vært begrenset med muligheter til å endre, men muligheter til å velge. Man kunne først og fremst velge type leilighet. En tredje beboer opplever å ha hatt muligheten til å være med å utforme leiligheten sin selv, men uttrykker humoristisk å ha måttet kjempe for det.

Endringer beboerne forteller å ha gjort er å fjerne ekstra soverom for å få større stue eller kjøkken, sette inn ekstra vindu eller endre plassering av eksisterende vinduer, fjerne vegger for å få en åpen planløsning og mindre gangareal, fjerne dører og bygge ut kjøkkenet. Ifølge initiativtaker er løsningene i leilighetene blitt mer spesialtilpasset hver enkelt beboer. Er man glad i å lage mat, kan man få et større kjøkken. Har man ikke behov for et stort kjøkken kan størrelsen reduseres. I tillegg var det alminnelige tilvalgsmuligheter i forhold til skapfronter

på kjøkken og farge på vegger og gulv. Flere av beboerne har valgt å fjerne det ekstra soverommet som de fleste leilighetene kommer med. Årsaken er at det vil være to større gjestehybler i bygget som man kan booke dersom man får besøk.

Enkelte beboere opplever å ha hatt ulik mulighet til å gjøre endringer. *«Jeg ser at andre har fått til større endringer enn det jeg har foreslått. Jeg har ikke oppfattet at jeg kunne endre såpass mye som andre har gjort»*, hevder en beboer – som riktignok kom inn sent i prosessen. En annen forteller å ha gjort noen småendringer på kjøkken og bad, men deler samme oppfatning som forrige beboer: *«Jeg er jo litt overrasket over at andre har gjort enda flere endringer og større tilpasninger.»*

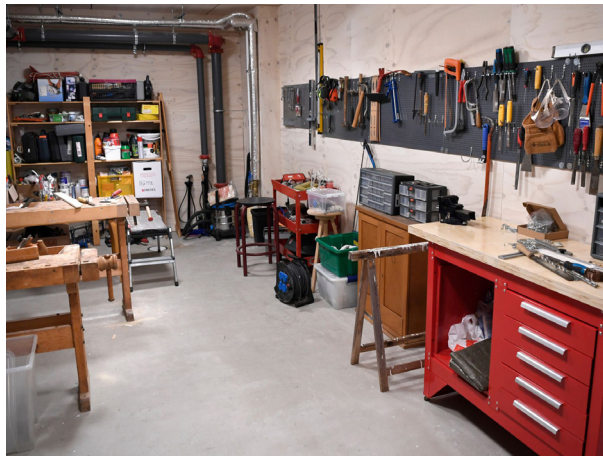
Et annet aspekt som kommer frem er at beboere har fått forskjellige beskjeder om hva de kan få. Eksempler som nevnes er peis og skyvedører. Noen beboere har fått vite at peis og skyvedører ikke var mulig, men så har andre beboere fått det likevel. En beboer opplever dette som dumt og mener det burde blitt tydelig kommunisert at noen kunne få det, men ikke alle, *«(...) så kan man forholde seg til det, for det er dumt å oppdage det i etterkant.»* Beboeren forteller at det er de som bor øverste som har fått peis med tanke på røykutvikling og vind, og at det er forståelig. Også en annen beboer nevnte peis, og mente at skulle det være peis i prosjektet burde den vært i fellesarealet, slik at fellesskapet kunne få glede av den. Når det gjelder skyvedører er beboeren usikker på hvorfor ikke alle fikk beskjed om denne muligheten. Også en tredje beboer er opptatt av informasjon om muligheter. Det burde ha blitt informert om alle muligheter og begrensninger på en tydelig måte mener beboeren, og nevner at enkelte har kommet i ettertid og sagt *«(...) å, er det standard? Har du det? Det har ikke jeg.»* Kommunikasjonen når det gjelder den private boenheten kunne nok vært tydeligere og bedre, mener beboeren.

Fellesareal

Påvirkningsmulighetene på fellesarealer har vært mer utfordrende å undersøke fordi enkelte beboere kom sent inn i prosessen. Mye planlegging og avgjørelser når det gjelder disse arealene har skjedd tidlig i prosessen. Ifølge initiativtaker har endringene gått på å justere størrelser på arealene, for eksempel på verkstedet. Det skulle egentlig være et sykkelverksted, men beboerne ønsket heller et større flerfunksjonelt verksted. En beboer nevner også at vaskerommet ble redusert til fordel for verkstedet, og samtidig at noen boder ble flyttet for å gjøre vaskerommet litt større igjen.

Initiativtaker forteller videre at noen av arealene var blanke, som for eksempel takstuen. Denne ønsker noen å bruke til bibliotek, andre til møterom og noen vil bruke den til å gjøre morgenyoga. Initiativtaker påpeker viktigheten av at rommene kan brukes på mange

forskjellige måter. Behovet for flere av fellesarealene sa seg selv veldig tidlig i prosessen, som for eksempel et stort allrom hvor alle kan møtes med et felleskjøkken i tilknytning. Initiativtaker forteller at «ekstrarom» – som verksted, vaskerom og gjestehybler, er fasiliteter som har blitt til underveis etter ønske fra beboerne.

Figur 14: Fellesverksted med verktøy som beboerne har doenert til fellesskapet (Christensen 2019).

Figur 15: Allrom med tilknytning til felleskjøkken (Christensen 2019).

Ifølge medutvikler er det flere ting som ikke har blitt noe av i fellesarealene, delvis på grunn av økonomiske rammer. Beboerne kom med ønsker om trimrom, vinkjeller, badstue og jacuzzi på taket. Ønsket om jacuzzi på taket nevnte flere beboere under intervju. Noen undret på hvor bærekraftig det var med et «*oppvarmet badekar*» på taket. Dette er imidlertid ting beboerne har valgt bort i prosessen fordi de har ønsket mer fleksible rom. Likevel nevner medutvikler at det var en åpen prosess, og selv om flere kanskje ikke ønsket en jacuzzi på taket, fikk de som ønsket seg det muligheten til å fremme sitt ønske – og arkitekt og utbygger tok det opp til vurdering. «(...) *ledelsen har vært flinke til å ikke avvise ting. Det har vært en åpen dialog og en idedugnad kjørt på en åpen demokratisk måte. Så de som har hatt sine sære behov har ikke blitt avfeid*» – bekrefter en beboer. En takterasse har forøvrig nå blitt konstruert til å tåle vekten av en jacuzzi om noen beboere skulle ønske å realisere forslaget i fremtiden.

Medutvikler påpeker at påvirkningsmulighetene har handlet mer om tilgjengelighet og tilrettelegging; hvor kan man komme inn med sykkel og fritidsutstyr, hvor skal man ha stikkontakter og hvordan legge til rette for å vise film i atrium. «*Det er nok ikke de veldig store strukturene, men mer på detaljnivå. Men det betyr mye for beboerne at ting fungerer og at de får brukt det i hverdagen*», forteller medutvikler. En beboer bekrefter dette og opplever at det har handlet mer om påvirkning i forhold til disponering av fellesarealer og innredning.

Av endringer som har skjedd i fellesarealene nevner beboerne et vindu på verkstedet, en kjøkkenøy på kjøkkenet og en serveringsluke fra kjøkkenet til allrommet. En annen beboer forteller at de ønsket seg en bakerovn på kjøkkenet. Dette fikk de ikke, trolig på grunn av

økonomiske rammer. En tredje nevner at de ikke kunne bestemme noe som ville øke prisen på prosjektet eller fellesutgiftene.

Totalt sett opplever beboerne at påvirkningsmuligheter i fellesareal dreide seg mest om tilrettelegging og disponering. En beboer nevner at det ikke har vært et stort behov for endringer fordi arealene som var bestemt opplevdes som fine og gode. Det gikk eventuelt på teknisk infrastruktur og tilrettelegging for eventuelle fremtidige løsninger og behov.

5.2.2 Beboernes vurdering av brukervedvirkningen

Delkapittel 5.2.2 har som hensikt å undersøke forskningsspørsmål 3:

Hvordan vurderer beboerne brukervedvirkningen, og hva mener de den har bidratt til i prosjektet?

Vurdering av brukervedvirkningen

Alle beboerne beskriver opplevelsen av brukervedvirkning som positiv. En beboer påpeker at flere ikke visste så mye om hva det var og hva det gikk ut på, og derfor hadde lite forventninger. «*I løpet av prosessen har jeg fått veldig sansen for involveringen og blitt en ivrig forsvarer for ideen.*», uttrykker en beboer, og forteller videre at prosessen har vært lærerik og har hatt en god pedagogisk ånd. Flere beboere trekker frem prosjektfasilitator og prosjektleder som dyktige og at de har bidratt til at prosessen har opplevdes tryggere. Beboerne er klare på at GbS-ledelsen har vært et viktig ledd i prosessen for å få informasjon fra arkitekt og utbygger, og opplever at dialogen med ledelsen har vært god.

Enkelte beboere forteller at brukervedvirkningen ikke var avgjørende for at de valgte å kjøpe leilighet i Vindmøllebakken, fordi de ikke var bevisste på hva det innebar. En beboer nevner at det har vært vanskelig å ha forventninger fordi det er lite å sammenligne Vindmøllebakken med, særlig i Norge: «*Vi føler vi er med i et sosialt eksperiment på mange vis.*» Det har ført til at prosessen har vært litt ekstra skummel til tider. «*Hva er det vi egentlig har valgt å bli med på?*», spør en beboer.

Videre nevner en beboer at prosessen har tatt lang tid og at noen aktiviteter – for eksempel visjonsutvikling – har vært langtrukne og gjentakende. Vedkommende var usikker på hva det skulle resultere i, og mente at det var litt mye workshops – og at de kunne gjort andre ting på workshops: «*Hvor mange ganger skulle vi gjennom den mølla? Det var jo bare fantasier.*» Også en annen beboer delte lignende tanker, og påpekte at det ble mye prat og diskusjon og lite resultater. Noe følte unødvendig, påpekte begge. En beboer fortalte at flere hadde vært i tvil underveis og vurdert å hoppe av fordi det var så mye usikkerhet rundt prosjektet i starten.

En beboer forteller at for vedkommende var brukermedvirkningen en forutsetning for å flytte inn i Vindmøllebakken, og påpeker at å flytte inn i et kollektiv med ukjente personer ikke hadde vært like aktuelt: «*Det at man blir kjent bærer hele prosjektet.*» Beboeren var også usikker på om samme fellesskap ville være mulig å oppnå om beboerne møttes for første gang ved innflytting – og påpeker samtidig viktigheten av en kompetent ledelse som skal legge til rette for å bli kjent: «*Mange opplever jo at de aldri blir ordentlig kjent med naboene. Jeg tror det må være et rammeverk rundt det, for å bli kjent.*» Enkelte beboere uttrykte at de trodde færre ville valgt å flytte inn i Vindmøllebakken dersom brukermedvirkningen ble sløffet og beboerne var ukjente. En annen beboer tror ikke det hadde vært avgjørende for prosjektets resultat dersom det ikke var noe brukermedvirkning fordi arkitekt og utbygger er såpass dyktige at det er usikkert hvor mye beboerne egentlig kan bidra med.

En beboer er positivt overrasket over den direkte innflytelsen beboerne har hatt i prosjektet, men påpeker at folk har brukt denne muligheten i varierende grad. Et par andre beboere opplevde innflytelsen som begrenset, og at dialogen i større grad gjaldt hvorfor ting var blitt som de var blitt. En beboer tror at alle som har deltatt i prosessen har en følelse av å ha en reell medvirkning på prosjektet og en mulighet til å påvirke, men påpeker samtidig at ikke alle har fått ønsker oppfylt og at ikke alle har vært like aktive.

Brukermedvirkningens bidrag til prosjektet

Et interessant funn er at beboerne er noe todelt når det gjelder hva de tenker at brukermedvirkningen har tilført prosjektet. Noen beboere fokuserer mer på de praktiske effektene av brukermedvirkningen og at den har fått på plass de fysiske løsningene beboerne vil ha. En beboer beskriver brukermedvirkningen som en forberedelse på hvordan gruppen skal bo sammen, bruke arealene og løse oppgaver og spørsmål – i tillegg til at den bidrar til brukertilpassede private boenheter og fellesareal. Bruken av fellesarealene er flere beboere opptatt av, hvorav en beskriver det slik:

«Vi har fått en pakke til disposisjon, og fellesarealer som vi skal ta hånd om. Det er opp til oss å ordne bruken, og medvirkningen går videre inn i prosjektet. Den har forberedt oss på hvordan vi skal styre prosjektet videre.»

Også en annen beboer mener prosessen har bidratt til å utvikle et slags verktøy for at beboerne skal fungere sammen, og påpeker at brukermedvirkning i forhold til utforming av fellesareal og private boenheter har vært begrenset. Samtlige beboere er klare på at det brukermedvirkningen først og fremst har bidratt til er sosiale effekter som kunnskap, eierskap, verdiplattform, fellesskap, tillit, naboskap og trygghet.

Kunnskapsgrunnlag, eierskap og verdiplattform

Beboerne har tydelig fått grunnleggende kunnskap om hva en kollektiv boform innebærer. Alle beboerne fortalte ivrig hvordan organiseringen i bofellesskapet var tenkt, hvordan boformen reduserte areal, og hvordan sosiale aktiviteter og fellesarealer kunne fungere i hverdagen. Flere av beboere hadde kjennskap til bofellesskap fra før. En beboer hadde blant annet satt seg godt inn i forskning på området i jobbsammenheng. En annen hadde bodd i bofellesskap i voksen alder, mens to andre fortalte at de hadde vurdert å danne bofellesskap sammen med venner, «(...) *men så kom dette prosjektet seilende inn. Det virket så tiltalende og spennende, og samtidig så var det duk og dekket bord, ferdig bygningsmasse og nøkkel i døra. Og det passet oss.*» Det andre alternativet ville blitt et eldrekollektiv, fortelle beboeren, og er glad valget ble Vindmøllebakken. Disse personene har hatt sentrale roller i prosessen ved å sitte i interimstyret. Jeg opplevde likevel at de fleste beboerne hadde tilsvarende kunnskap om boformen.

Initiativtaker opplever at beboerne har tatt eierskap til prosjektet og påpeker at det er interessant å merke at beboerne har begynt å uttale seg som eiere. GbS ser på eierskapsfølelsen som en stor ressurs. Den fører til at beboerne selv tar ansvar, og da begynner selvorganiseringen å skje. Eierskapet fører til engasjement, og brukermedvirkningen gjør ifølge initiativtaker at folk engasjerer seg veldig naturlig.

En beboer oppfatter at selve formålet med brukermedvirkningen er å danne et eierskap til prosjektet: «*Vi eier dette i fellesskap. Så det er kjempeviktig at alle skal ha et eierforhold til Vindmøllebakken.*» Å «komme hjem» er å komme inn hoveddøren, forteller samme beboer. Hele bygget oppleves som deres hjem og beboeren ønsker å passe på at arealene blir godt tatt vare på. Det fremstod som at flere beboere delte samme synspunkt, og opplevde at hele bygget var «hjemme», men at de ikke ga direkte uttrykk for det. Dette var noe jeg observerte under feltarbeidet, for eksempel når jeg ble hentet i atriumet før intervju. En beboer kom ned for å hente meg i tøfler med en kaffekopp i hånda. En annen satt i allrommet og drakk kaffe og leste avisen. En tredje hadde akkurat hatt et måltid med en annen beboer i felleskjøkkenet.

En felles verdiplattform har tydelig også vært viktig i prosessen. Alle beboerne mener at de deler noen felles verdier når det gjelder bærekraft og fellesskap. Ettersom et mål med brukermedvirkningen var å styrke kollektive verdier i forhold til miljømessig bærekraft og inspirere beboerne til en mer bærekraftig livsstil – ble det aktuelt å undersøke dette. Ingen beboere ga uttrykk for at de har blitt direkte inspirert til å leve mer bærekraftig, fordi flere allerede er miljøbevisste i forhold til blant annet mat, transport og forbruk. En beboer uttrykker et ønske om å benytte seg mer av kollektiv transport. Andre ytrer ønsker om å utfordre seg selv på å være litt mer miljøvennlige. De fleste nevner miljøgevinstene ved selve

prosjektet – at det er mindre areal og bærekraftige materialer. Flere påpeker at det er noen som er veldig idealistiske og noen som er mindre idealistiske når det gjelder bærekraft. En beboer synes også det har vært viktig at folk har vært opptatt av bærekraft på forskjellige plan. For eksempel har noen jobbet for å få til kompostering, og andre har vært opptatt av at bildelingsordningen skal ha el-biler og ikke fossil-biler. Enkelte nevner også at de synes den sosiale bærekraften er viktigere enn den miljømessige bærekraften.

Fellesskap, tillit, naboskap og trygghet

Et mål med brukermedvirkningen var å styrke fellesskapsfølelsen og skape tillit mellom beboerne. Tillit blir spesielt viktig når beboerne ikke kjenner hverandre fra før. En beboer beskriver brukermedvirkningen slik: «*Det har vært alt fra det man kan kalle selskapsleker og bli kjent-leker med gule lapper og tegning.*» Aktivitetene skulle gjøre beboerne kjent med hverandre og etablere en såkalt fellesskapsfølelse. En beboer beskrev visjonsutvikling⁵ som en god øvelse fordi beboerne kunne fortelle hvordan de ønsket å ha det i bofellesskapet. Beboerens gruppe var opptatt av at det sosiale ikke skulle bli for påtrengende. Man skulle ha muligheten til å være sosial, men også kunne trekke seg tilbake til egen boenhet: «*Angsten for det påtvungne fellesskapet slapp taket etter disse øvelsene.*»

Alle beboerne nevner at å delta i et fellesskap var en av grunnene til at de valgte å flytte inn i Vindmøllebakken. Enkelte nevner samtidig at de opplever at andre i gruppen kanskje har flyttet inn av mer idealistiske årsaker med tanke miljømessig bærekraft, enn de sosiale gevinstene prosjektet gir. Andre nevner at de håper fellesskapet, slik mange har sett det for seg i visjonsutviklingen, lever opp til forventningene – og at terskelen er lav for å gå ut av den private boenheten og møte folk. En beboer påpeker at flere kjente på fellesskapet ved innflytting: «*Du kan gå ut av din egen dør og være sikker på at du treffer noen du kan snakke med. Og vi er såpass godt kjent at det føles trygt.*» Beboerne var opptatt av at folk skulle få være sosiale etter eget ønske og vilje, men at verdigrunnet i prosjektet bidro til at de som flyttet inn hadde en genuin interesse av å delta i fellesskapet.

Under intervjuene refererte beboerne til «vi» og «fellesskapet» når de snakket om de andre beboerne, og det var tydelig at de kjente hverandre. Flere av beboerne fortalte om sosiale samlinger og aktiviteter som hadde skjedd etter innflyttingen, blant annet «søndagskafé» i allrommet. Fellesskapsfølelsen strakk seg tilsynelatende også ut i nabolaget. En beboer ga uttrykk for at de ikke ønsket å være en «eksotisk øy» midt i området. De har lyst til at hele området blir kjent med hverandre og blir gode naboer. Folk i nabolaget har derfor også blitt invitert til sosiale samlinger. Ellers hadde de arrangert fellesmiddager med opptil 25 beboere,

5. En aktivitet hvor beboere skal se for seg en dag i bofellesskapet.

juleverksted og lampeverksted, i tillegg til en del spontane sosiale aktiviteter. En beboer fortalte blant annet at noen hadde banket på døren en lørdagskveld og spurt om de ville bli med å spille kort i allrommet. Til slutt satt det en hel gjeng og pratet og spilte kortspill. På spørsmål om hvordan miljøet blant beboerne var svarte samme beboer følgende:

«Det er alltid god stemning. Jeg opplever at vi er ganske ulike på mange vis, men vi har noen felles verdier som antageligvis gjør at vi trives med å være her og har lyst å bo her og delta i gruppen.»

Flere nevnte også en lukket Facebook-gruppe for beboerne, hvor det var en del aktivitet og kommunikasjon – enten det gjaldt noe som ikke fungerte i leilighetene eller om noen ville ta en kaffe. En beboer beskrev kommunikasjonen mellom beboerne som uformell og trygg.

I tillegg møtes interessegrupper jevnlig. Alle beboerne har trukket frem både interimstyret og interessegrupper som viktige for å danne et fellesskap. *«Interimstyret og interessegruppene er en forutsetning for å få dette til. Hvis det ikke hadde vært for disse hadde det ikke vært noe fellesskap i det hele tatt»*, mener en beboer. En beboer tror interessegruppene har vært særlig viktige for å gi beboerne noen felles møtepunkt i forhold til interesser og verdier, som har bidratt til å danne et fellesskap.

Husordensregler, som beboerne selv har laget, har vært viktige for å skape en tillit til gruppen. Ifølge initiativtaker er hensikten med både interessegrupper og husordensregler at fellesarealene skal innredes, brukes riktig, følges opp og vedlikeholdes. En beboer forklarte at de hadde etablert husordensreglene ved å se på hva andre hadde gjort:

«De åpner ofte med at det skal være stille etter klokken elleve og at husdyr tillates etter drøfting i styret. Vi har speilvendt det og sagt at lyd og kjæledyr er tillat, med den forutsetning at man skal ta hensyn til de andre beboerne.»

En slik organisering krever at man har tillit til gruppen, og det er tydelig at det er noe beboerne har tenkt på og tror vil fungere.

En beboer påpeker at brukermedvirkningen også skaper et bedre og tryggere bomiljø, og tror man lettere kan bli gammel i Vindmøllebakken enn i en alminnelig boligblokk eller enebolig: *«Flere av oss tenker nok at vi skal bli her livet ut.»* Beboeren reflekterer videre over at brukermedvirkningen og dens gevinster bidrar til å kunne bo sammen i lang tid – og trekker frem helse- og miljøgevinster: *«Dette er god bokvalitet. Det er helsefremmende rett og slett.»* Beboeren utdyper med å fortelle at man i Vindmøllebakken har muligheten til å se

og bli sett og til å være delaktig i et større felleskap. Beboeren nevner muligheten til å gå ned i verkstedet, snekre og treffe noen å snakke med – og påpeker at det er helsefremmende for han. En annen beboer påpeker at det å dele er mye mer tilfredsstillende enn man kanskje tror. Samme beboer setter også pris på at noen sier hei og slår av en prat – særlig om man har en dårlig dag. Dette har ikke beboeren opplevd i andre blokker.

Medutvikler tror brukermedvirkningen har medført mye sosiale effekter, og har i snakk med beboerne opplevd at GbS nå får igjen for innsatsen som ble gjort i prosessen. Beboerne fortalte at stemningen i huset ved innflytting var bra – fellesskapet og miljøet var allerede etablert og alt ble veldig naturlig, forteller medutvikler. «*Det var jo på en måte målet – at man skulle bygge en kultur på forhånd som handlet om å dele, og at folk var forent om det store overordnede målet.*» Det er tydelig at brukermedvirkningen har bidratt til å danne et felleskap og til å etablere en viss organisering som kommer til å bli viktig i Vindmøllebakkens vei videre mot et fungerende bofellesskap. Det at beboerne har vært engasjerte i prosjektet, villige til å delta og åpne for fellesskap nevner også flere beboere som et suksesskriterie – noe også initiativtaker og medutvikler er enige i.

Utfordringer

Selv om beboerne opplever prosessen som positiv, gir de også uttrykk for at det har vært noen utfordringer underveis.

Et par beboere har gitt uttrykk for utfordringer i forhold til planleggingen av felleskjøkkenet, og mener at arkitekt og utbygger ikke har vært flinke nok der. På felleskjøkkenet er det lagt opp til vanlige komfyrer, og enkelt alminnelig utstyr. Beboerne har vært usikker på hvordan det blir å lage felles mat på så små dimensjoner. Kjøkkenet skal ha mulighet til å lage mat for 40-50 personer, så det burde vært dimensjonert opp til å fungere som et storkjøkken – mener en annen. En beboer forteller at illustrasjonsbildene har vist mer enn det som faktisk kom på felleskjøkkenet, og at det var ting beboerne ønsket som ikke kom i prosjektet: «*Neivel, står det noen sted? Skulle vi spurt om det?*» – undrer beboeren, og tror mye handlet om økonomiske begrensninger. Likevel presiserer en beboer at de har fått endret og utbedret en del ting, men finansieringen av dette faller på borettslaget.

Parkering i prosjektet har vært et omdiskutert tema. Det er syv parkeringsplasser fordelt på 40 boenheter. I tillegg er tanken at det skal det være en bildeleordning fordelt på disse. Tre av parkeringsplassene er kjøpt av beboere. En beboer forteller at noen har fått tilbud om parkeringsplass og andre ikke. En annen sier at noen har bedt om å få, og fått det. Dette har ført til en del uenighet, mener beboeren. De som ikke har fått tilbud om parkeringsplass skjønner ikke hvorfor bare noen har fått tilbud. En forteller at de som har fått parkeringsplass

er usikre på om alle oppfattet at de hadde muligheten til å fremme et ønske om det, og at det er grunnen til at noen har fått og andre ikke. Det skal ha blitt presentert i en workshop at det var parkeringsplasser for spesielle behov i prosjektet, men så kom det frem at noen hadde fått parkeringsplass fordi de ellers ikke ville kjøpe leilighet. Det følte som et lite brudd i tillitsforholdet til ledelsen, påpeker en beboer. En annen mener det ikke har ført til problemer enda, men at det førte til negative reaksjoner og at det nok er en diskusjon som vil komme.

Det er verdt å nevne at flere av beboerne som nevner disse utfordringene tror at det vil gå seg til, og at de ikke ser på det som store utfordringer. De har et håp om at de kan ordne opp på husmøter med beboergruppen.

Enkelte beboere har gitt uttrykk for utfordringer knyttet til dominerende enkeltpersoner. En beboer mener det blir utfordringer når sterke individualister skal spille på lag, og opplever at noen har sterkere meninger om hvordan ting skal bli enn andre. Beboeren forteller at de fleste er engasjerte, men at noen blir veldig engasjerte og kan ta mye plass til tider. Ofte må de balanseres ut. Samtidig påpeker beboeren at noen er mindre engasjerte. Noen vil nok gi mindre enn de tar, men sånn vil det alltid være – påpeker en annen. En beboer opplevde at det til tider kunne bli litt mye idealisme i forhold til bærekraft fra enkelte. Ifølge initiativtaker har det blitt jobbet med å forhindre dominerende enkeltpersoner, og et verktøy i forhold til dette har vært å ha erfaring med å lede møter, og at møtene har vært godt organisert. Initiativtaker forteller at det i starten av prosessen var tilløp til at noen beboere ble veldig opptatt av enkeltsaker – som kanskje beror på usikkerhet og mangel på informasjon. Tiltak som ble gjort da var å foreslå møte mellom de aktuelle beboerne og ledelsen, for å unngå å ta det i plenum og for å utdype det de måtte lure på. Ifølge medutvikler handler det om å rydde situasjonen når man opplever at en person begynner å ta over.

Enkelte beboere kunne ønske at utbygger ga mer informasjon og var mer på lag med beboerne, interimstyret og interessegruppene. Ifølge medutvikler har det til tider vært en utfordring å få en kommersiell utbygger til å forstå merverdien av brukervedvirkningen i prosjektet. Medutvikler gir videre uttrykk for en utfordring knyttet til mye fokus på å selge leiligheter, og lurer på om dette har medført at noen har kjøpt leilighet uten å helt vite hva de har blitt med på. Tanken bak kursforløpet var at potensielle beboere fikk informasjon om boformen før de eventuelt bestemte seg for å gå videre og kjøpe seg inn. Medutvikler påpeker at noen har kjøpt først, og deretter fått informasjon – men presiserer at dette ikke er det samme som å sitte med hele beboergruppen og forstå hvilken ressurs det å dele egentlig er. Initiativtaker nevner også en utfordring knyttet til balansen mellom utbyggers gamle og veletablerte systemer for *kundetilpasning*, og GbS sitt utforskende og innovative løp som har blitt kalt for brukervedvirkning. Brukervedvirkningen er nytenkende og åpen, mens

kundetilpasningen gjerne har kontrollerte rammer i forhold til hva beboerne kan påvirke, velge og endre. Initiativtaker tror de to prosessene sammen kan ha opplevdes litt tung for beboerne.

Forbedringer

Flere beboere hadde tanker om hvordan brukermedvirkningen kunne forbedres i nye GbS-prosjekter. En beboer nevnte at interimstyret og interessegrupper burde etableres tidligere, med representanter fra alle byggetrinn. En annen nevnte å bedre kontinuiteten slik at prosessen ikke dras ut i tid. Også initiativtaker nevner at ledelsen har lært noe om tidspunkt og tidsbruk underveis – og at de kanskje startet prosessen litt for lenge før prosjektet ble bestemt realisert.

Noe flere beboere selv tok opp under intervju var boligmodellens mål om en mangfoldig beboergruppe og rimelige boliger som et tilbud til vanskeligstilte på markedet – for eksempel enslige og aleneforeldre. Flere var usikre på om prosjektet hadde nådd sitt mål her. Det grepet som har blitt gjort for å sikre mangfold er en variasjon av boligstørrelser – og da også ulike prisnivåer. I tillegg har det blitt jobbet aktivt for å finne prismodeller som gir flere mulighet til å kjøpe seg inn. Initiativtaker forteller at leiligheter har blitt differensiert i pris for å få inn et bredt spekter av folk. Dette vil si at leiligheter som ligger på topp og har takterrasse er noe dyrere per kvadratmeter. I tillegg har tre leiligheter blitt subsidiert for å få inn barnefamilier. Også medutvikler var tydelig på at mangfold var et mål, fordi de gjennom GbS-studien så at gevinstene ville vokse ved spredning i alder og livssituasjoner.

De som flytter inn i Vindmøllebakken har et aldersspenn fra 1-70 år bestående av enslige, par og barnefamilier – med ulike yrker og i ulike livssituasjoner. Målet om mangfold er ifølge initiativtaker og medutvikler nådd. De seks beboerne som ble intervjuet var i midten av 50-årene til tidlig i 70-årene. Av disse var det en 50/50 fordeling på de som var enslige og de som var i par med voksne barn. Alle var høyt utdannet.

Alle beboerne bekreftet at det var et stort aldersspenn i Vindmøllebakken – og flere var klar over at dette var en målsetting. Likevel ga enkelte uttrykk for at de opplevde fordelingen som noe skjev. Alle nevnte at gjennomsnittsalderen nok var noe høyere i Vindmøllebakken sammenlignet med andre boligprosjekter i området. En beboer trodde dette kunne være fordi eldre folk gjerne hadde tenkt seg om gjennom et langt liv, og funnet ut at et bofellesskap som dette var passende for dem. To beboere ga uttrykk for at de kunne tenkt seg flere unge beboere og barnefamilier, og fortalte at beboere hadde snakket med venner om å flytte inn, men de ville ikke fordi de kunne få hus med hage litt utenfor sentrum til samme pris.

Ifølge initiativtaker har rimelige boliger vært et mål. Opplysninger fra flere beboere tyder

derimot på at leilighetene ikke har vært så rimelige i pris. En beboer nevner at prisene ikke er ideelle for unge personer. Kvadratmeterprisen beboeren oppga var på ca. 55 000,- per m². Det er verdt å nevne at om man kjøper en leilighet på 50 m², betaler man for 62,6 m² fordi 12,6 m² i fellesarealer medfølger leiligheten. Et annet nybygg i området har en kvadratmeterpris på ca. 50 000,- per m² (Obos, u.å.). Fordi man kan disponere 540 m² i fellesarealer, er det vanskelig å sammenligne kvadratmeterprisen med andre prosjekter. En annen beboer tror likevel det har vært greit for de fleste å kjøpe seg inn i prosjektet, og føler også at prosjektet har lagt til rette for vanskeligstilte – mest fordi det er mange leilighetstyper, størrelser og prismodeller.

KAPITTEL 6 – DISKUSJON

I dette kapittelet vil jeg diskutere de empiriske funnene fra kapittel fem i lys av tidligere forskning og teori. Diskusjonen presenteres etter forskningsspørsmål slik som i kapittel fem.

6.1 Dokumentanalyse

Forskningsspørsmål 1: *Hvilke intensjoner ligger til grunne for brukermedvirkningen i Vindmøllebakken?*

Analysen av GbS-studien viser tydelig at det er en dobbelthet i mål og intensjoner for brukermedvirkningen. De to hensiktene forstås her som fysiske mål og sosiale mål.

Fysiske mål

De fysiske målene handler om at beboerne skal påvirke utformingen av prosjektets fellesareal og deres private boenheter. Dette skal tilføre prosjektet arkitektur av høy kvalitet som er tilrettelagt etter beboernes ønsker og behov. Tilrettelegging av fellesarealene har som mål å øke mulighetene for sosialt samvær og fremme fellesskapsfølelsen. I tillegg er det et mål at fellesarealene skal være fleksible og kunne tilpasse seg eventuelle endringer i beboergruppen og opprettholde mangfoldet i prosjektet. Med andre ord kan flere av de fysiske målene ses i sammenheng med de sosiale målene om sosialt samvær og fellesskap.

Sosiale mål

De sosiale målene dreier seg om å gi beboerne et kunnskapsgrunnlag om hva det vil si å bo i et bofellesskap, og at de skal få en følelse av eierskap til prosjektet. Videre fremkommer det at å etablere en fellesskapsfølelse og tillit mellom beboerne er avgjørende for prosjektet. Tanken bak boligmodellen er at helt ukjente mennesker skal flytte sammen, noe som gjør en bli-kjent fase enda viktigere for at beboerne skal etablere et godt grunnlag for å bo sammen. Brukermedvirkningens miljømessige intensjoner må også forstås som sosiale mål ved å etablere en verdiplattform og styrke kollektive verdier i forhold til miljømessig bærekraft. Hensikten er å inspirere beboerne til en mer bærekraftig livsstil når de flytter inn.

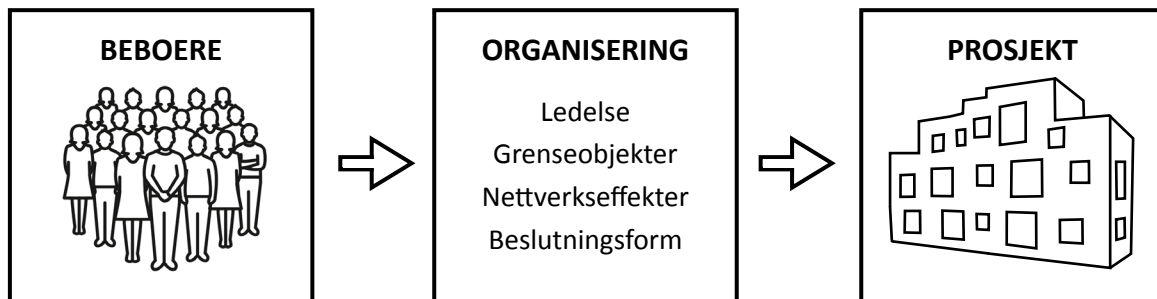
6.2 Brukermedvirkningens organisering

Forskningsspørsmål 2: *Hvordan er beboernes perspektiver ivaretatt, hvilken beslutningskraft har de, og hvilke påvirkningsmuligheter har de hatt?*

Noe som kom tydelig frem i de empiriske funnene var at organiseringsstrukturen for brukermedvirkningen har vært viktig for prosjektet. Dette samsvarer med Kjølle & Blakstad (2014) sin påstand om at hvordan brukermedvirkning organiseres er avgjørende for hvor vellykkede resultatene blir. Organiseringen i brukermedvirkningen kan forstås som en synergi

av forskjellige medvirkningsverktøy som til sammen skal bidra til å gi beboerne en reell mulighet til å medvirke i prosjektet og fremme deres ønsker og behov.

6.2.1 Organiseringsstruktur

Figur 16: Illustrasjon av organisering i brukermedvirkningen.

Figur 16 viser hvilken organisering som gjennom datainnsamlingen har blitt trukket frem som viktig for å ivareta beboernes perspektiv, gi dem muligheter til å påvirke prosjektet og gi dem en reell stemme når beslutninger har blitt tatt. Figuren danner grunnlag for å diskutere hvordan beboernes perspektiver er ivaretatt og hvilken beslutningskraft de har hatt.

Ledelse

Knudtzon (2018, s. 27) påpeker at vellykket medvirkning krever kunnskap om organisering og beslutningsprosesser av de som ønsker involvering. Tidligere forskning på bofellesskap påpeker også viktigheten av god organisering i etablering av kollektive boformer (Schmidt 1991, s. 19). Alle beboerne ga uttrykk for at prosjektfasilitator og prosjektleder hadde gjort en god jobb og har vært viktige i prosessen. Det er tydelig at beboerne har vært prisgitt med en ledelse som har vært engasjert, opptatt av beboernes beste og som har hatt mye kunnskap om kollektive boformer – blant annet takket være arbeidet med GbS-studien.

Grenseobjekter og nettverkseffekter

Beboernes perspektiver og interesser har blitt ivaretatt gjennom medvirkningsverktøy som workshops og kurs – hvor beboerne har hatt en aktiv dialog med GbS, arkitekt og utbygger. Slike medvirkningsverktøy kan også forstås som grenseobjekter, og er viktige kommunikasjonsmidler mellom beboere og arkitekt (Star & Griesemer 1989; Kjølle & Blakstad 2014). Både beboere, initiativtaker og medutvikler gir uttrykk for en god og åpen dialog på møter og kurs. Her har kommunikasjonen mellom de involverte foregått ansikt til ansikt, som ifølge Kjølle & Blakstad (2014, s. 40) bidrar til å oppnå gode resultater. På den måten vil også beboerne oppleve prosessen som mer meningsfull.

Flere beboere ga uttrykk for at særlig én workshop var viktig; hvor det ble etablert interimstyre og interessegrupper. Initiativtaker ga uttrykk for at dette ble dannet for å dekke et behov for

organisering i prosessen – og har siden bidratt ytterligere til å fremme beboernes perspektiver. Interimstyret kan ses i lys av det Parker & Schmidt (2016, s. 119) kaller kollektiv ledelse – som etableres for å oppnå bedre resultater. Parker & Schmidt (2016, s. 119) påpeker at en slik organisering krever en ressurssterk ledelse med kunnskap om organisering og styring. Alle informanter har uttrykt at interimstyret har vært kompetent og flinke i sitt arbeid. Beboerne i styret har sittet på mye kunnskap om kollektive boformer og har vært viktige ressurser for brukermedvirkningen. Dette samsvarer med påstander om at sluttbrukers kunnskapsgrunnlag er like viktig som medvirkningsverktøy for å sikre en effektiv kommunikasjon mellom bruker og arkitekt (Kjølle & Blakstad 2014). Videre påpeker også Kjølle & Blakstad (2014) at individuelle brukers erfaringer og kunnskap bidrar til å styrke kollektiv kunnskap for alle deltakere. Dette er også tilfellet i Vindmøllebakken; beboerne i interimstyret som sitter på mye kunnskap om den kollektive boformen har vært viktige for å få resten av beboergruppen til å etablere et kunnskapsgrunnlag om boformen. Empirien tyder på at beboerne generelt har hatt stor tillit til beboerne i interimstyret. Dette styrker interimstyret sin legitimitet.

Organiseringen av interessegrupper kan forstås som både grenseobjekter og nettverkseffekter (Benkler & Nissenbaum 2006; Kjølle & Blakstad 2014; Parker & Schmidt 2016). Ifølge Parker & Schmidt (2016, s. 120) vil en organisering av deltakernes felles interesser bidra til å skape en positiv følelse av å delta i et fellesskap. Dette samsvarer med empiriske funn hvor beboerne trekker frem interessegrupper som viktige for å etablere fellesskapsfølelsen seg imellom.

Som grenseobjekter kan interessegruppene bidra til å fremme egne tolkninger, deliberasjon og deltakelse på tvers av interesser (Kjølle & Blakstad 2014, s. 40). Flere beboere har gitt uttrykk for en uformell og trygg stemning i bofellesskapet. Dette gir større rom for å uttrykke seg, og fremmer en mer åpen dialog. På den måten kan interessegruppene forstås som en metode for å bringe frem alle deltakernes synspunkt – noe som samsvarer med GbS-studiens mål om gjennomføring og ledelse (Wigum & Stangeland 2013). Gruppene bidrar også til deltakelse på tvers av interesser ved at gruppene skriver referat og presenterer dette i plenum. På den måten kan beboerne være med på å avgjøre beslutninger i de gruppene de ikke er en del av.

Parker & Schmidt (2016, s. 119) trekker videre frem at slike organiseringer også kan føre til utfordringer ved at innflytelsesrike personer eller grupper kan overkjøre eller svekke andre deltakere for å styrke egen stilling eller fremme egne ønsker. Empiriske funn tyder på at dette ikke er tilfellet i Vindmøllebakken. Empirien kan tyde på at beboerne ikke har opplevd utfordringer her fordi det har vært en åpen prosess og fordi beboerne flest gir uttrykk for et ønske om å oppnå de beste løsningene for fellesskapet. En beboer mener at interessegruppene bidro til å bringe frem synspunkt fra deltakere som var mindre aktiv i plenum. På den måten har organiseringen av interessegrupper bidratt til å fremme

perspektiver som gjerne ikke ville ha kommet like godt frem i plenum – fremfor å svekke perspektiver. Tilsynelatende har organiseringen av interessegrupper resultert i det motsatte av utfordringene Parker & Schmidt (2016, s. 119) trekker frem. Organiseringens effekt samsvarer med kjent medvirkningsteori om at slike prosesser fremmer de involvertes interesser, ønsker og behov (Innes & Booher 2004).

Beslutningsform

Initiativtaker ga uttrykk for at beboerne ikke hadde en reell medvirkningsmulighet eller beslutningskraft før de kjøpte leilighet, men at prosessen likevel var åpen og at deltakerne fikk komme med innspill til utforming i tidlige workshops. Når de hadde kjøpt seg inn i prosjektet var det ifølge initiativtaker og medutvikler fokus på å deliberativt lytte til alle – med et mål om å oppnå konsensus. Medutvikler fortalte at når det kom flere beboere med i prosessen ble interessegruppene viktige for å effektivisere brukermedvirkningen. Interessegruppene hadde egne møter for de arealene de hadde ansvar for. Deretter presenterte gruppene det de hadde diskutert i plenum – hvor alle beboerne kunne være delaktig i avgjørelser om de spesifikke arealene.

Initiativtaker forteller likevel at arkitektene og ingeniørene måtte ta enkelte beslutninger i forhold til hva som var mulig rent økonomisk. En beboer påpekte at arkitekt og utbygger ofte tok valg og fortalte beboerne i ettertid hvorfor valgene var tatt. Dette kan ses i lys av Pateman (referert i Sirowy 2010, s. 7) teori om pseudo-medvirkning, hvor beboerne får en følelse av medvirkning ved å bli fortalt at valgene er til deres eget beste. På den måten skal beboerne akseptere beslutninger som allerede er tatt.

På en annen side kan det likevel virke som beboerne har fått ta del i beslutninger, blant annet gjennom kompetente beboere fra ekspertgruppen. Till (referert i Sirowy 2010, s. 8) mener reell medvirkning ikke kan oppnås innen arkitektur, fordi arkitekt og sluttbruker er på ulike nivå når det gjelder kunnskap og kompetanse. Kommunikasjonen vil derfor påvirkes av dette gapet. Når beboerne ikke hadde overtatt fellesarealene, men ønsket å begynne å bruke de, gikk ekspertgruppen gjennom alle arealene med utbygger. Deretter ga ekspertgruppen en anbefaling til interimstyret om at ting var så langt på plass at det kunne overtas – på beboernes eget ansvar. Til slutt skulle beboerne avgjøre om de ville ta over fellesarealene eller ikke. Ifølge Pateman (1970, s. 71) innebærer reell medvirkning at hvert medlem i en prosess har lik makt til å påvirke beslutninger. Tilsynelatende har beboerne hatt siste ord i beslutningen om de kunne overta fellesarealene, og derfor hatt reell medvirkning på dette. At ekspertgruppen har hatt mye ansvar i slutfasen har flere beboere nevnt, og det virker som gruppen opplever en trygghet knyttet til å ha faglig kompetente beboere som kan ta ansvar for noe beboergruppen ellers ikke har så mye kompetanse på.

Beboerne ga uttrykk for at beslutninger var basert på dialog og diskusjon for å finne de løsningene som var best for fellesskapet. Det hadde ikke vært avstemning eller maktkvoteringer, men et forsøk på konsensus – i den betydning at mindretallet måtte leve med beslutningene som ble tatt. Dette viser spor av en deliberativ demokratisk tilnærming, hvor målet er å høre på hva andre har å si for å oppnå løsninger som beboerne anser som best uten å vektlegge egeninteresser (Cunningham 2002; Chambers 2003; Knudtzon 2018). Hvorvidt beboerne faktisk har unnlatt å vektlegge egeninteresser er vanskelig å si, men de empiriske funnene viser at fellesskapsfølelsen står sterkt. Det er derfor grunn til å tro at beboerne er genuint interesserte i å finne de løsningene som er best for fellesskapet. En beboer påpekte at de kanskje blir enige nå, men at det vil komme uenigheter etter hvert. Dette kan ses i lys av det Gutmann & Thompson (2004) påpeker om at en deliberativ tilnærming er åpen for utfordringer i fremtiden. I tillegg oppstår konsensus sjeldent uten problemer fordi interessedespenninger er vanskelig å unngå (Connelly & Richardson 2004, s. 4). Som Connelly & Richardson (2004, s. 4) påpeker kan målet om konsensus også føre til større grad av konflikter. Det er vanskelig å si noe om dette basert på de empiriske funnene, men flere beboere tror at konsensus kan medføre konflikter i fremtiden.

Noen beboere ga uttrykk for at de hadde ønsket å være med på flere møter og kurs. De kom inn sent i prosessen, og har derfor ikke vært delaktig i møter og kurs før de kjøpte seg inn i prosjektet. Slike situasjoner kan utløse det Knudtzon (2018, s. 33) beskriver som problemer knyttet til representasjon, hvor ikke alle beboerne har deltatt – og det oppstår en situasjon hvor noen beboere representerer de som ikke er der. Dette kan særlig være tilfelle for et boligprosjekt som er delt inn i ulike byggetrinn. I Vindmøllebakken har de forsøkt å involvere beboere fra byggetrinn 2 i brukermedvirkningen, men det kan ha vært vanskelig fordi leiligheter har stått usolgt i prosessen. Resultatet er at de fleste beslutninger, ønsker og tiltak har skjedd gjennom involvering av beboere fra første byggetrinn, og byggetrinn 2 har derfor ikke opplevd brukermedvirkningen på samme måte. Dette kan medføre et problem med tanke på representasjon – men hvorvidt det faktisk vil føre til problemer for prosjektet og beboerne er for tidlig å si – og noe som kan undersøkes videre i en annen kontekst. Fellesarealene er planlagt fleksible og beboerne fra byggetrinn 1 har fått god hjelp og innsikt i hvordan man skal bestyre et bofellesskap. Dette kan tyde på at selv om store deler av byggetrinn 2 ikke har vært delaktig i brukermedvirkningen, er beboerne fra byggetrinn 1 innstilte på og åpne for å veilede og inkludere disse i fellesskapet på lik linje som beboerne som allerede er innflyttet.

Det var ikke oppmøteplikt på møter, kurs og workshops, men det var et ønske om at minst en fra hver boenhet skulle delta. Møter som baserer seg på at de som har tid eller lyst kan komme, kan igjen medføre svakheter knyttet til representasjon (Knudtzon 2018, s. 33). Likevel ga ingen beboere uttrykk for problemer knyttet til dette. En forklaring på dette kan

være at det ifølge en beboer ikke var avgjørelser om store fysiske strukturer som ble tatt på møter. Avgjørelser var mer basert på detaljer og utforming. Ellers kan empirien tyde på at også interessegruppene kan ha skapt problemer knyttet til representasjon, da hensikten med gruppene var at ikke alle beboerne skulle være med på alle avgjørelser og møter. Likevel laget gruppene referater som deretter ble hørt i plenum, og dermed inkluderte resten av beboerne.

Måten interessegruppene er organisert på og fungerer, kan forstås som det Dryzek & Niemeyer (2010) kaller diskursiv representativitet. Det vil si at i møter med interessegruppene var det en diskurs som var i fokus; for eksempel kjøkken, hage, bildeling eller vaskeri. Empiriske funn tyder derfor på at interessegruppene bidrar til å sikre representasjon av diskurser fremfor å sikre representasjon av hver enkelt beboer. På denne måten er det diskursene som er i fokus, og ikke nødvendigvis enkeltpersoner eller grupper – noe som igjen kan redusere utfordringer knyttet til representasjon (Dryzek & Niemeyer 2008, s. 482).

Flere beboere ga uttrykk for at konsensus kunne føre til at gruppen ville støte på mange store problemstillinger i fremtiden, selv om de var enige om at konsensus ville være den beste måten å ta beslutninger på. Connelly & Richardson (2004) skiller mellom ideell og praktisk konsensus, og mener at praksis ofte avviker fra idealet. En ideell konsensus innebærer fritt inngåtte avtaler til alle involvertes favør.

Det kan virke som den måten konsensus i fremtiden skal søkes i Vindmøllebakken samsvarer med en praktisk konsensus (Connelly & Richardson 2004). Dersom tiden ikke strekker til i særlig prekære eller viktige saker, ønskes det å ta beslutninger gjennom avstemning. Resultatet blir da at man søker konsensus der det er praktisk mulig, men hvis faktorer som mangel på tid oppstår, blir målet om konsensus gjerne ofret. En beboer påpekte at «(...) *enten er det konsensus eller så er det ikke konsensus.*» Det er mulig at dersom beboerne har en oppfatning av at ideell konsensus er målet – kan en mer praktisk konsensus føre til en del problematikk når beslutninger skal tas. Dette er problematikk som kan oppstå blant beboerne når beslutninger skal tas i fremtiden – og det er derfor ikke undersøkt i denne oppgaven. Likevel skal det nevnes at de ikke alltid trenger å være enige i alt, men de må være villige til å sette av tid til å forsøke å oppnå enighet (Engberg & Bayer, referert i Pløger 2002, s. 78). Det virker også som at beboerne er klare på at i bofellesskapets fremtid vil en felles forståelse gjerne trumfe enighet, i den forstand at beboerne vil forsøke å legge egne interesser til side til fordel for hva som er best for fellesskapet – på bakgrunn av en deliberativ prosess. Dette kan ses i lys av Foucault sine tanker om at en felles forståelse ikke nødvendigvis vil føre til enighet – men en felles forståelse i etterkant av en god prosess kan gjøre det enklere å akseptere et utfall selv om man ikke oppnådde enighet (Mäntysalo 2005, s. 13).

Dersom beboerne i fremtiden skal gå til avstemning ved prekære eller viktige saker, kan man stille spørsmål til hvordan man skal avgjøre hva som er prekært eller viktig. Noe som er viktig for en beboer, trenger nødvendigvis ikke være det for en annen. Man kan dermed forstå at en praktisk konsensus er mest realistisk i en slik kontekst – men som en beboer påpeker; går man til avstemning er det ikke nødvendigvis lenger konsensus. Connelly & Richardson (2004, s. 8) beskriver forskjellen mellom å bygge konsensus gjennom en åpen dialog og et press om å etablere konsensus. Å gå til avstemning ved prekære eller viktige saker kan føre til at beboerne inngår et kompromiss om avstemning for å komme til enighet. Dersom beboernes mål er å bygge konsensus gjennom dialog og diskusjon, kan det å eventuelt ha et tidspress på seg i det som beskrives som prekære situasjoner, være negativt for den kollektive følelsen av å bli hørt og komme til enighet.

Oppsummerende refleksjoner om organiseringsstruktur

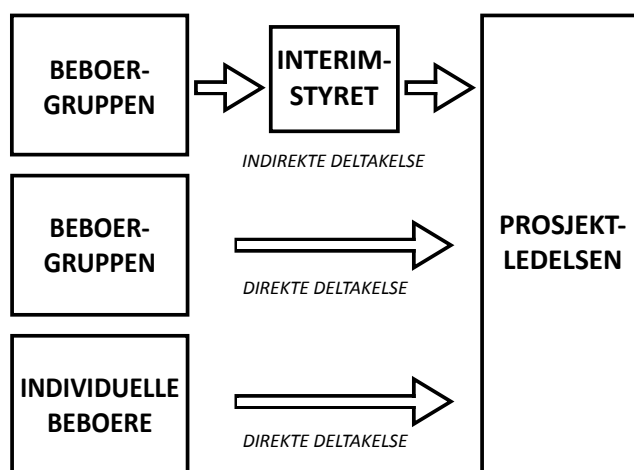
De empiriske funnene viser at organiseringsstrukturen har medført ulike dimensjoner av medvirkning i prosjektet. Figur 17 viser tre dimensjoner av medvirkning.

Den første dimensjonen av medvirkning har vært beboergruppen sin egen organisering i form av interimstyret. Denne organiseringen ble anbefalt av GbS da de så et behov for organisering og struktur i prosessen. Her ble det valgt representanter som skulle

representere beboerne som gruppe i dialogen med prosjektledelsen. Denne dimensjonen innebærer en indirekte deltakelse gjennom en representativ-demokratisk tilnærming (Pateman 1970; Knudtson 2018). Det vil si at beboergruppens medvirkning i prosjektet og dialog med prosjektledelsen har gått via de valgte representantene i interimstyret.

Den andre dimensjonen av medvirkning er basert på en direkte deltakelse mellom beboergruppen og prosjektledelsen. Her har det vært en direkte dialog mellom beboerne og prosjektledelsen gjennom kurs, møter og workshops. I denne dimensjonen har det vært fokus på å bygge konsensus hos beboergruppen gjennom deliberasjon og en åpen dialog – med et mål om å oppnå best mulig løsninger for fellesskapet.

Den tredje dimensjonen av medvirkning innebærer en direkte deltakelse mellom hver individuelle beboer eller boenhet og prosjektledelsen. Denne dimensjonen har vært viktig for å tilrettelegge for beboernes påvirkningsmuligheter i deres egne leiligheter.

Figur 17: Tre dimensjoner av medvirkning.

De empiriske funnene tyder på at den direkte medvirkningen mellom beboergruppen og prosjektledelsen har vært viktig for å etablere sosiale relasjoner, og å nå brukervedvirkningens sosiale mål om å danne et fellesskap og skape tillit mellom beboerne. For organiseringen av interimstyret virker det å ha vært avgjørende at det i forkant var blitt etablert grunnleggende tanker om fellesskap og tillit blant beboerne – slik at de videre kunne organisere seg for å fremme de ønsker og behov de måtte ha for prosjektets fellesarealer. I tillegg har organiseringen av interessegruppene bidratt til å videre styrke beboernes relasjoner mellom hverandre fordi de har møttes flere ganger gjennom prosessen i mindre grupper.

Brukermedvirkningen i prosjektet har vært kompleks – fordi det har vært ulike dimensjoner av medvirkning. De empiriske funnene kan samtidig tyde på at det har vært en styrke at brukervedvirkningen har vært kompleks; den har ivaretatt beboernes påvirkningsmuligheter i forhold til deres egne leiligheter og den har lagt til rette for å bygge konsensus om hva som er best for fellesskapet, blant annet med tanke på fellesarealene. I tillegg har brukervedvirkningen bidratt til at beboergruppen selv har organisert seg, i form av interimstyret. Selv om interimstyret har vært et midlertidig styre i forkant av innflytting, er det tydelig at det har gitt beboergruppen grunnleggende kunnskap og erfaring om hvordan organiseringen av bofellesskapet skal fungere i fremtiden – samtidig som den har styrket beboernes tillit og legitimitet til fellesskapet.

Ifølge initiativtaker er selvorganiseringen i form av interimstyret blant annet et resultat av at beboerne har tatt eierskap til prosjektet – og derfor selv ønsker å ta ansvar for organiseringen av prosjektet. Eierskapet fører at beboerne engasjerer seg naturlig.

6.2.2 Påvirkningsmuligheter

Organiseringsstrukturen og de ulike dimensjonene av medvirkning har hatt som hensikt å legge til rette for at beboernes perspektiver blir ivaretatt og gi beboerne en reell mulighet til å påvirke prosjektet. Det er derfor interessant å diskutere hvilke påvirkningsmuligheter beboerne faktisk har hatt.

Alle beboere ga uttrykk for at de hadde hatt påvirkningsmuligheter i sin private boenhet, men med ulike oppfatninger av hvor store påvirkningsmulighetene var. Enkelte beboere ga klart uttrykk for at de hadde vært med å utforme leiligheten sin selv og var tydelig begeistret over å ha fått det slik de selv ønsket – noe som samsvarer med Lange (2015) sin påstand om at stor grad av innflytelse og påvirkningsmuligheter bidrar til positive følelser om en bolig som et «hjem». Denne følelsen kan være et positivt bidrag til prosjektets bærekraftige visjoner ved at beboerne får et sterkt eierskap til Vindmøllebakken og blir boende der over lang tid. Dette bekreftes også av flere beboere som ønsker å bo i Vindmøllebakken livet ut.

Samtidig ga andre beboere uttrykk for å ha hatt begrenset påvirkningsmulighet i de private boenhetene. Flere ga uttrykk for at andre hadde fått gjøre større endringer enn de hadde fått – eller var klar over at de kunne få. Det har vist seg å være en klar sammenheng mellom opplevd påvirkningsmulighet og tidspunktet beboerne kom inn i prosessen. Beboerne som kom inn tidlig i prosessen uttrykker en større grad av påvirkningsmuligheter. Dette kan tolkes som at prosessen på dette tidspunktet var i en flytende tilstand (Våland 2006, s. 39). Det vil si at prosessen var åpen for forandring, ulike og nye løsninger – og en bredere utforskning og dialog. Når prosjektet har kommet nærmere ferdigstilling, har arkitekt og utbygger måttet ta valg for å komme i mål. Beboerne som har kommet inn senere i prosessen opplever det Våland & Georg (2012, s. 4) refererer til som en krystallisert tilstand. Her har grunnleggende strukturer begynt å falle på plass, og materialer og utforming er gjerne avgjort. Beboerne opplever da mindre grad av påvirkningsmuligheter. Dette kan gjelde fjerning av vegger eller vinduer, eller justering størrelse av på rom. Tidslinjen i Vindmøllebakken stemmer tilsynelatende overens med designteori; påvirkningsmulighetene er størst i tidlige faser, for så å bli mer begrenset utover i prosessen (Våland 2006; Våland & Georg 2012).

Enkelte beboere opplever å ha fått ulik informasjon om påvirkningsmulighetene i de private boenhetene – som for eksempel peis og skyvedører. Empiriske funn tyder på at dette ikke har vært på grunn av en krystallisert prosess, da også beboere som har vært med i prosessen fra start opplever samme situasjon. Det tyder heller på at det har vært utfordringer knyttet til å samkjøre informasjon mellom alle aktører. For eksempel kan eiendomsmegler ha gitt annen informasjon om hva som var mulig å få eller endre, enn hva arkitektene har. Derfor kan noen ha fått beskjed om at enkelte ting er mulig å få, mens andre ikke har fått samme informasjon.

Når det gjelder påvirkningsmulighetene på fellesarealer viser empiriske funn også en prosess som gradvis har krystallisert seg (Våland & Georg 2012). Beboerne som har vært med fra tidlig stadium har hatt direkte innflytelse på det initiativtaker beskriver som «ekstrarom» – blant annet verksted og gjestehybler. Dette er arealer som har vært «blanke» og blitt til underveis etter ønsker fra beboere. Dette kan karakteriseres som en flytende prosess (Våland 2006). Etter hvert som prosjektet har utviklet seg har arkitekt og utbygger tatt avgjørelser for å få større strukturer og utforminger på plass, som beboerne ikke har tatt del i. Da har beboerne i hovedsak hatt mulighet til å gi innspill på innredning, hvor stikkontakter, vannuttak og tilgang til medietjenester skal plasseres – slik at fellesarealene kan optimaliseres til deres bruk. Også en slik tidslinje stemmer overens med designteori som sier at påvirkningsmulighetene er størst i tidlig fase (Våland 2006; Våland & Georg 2012).

Medutvikler ga uttrykk for flere ting det ikke hadde blitt noe av i fellesarealene. Beboerne kom med ønsker om trimrom, vinkjeller, badstue og jacuzzi på taket. Dette er ting som ville vært

lite fleksible eller fordyrende for prosjektet, og på grunn av økonomiske rammer vanskelig å få gjennomslag for. Empiriske funn tyder på at enkelte kan ha opplevd ekskludering av tema eller ønsker. Connelly & Richardson (2004) påpeker at all inkludering innebærer ekskludering, enten det er tema, ønsker eller meninger. Også Hanssen & Saglie (2010) påpeker at dominerende diskurser kan utestenge innspill i prosesser, slik at enkelte perspektiver eller ønsker fortrenses.

Beboere og medutvikler beskriver en åpen prosess hvor man har lyttet til alle behov og ønsker. I ettertid er det også tilrettelagt for installering av en jacuzzi på en takterrasse – men fellesskapet må selv bekoste en eventuell jacuzzi. Dette viser at beboerne har blitt lyttet til, selv om ikke alle ønsker har vært mulig å realisere rent økonomisk. Det er vanskelig å si om beboere som ikke har fått realisert ønsker har opplevd å bli overtalt til en påtvunget konsensus, slik Knudtzon (2018, s. 25) beskriver det – da dette ikke har blitt undersøkt. Slik informantene har beskrevet det, har gruppen blitt enige om hva som er best for fellesskapet. Da har beboerne selv gått bort fra enkelte ønsker som viste seg å ikke være forenelige med fellesskapet eller de økonomiske rammene – og det er derfor grunn til å tro at ønskene som ikke har blitt realisert ikke nødvendigvis har opplevdes negativt for de det måtte gjelde, da resultatet er ment å være best for fellesskapet.

I tillegg til at enkelte ønsker ble fordyrende for prosjektet, ønsket beboerne seg også mer fleksible rom – trolig etter oppfordring fra GbS, da fleksible fellesareal trekkes frem som viktig i GbS-studien (Wigum & Stangeland 2013). Beboere fortalte at det som skulle være et bibliotek nå blir en takstue med spill, bøker, yoga, møter og lignende. Dette kan nok fungere fint, men det kan også utløse utfordringer knyttet til det Parker & Schmidt (2016, s. 118) referer til som ekskludering av bruksmåter. Beboerne har forskjellige levemønstre og timeplaner, og det er ikke utenkelig at enkelte bruksmåter i de fleksible fellesarealene kan skape utfordringer for andre bruksmåter i senere tid. Dette har ikke blitt undersøkt, og var for tidlig å si noe om ved datainnsamling.

Overordnet virker det uklart for beboerne hva de har kunnet påvirke – både når det gjelder den private boenheten, fellesarealer og prosjektet i sin helhet. Hvorvidt brukermedvirkningen har medført rettferdighet og likhet, slik Innes & Booher (2004) påpeker, kan diskuteres. Blant annet ser beboerne at andre har fått gjøre større endringer enn de har blitt informert om at var mulig. Dette kan forklares med at beboere har kommet inn i prosessen på ulike tidspunkt. Samtidig synes det å være en brist i kommunikasjonen mellom prosjektets aktører og beboere, da flere beboere gir uttrykk for at de ikke har fått tilstrekkelig informasjon når det gjelder påvirkningsmuligheter. Empiriske funn tyder på at enkelte beboere har opplevd mindre grad av rettferdighet og likhet når det gjelder hvilke påvirkningsmuligheter i de har hatt på de private boenhetene – når de har forstått hva andre beboere har fått gjøre og endre.

I de empiriske funnene kommer det likevel frem at beboerne har hatt større påvirkningsmulighet i sine private boenheter enn på fellesarealene. Det er mulig at medvirkning på fellesarealene etter beboernes premisser har vært mer omfattende for arkitekt og utbygger enn antatt, og at det har ført til at arkitektene har tatt valg på vegne av beboerne. En annen mulig forklaring kan være at medvirkning på fellesarealene har opplevdes fordyrende på prosjektet, og har resultert i at arkitektene har tatt valg på vegne av beboerne for å ikke overstige eventuelle budsjetter. En tredje forklaring kan være at GbS har tatt valg for fellesarealene basert på funn fra sin egen studie om bofellesskap, hvor de har gjort grundige undersøkelser i etablerte og velfungerende bofellesskap – og funnet ut hvilke fasiliteter og arealer som er nødvendige i et slikt prosjekt. Det har ikke vært mulig å undersøke dette nærmere på grunn av oppgavens tidsbegrensninger.

6.3 Beboernes vurdering av brukervedvirkningen

Forskningsspørsmål 3: *Hvordan vurderer beboerne brukervedvirkningen, og hva mener de den har bidratt med i prosjektet?*

6.3.1 Vurdering av brukervedvirkningen

Empiriske funn viser at beboerne har opplevd brukervedvirkningen som positiv. Likevel har flere beboere uttrykt seg ulikt om flere aspekter ved prosjektet. Kun en av seks beboere gir uttrykk for å ha hatt klare forventninger til prosessen og at brukervedvirkningen var en avgjørende faktor for å bli med i prosjektet. Det kommer tydelig frem at flere beboere ikke visste så mye om medvirkning og hva det kunne medføre – og derfor ikke hadde store forventninger til prosessen. En beboer ga uttrykk for at det var vanskelig å ha noen forventninger fordi det ikke er noe å sammenligne Vindmøllebakken med – særlig i Norge. Flere har spøkt med å føle seg som en del av et sosialt eksperiment, og tror det vil være en del oppmerksomhet rundt prosjektet. Enkelte beboere ga uttrykk for at de underveis i prosessen forstod hva medvirkning var, og hvorfor det var viktig. Empiriske funn tyder på at GbS-ledelsen har vært helt avgjørende for at beboerne har opplevd prosessen som positiv. Beboerne beskriver prosessen som lærerik, pedagogisk og viktig.

En beboer uttrykte at brukervedvirkningen var en forutsetning for å flytte inn i Vindmøllebakken, og mener at det faktum at man gjennom brukervedvirkningen blir kjent med de andre beboerne bærer hele prosjektet. Et par beboere ga også uttrykk for at de trodde færre ville valgt å flytte inn i Vindmøllebakken om brukervedvirkningen ble sløffet. Det er mulig at prosjektet ville fremstått som mer utrygt og uforutsigbart dersom beboerne ikke visste hvem de skulle flytte inn med, og ikke ble kjent på forhånd. Dette samsvarer med tidligere forskning på bofellesskap hvor det kommer frem at beboere kan oppleve at det er vanskelig å etablere vennskap i kollektive boformer med mindre de kjenner noen fra før

(Schmidt 1991, s. 15). Dette bekrefter viktigheten av å ha en prosess i forkant av innflytting hvor beboerne kan bli kjent på forhånd. Man kan diskutere om brukermedvirkningen er essensiell for at beboerne skal bli kjent, eller om det er mulig å oppnå samme resultat ved at beboerne flytter inn direkte. Beboerne gir imidlertid uttrykk for at å bli kjent i trygge rammer og med noen som styrer og leder prosessen, skaper et bedre utgangspunkt enn om beboerne skulle bli kjent med hverandre på egenhånd.

Enkelte beboere ga uttrykk for at prosessen har tatt tang tid. De er usikre på hva enkelte aspekter ved medvirkningen egentlig resulterte i – og opplevde enkelte ting som unødvendige. Beboerne mente det hadde vært litt for mange workshops, og at enkelte aktiviteter fokusert for mye på «fantasier» som ikke førte til konkrete resultater. Kjøpere har også vurdert å gå ut av prosjektet, blant annet fordi prosessen har tatt lang tid. Dette samsvarer med kjent medvirkningsteori om at tidsperspektivet ofte blir et praktisk problem (Fainstein 2000; Pløger 2004; Mäntysalo, Saglie & Cars 2011). Dette samsvarer også med faremomenter som trekkes frem i GbS-studien, hvor deltakere kan oppleve at deres tid og bidrag er bortkastet og unødvendig i prosesser som er tid- og ressurskrevende (Wigum & Stangeland 2013, s. 28). Medvirkningsprosesser tar ofte lang tid, noe som kan føre til at deltakere føler at involveringen er unødvendig, at medvirkningen ikke resulterer i noe eller at folk faller av underveis i prosessen – noe de empiriske funnene viser at det har vært antydninger til i Vindmøllebakken.

En beboer er noe tvilende til viktigheten av brukermedvirkningen, og tror man ville oppnådd et godt resultat uten prosessen. Beboeren mener at arkitekt og utbygger er mer kompetente til å ta avgjørelser i et byggeprosjekt enn beboere – og tror derfor ikke involvering av beboere har vært avgjørende for prosjektet. Dette kan ses i lys av Våland (2009, s. 115) sin påstand om at det er et skille mellom den faglige bakgrunnen en arkitekt og ingeniør har, sammenlignet med sluttbrukere – og at arkitekt og ingeniør gjerne er mer egnet til å ta avgjørelser fra et faglig og teknisk ståsted.

En beboer var positivt overrasket over den direkte innflytelsen beboerne har hatt i prosjektet, men at folk har brukt muligheten i varierende grad. Andre opplevde innflytelsen som mer begrenset, og at dialogen innebar å få informasjon om at avgjørelser var tatt. Motstridende opplevelser er ikke uvanlig i kvalitativ metode – da dataene er individuelle og kan variere fra beboer til beboer. De ulike oppfatningene av innflytelsesgrad kan, som tidligere nevnt, ses i sammenheng med at beboerne kom inn i prosessen på ulike tidspunkt – og at prosessen har gått fra en flytende til en krystallisert tilstand (Våland 2006; Våland & Georg 2012).

Overordnet virker det som de fleste beboerne føler seg hørt i prosessen. En beboer tror alle har hatt en følelse av å ha en reell medvirkning på prosjektet. En annen gir derimot uttrykk for at ikke alle har fått ønsker oppfylt og at ikke alle har vært like aktive. Det er vanskelig å si om

det har vært et personlig valg fra enkelte beboere å være mindre aktive og påvirke mindre, eller om de ikke har fått muligheten til å påvirke eller være aktive – da dette ikke har blitt undersøkt på grunn av oppgavens tidsbegrensninger. De empiriske funnene viser at nærmere halvparten av beboerne som ble intervjuet har opplevd begrenset mulighet til å påvirke. Flesteparten av disse har kommet inn senere i prosessen enn den resterende halvparten som opplever å ha hatt en større påvirkningsmulighet. Tilsynelatende er en svakhet med boligmodellen at beboere kan komme inn i prosessen på ulike tidspunkt. Det trenger ikke by på store problemer – gitt at beboerne som kommer inn underveis får tydelig informasjon om at andre har fått påvirke i større grad nettopp fordi de har vært med i prosessen lenger. Dette ser derimot ikke til å ha kommet tydelig nok frem i Vindmøllebakken.

6.3.2 Brukermedvirkningens bidrag til prosjektet

Slik det fremkommer i de empiriske funnene har beboerne vært noe todelt når det gjelder hva brukermidvirkningen har tilført prosjektet. Noen har fokusert mest på de praktiske effektene som handler om å få på plass ting og funksjoner beboerne ønsker å ha – samt de fysiske effektene om å tilpasse private boenheter og fellesarealer til beboernes bruk. Som nevnt har flere beboere opplevd påvirkningsmulighetene som begrenset – og at det ikke handlet om å påvirke store fysiske strukturer. Flere ga uttrykk for at den praktiske forberedelsen som brukermidvirkningen gir er viktig. Dette innebærer å forberede beboerne på hvordan de skal bo og leve sammen, bruke arealene og løse problemer som kan oppstå. Et par beboere ga også uttrykk for at brukermidvirkningen går videre inn i prosjektet når beboerne selv skal ordne bruken av bofellesskapet. Derfor beskriver enkelte beboere at brukermidvirkningen har utviklet et slags verktøy som har forberedt ukjente personer på å bo og leve sammen. Ifølge Nutt og Kelly et al. (referert i Kjølle & Blakstad 2014) fortsetter brukermidvirkning ofte inn i bruk og drift av fasilitetene eller prosjektet den har vært implementert i.

Sosiale effekter

De fleste beboerne nevner sosiale effekter av brukermidvirkningen. Disse innebærer å etablere kunnskap, eierskap, en verdiplattform, fellesskap, tillit, naboskap og trygghet – noe som samsvarer med funn fra dokumentanalysen om hva som er brukermidvirkningens hensikt (Wigum & Stangeland 2013).

Kunnskapsgrunnlag, eierskap og verdiplattform

Empiriske funn viser at beboerne har fått grunnleggende kunnskap om hva en kollektiv boform innebærer. Dette kommer blant annet frem ved at beboerne forteller om fordelene ved å velge en slik boform og hva som er viktig for å få det til å fungere rent praktisk. Nok en gang er det tydelig at GbS-ledelsen har gjort en god jobb også her, noe som har bidratt til å styrke beboernes kunnskap rundt boformen. I tillegg har Vindmøllebakken vært prisgitt

med flere beboere som på eget initiativ har tilegnet seg kunnskap om bofellesskap – blant annet gjennom jobb, å selv bo i et bofellesskap i voksen alder og egne ønsker om å etablere kollektiv med venner. Både en kompetent ledelse og beboere med kunnskap om boformen har vært viktig for å danne et kunnskapsgrunnlag hos resten av beboerne. Dette samsvarer med viktigheten av å kunne lære av hverandre og å ha personer med mangfoldig kompetanse i slike medvirkningsprosesser (Våland 2009; Kjølle & Blakstad 2014).

Både initiativtaker og medutvikler gir uttrykk for at beboerne har tatt eierskap til prosjektet, og at de nå refererer til seg selv som eiere av prosjektet. Dette bekreftes av beboerne. En beboer mener at å danne eierskap er selve formålet med brukermedvirkningen. Dette samsvarer med det Fristedt & Ryd (referert i Kjølle & Blakstad 2014) påpeker om at brukermedvirkning er et viktig verktøy for å etablere en følelse av eierskap og engasjement for et prosjekt. Det samsvarer også med tidligere forskning på bofellesskap som viser at tilhørighet er et viktig element i en kollektiv boform (Schmidt 1991, s. 9). Flere beboere gir uttrykk for at hele bygget oppleves som deres hjem – og et ønske om å passe på og vedlikeholde fellesarealene. Dette ble også forsterket av observasjoner gjort før og under intervjuene av hvordan beboerne forholdt seg til fellesarealene. Det kan ses i sammenheng med det Lange (2015) påpeker om at innflytelse og påvirkningsmuligheter i en bolig kan bidra til at den føles mer ut som et hjem. Dette kan være en kontrast fra en alminnelig boligblokk, hvor man gjerne har lite kontakt med naboskapet og ikke opplever å være hjemme før man kommer inn døren til sin egen leilighet. Flere av disse momentene viser at brukermedvirkningen har vært et viktig forberedende steg for å få et forhold til nye fasiliteter på et tidlig stadium (Våland 2009; Kjølle & Blakstad 2014).

Brukermedvirkningens miljømessige intensjoner er å styrke kollektive verdier i forhold til bærekraft, danne en verdiplattform og inspirere beboerne til en mer bærekraftig livsstil. Beboerne uttrykker at de deler noen felles verdier når det gjelder bærekraft. Likevel gir ingen uttrykk for å ha blitt spesielt inspirert til å leve mer bærekraftig. Dette kan ha en sammenheng med at beboerne påpeker at de allerede er nokså miljøbevisste – blant annet når det gjelder mat, transport og generelt forbruk. Enkelte nevner likevel at de kommer til å bruke mer kollektiv transport og utfordre hverandre til å være mer miljøvennlige. Samtidig gir flere uttrykk for at beboere er opptatt av bærekraft på forskjellige plan. Det kan derfor tenkes at de utfyller hverandre når det gjelder den miljømessige bærekraften. Noen er opptatt av kompostering, mens andre er opptatt av å ha elbiler istedenfor fossilbiler i bildelingsordningen. De empiriske funnene viser at den sosiale bærekraften er viktigere for beboerne enn den miljømessige bærekraften.

Et interessant funn når det gjelder beboernes todeling i om brukermedvirkningen har tilført sosiale eller praktiske effekter – er at de ulike oppfatningene tilsynelatende avhenger av

utdannelse og yrke. På den ene siden var beboerne med teknisk utdannelse tydelig mer opptatt av den praktiske forberedelsen og de fysiske løsningene brukervedvirkningen bidro til. På den andre siden hadde beboerne med utdanning eller yrkeserfaring innen helse-, sosial- eller humanistiske fag hovedsakelig fokus på de sosiale effektene av brukervedvirkningen. En slik spredning på bakgrunn av yrke og utdanning kan være viktig for å få en god balanse – for selv om det sosiale i prosjektet er viktig, er de praktiske forberedelsene vel så viktige for å få bofellesskapet til å fungere i praksis. Dette kan også ses i lys av det Våland (2009) og Kjølle & Blakstad (2014) påpeker om at det er viktig å få inn ulike faglige bakgrunner i prosessen for å oppnå en mangfoldig kompetanse.

Fellesskap, tillit, naboskap og trygghet

Fellesskap, tillit og trygghet mellom beboere i et bofellesskap er viktig fordi de skal bo sammen. Empiriske funn viser at GbS har fokusert på dette. Beboere har beskrevet deler av brukervedvirkningen som bli-kjent- og selskapsleker. En beboer gir uttrykk for at visjonsutvikling⁶ – en medvirkningsmetode beskrevet i GbS-studien – var viktig, blant annet fordi «angsten» for et påtvunget fellesskap forsvant. Beboeren påpeker også tryggheten ved å ha en privat boenhet å kunne trekke seg tilbake til om ønskelig. Tidligere forskning på bofellesskap påpeker også viktigheten av å ha en privat boenhet i tillegg til fellesareal (Schmidt 1991, s. 15). Aktiviteter som har hatt som hensikt å gjøre beboerne kjent med hverandre kan forstås som grenseobjekter. Eksempler på dette er visjonsutvikling, interessegrupper og workshops. Grenseobjekter gjør det også mulig å etablere en felles plattform og forståelse hvor beboerne kan møtes og skape en god kommunikasjon og et godt fellesskap (Star 2010; Kjølle & Blakstad 2014). I denne sammenheng kan grenseobjektene forstås som verktøy som tilrettelegger for at beboerne sammen kan dele og drifte bofellesskapet.

Samtidig ga to beboere uttrykk for at enkelte aktiviteter kunne bli gjentakende – noe som til tider var frustrerende. Dette gjaldt blant annet også visjonsutvikling. Likevel nevner samme beboere at de har interesse av å delta i fellesskapet og opplever at beboerne har klart å etablere et fellesskap. Det er tydelig at de ikke er kritiske til enkelte aktiviteter i seg selv, men heller at enkelte aktiviteter har blitt gjentatt i flere workshops. Tilsynelatende fremhever de selve hensikten med slike aktiviteter som viktige for prosjektet.

Alle beboerne fortalte at å delta i et fellesskap var en viktig faktor for å flytte inn i Vindmøllebakken. Likevel nevner enkelte at de opplever at andre i gruppen er mer med av idealistiske årsaker med tanke på miljømessig bærekraft – enn for å oppnå og ta del i de sosiale gevinstene ved bofellesskapet. Når de fleste beboerne likevel er såpass åpne for å

6. En aktivitet hvor beboere skal se for seg en dag i bofellesskapet.

delta i fellesskapet blir det lettere å skape relasjoner, få tillit til hverandre og omgås. Det er tydelig vilje til å delta, bidra og dele blant beboerne. Dette påpekte flere beboere at de merket ved innflytting og at det opplevdes som trygt. En forutsetning for å etablere tillit mellom beboere er at det er en viss form for kollektiv handling i prosessen – som ifølge Healey (1992) krever at alle deltar eller bidrar. Ifølge Star (2010) er grenseobjekter som interessegrupper og interimstyret gode verktøy for å legitimere kollektiv handling i en slik prosess. Beboerne var også tydelige på at man selv kunne velge hvor sosial man ønsket å være, men at verdigrunnlaget i prosjektet bidro til at folk var genuint interesserte i å delta i fellesskapet. Dette samsvarer med tidligere forskning på bofellesskap, som viser at sosial kontakt og trygghet er viktige elementer i kollektive boformer (Schmidt 1991; Ingebrigtsen 1989).

Beboerne refererte til «vi» og «fellesskapet» når de snakket om de andre beboerne. I tillegg har det blitt arrangert flere sosiale samlinger og aktiviteter allerede de første ukene etter innflytting. Dette innebar blant annet store fellesmiddager, workshops med fokus på å lage ting til bofellesskapet, «søndagskafé» og spontane spillkvelder. Det kan derfor virke som at målet om fellesskap er oppnådd i stor grad. Et interessant funn er at fellesskapsfølelsen også strakk seg ut mot nabolaget. Beboerne ga uttrykk for at de ikke ønsker å være en «eksotisk øy» i området. Det tyder på at beboerne er oppmerksom på at Stavanger øst er et område som opplever antydninger til gentrifisering (Klem 2015). Derfor har naboer blitt invitert til sosiale arrangementer i Vindmøllebakken. Dette samsvarer med boligmodellens overordnede mål om å involvere naboer på et tidlig stadium (Wigum & Stangeland 2013). Viktigheten av å involvere naboer og berørte parter på et tidlig stadium fremheves også i planteori (Innes 1995; Healey 1996; Forester 1999).

Flere beboere fortalte om en lukket Facebook-gruppe for beboerne som et viktig kommunikasjonsverktøy. Her skjer det meste av kommunikasjonene mellom beboerne, og tonen beskrives av flere som uformell og trygg. En slik kommunikasjonsplattform kan bidra til at folk lettere søker seg til fellesskapet. Facebook-gruppen for beboerne kan ses i lys av teori om nettverkseffekter (Benkler & Nissenbaum 2006; Parker & Schmidt 2016). Den kan bidra til at beboerne lettere oppsøker fellesskapet og opplever de positive fordelene ved å delta i fellesskapet. I tillegg kan en slik form for intern kommunikasjon bidra til å etablere en sterkere fellesskapsfølelse. Beboerne påpeker også at interessegruppene og interimstyret har vært viktige for å få til et fellesskap.

Husordensreglene som beboerne selv har laget er viktige for å skape tillit mellom beboerne. Reglene har blitt utformet slik at de ikke sier at noe ikke er lov eller forbudt, kun hva som er tillatt. Forutsetningen er at man skal ta hensyn til de andre beboerne, noe som krever tillit til gruppen og en viss form for kollektiv handling hvor alle følger reglene – slik Healey

(1992) påpeker. Også husordensreglene kan ses i lys av teori om nettverkseffekter (Benkler & Nissenbaum 2006; Parker & Schmidt 2016). Det vil for eksempel oppleves positivt at det er avtaler og regler som følges av beboerne – for de beboerne som kommer inn i prosjektet etter at folk har flyttet inn. Tidligere forskning om bofellesskap påpeker også viktigheten av å sette opp avtaler og å ha klare regler (Schmidt 1991, s. 19).

Beboerne gir også uttrykk for at den fellesskapsfølelsen brukervedvirkningen gir, skaper et bedre og tryggere bomiljø – og at de tror man lettere kan bli gammel i Vindmøllebakken enn i en alminnelig boligblokk. Flere beboere har underveis i intervju nevnt helsegevinster som Vindmøllebakken gir – og man kommer da inn på den sosiale bærekraften som er en intensjon i boligmodellen. Bofellesskapet muliggjør å se andre og selv bli sett, og å være delaktig i et større fellesskap. Det er et tydelig tiltak mot ensomhet som er et voksende samfunnsproblem (Helsedirektoratet 2014).

Medutvikler ga også tydelig uttrykk for at brukervedvirkningen hadde medført sosiale effekter. Et mål var å bygge en kultur på forhånd og gjøre beboerne klar for å dele, leve og bo sammen. Brukervedvirkningen har tydelig bidratt til å danne et fellesskap og etablert en organisering som blir viktig for Vindmøllebakkens fremtid. For et prosjekt som har blitt solgt på det kommersielle boligmarkedet blir det desto viktigere å ha en prosess i forkant av innflytting slik at beboerne kan bli kjent med hverandre for at bofellesskapet skal oppleves som trygt. Brukervedvirkningen virker å ha vært helt essensiell for å etablere et godt fellesskap i forkant av innflytting.

6.3.3 utfordringer

Empiriske funn viser at beboerne har opplevd brukervedvirkningen som positiv. Likevel ga enkelte også uttrykk for at det hadde vært utfordringer underveis. Dette har blant annet dreid seg om felleskjøkkenet, hvor flere beboere ga uttrykk for at arkitekt og utbygger ikke hadde vært flinke nok til å informere og imøtekomme ønsker og behov. Problematikken handler om at felleskjøkkenet er utstyrt i for små dimensjoner i forhold til hva det skal brukes til. Kjøkkenet er utstyrt som et vanlig huskjøkken, men skal fungere som et felles storkjøkken som skal kunne lage mat for 40-50 personer om gangen. En beboer gir uttrykk for at illustrasjonsbildene har vist mer enn hva felleskjøkkenet faktisk fikk, og at flere ønsker ikke ble realisert. Likevel påpeker en beboer at de har fått endret en del ting etter å ha kommet med innsigelser til utbygger. Finansieringen av endringer faller riktignok på borettslaget.

Som i delkapittel 6.2.2, viser empiriske funn også her at økonomiske rammer har vært en utfordring i brukervedvirkningen. På den ene siden ønsker beboerne seg et mest mulig tilfredsstillende resultat for å innfri de forventningene de har til prosjektet. På den andre

siden har gjerne utbygger egne interesser å ivareta når det gjelder økonomi, og ønsker gjerne ikke å binde seg til kostnader som kan føre til at prosjektet blir mindre lønnsomt. Det er tydelig at beboerne, utbygger og arkitekt har hatt ulike oppfatninger av hva et felleskjøkken faktisk skal innebære og være utstyrt med. På den ene siden har beboerne sett for seg noe som kan ligne et industrikjøkken i store dimensjoner, som skal håndtere matlaging for 40-50 personer. På den andre siden har utbygger og arkitekt tilsynelatende prosjektert et alminnelig kjøkken. En mulig forklaring på dette er at utbygger og arkitekt ikke har hatt nok ekspertise på kjøkkenet. Kjøkkengruppen har bestått av personer som har ekspertise på mat og kjøkken. Till (referert i Sirowy 2010, s. 8) påpeker at reell medvirkning ikke er mulig å oppnå fordi arkitekt og sluttbruker er på ulike nivå når det gjelder kunnskap – og at kommunikasjonen påvirkes av dette gapet. Det som er interessant når det gjelder felleskjøkkenet er at dette gapet er snudd på hodet. Her er det beboerne som sitter på kunnskapen om hvordan et kjøkken skal fungere for et stort bofellesskap, mens arkitekt og utbygger tilsynelatende ikke har hatt nok ekspertise på området til å forstå hvilke dimensjoner som har vært nødvendige. På den andre siden er det også mulig at arkitekt og utbygger har vært klar over hvilke dimensjoner som har vært nødvendige, men at dette kanskje har blitt fordyrende for prosjektet i sin helhet – og at de derfor har valgt å si at beboerne selv må finansiere eventuelle endringer. Dette har ikke vært mulig å undersøke nærmere på bakgrunn av oppgavens tidsbegrensning og fordi enkelte aktører fra prosjektet ikke har hatt mulighet til å være en del av oppgaven.

Parkering i prosjektet var noe enkelte beboere ga uttrykk for at hadde ført til en del uenighet. I Vindmøllebakken er det syv parkeringsplasser fordelt på 40 boenheter. Tre av disse plassene er kjøpt av beboere, mens de resterende skal gå til bildelingsordningen. Flere beboere gir uttrykk for at noen har fått tilbud om parkeringsplass og andre ikke. Andre gir uttrykk for at noen har bedt om å få det, og er usikre på om alle har vært klar over muligheten til å fremme et ønske om å få parkeringsplass. I en workshop skal det ha blitt presentert at det var parkeringsplasser for beboere med spesielle behov. På samme workshop kom det frem at noen hadde bedt om å få plass – ellers ville de ikke kjøpe leilighet. Dette har ikke ført til store problemer enda, men det kan oppstå sterkere reaksjoner og diskusjoner på temaet senere.

Problematikken rundt parkeringsplassene kan handle om dårlig kommunikasjon og formidling av informasjon om parkeringsmuligheter i prosjektet. I et fellesskap er det grunnleggende at alle stiller likt og har like muligheter – og en av hensiktene med medvirkning er nettopp å skape rettferdighet og likhet (Innes & Booher 2004). Flere beboere gir uttrykk for at situasjonen med parkeringsplasser har vært urettferdig og har svekket tilliten til ledelsen. Slik det fremkommer har salg av parkeringsplasser skjedd på en lite demokratisk måte i forhold til gruppen. Empiriske funn tyder på at det har vært førstemann til mølla, og at de beboerne som kom inn i prosjektet i det Våland (2006) kaller en flytende tilstand har kunnet få kjøpe

parkeringsplass. Enkelte beboere har gitt uttrykk for at bil var viktig for dem på grunn av hytter og familie andre steder i landet. Man kan diskutere hvorvidt beboerne skal kunne ha enkeltvis parkering i et bærekraftig bofellesskap hvor det er tiltenkt en bildelingsordning for fellesskapet. Når det gjelder parkeringsplassene så er det helt klart at fordeling ikke har skjedd på bakgrunn av fellesskapet. Det kan virke som fordelingen har skjedd ved at dominerende beboere har brukt makt og forhandling til å kjøpe parkeringsplass slik at de ville kjøpe leilighet. Dette kan ses i sammenheng med at makt, forhandlinger og dominerende enkeltpersoner, diskurser eller eliter kan føre til en følelse av utestenging og ekskludering av rettferdige resultater (Connelly & Richardson 2004; Knudtzon 2018).

Beboere har gitt uttrykk for utfordringer knyttet til dominerende enkeltpersoner også i andre sammenhenger. Blant annet er det mange sterke individualister som skal samarbeide. Enkelte beboere kan være veldig engasjert og til tider ta mye plass. Utfordringer knyttet til dominerende enkeltpersoner belyses i tidligere forskning på medvirkning (Connelly & Richardson 2004; Knudtzon 2018). En beboer ga uttrykk for at det til tider kunne bli mye idealisme i forhold til bærekraft. Det er mulig at de beboerne som ikke er like idealistiske når det gjelder bærekraft kan oppleve dette fokuset som en slags ekskluderingsmekanisme. De som føler seg mindre hjemme i bærekraftsmodellen kan oppleve at dominerende diskurser og tema om bærekraft utestenger deres egne innspill i prosessen. Som tidligere nevnt er beboerne opptatt av bærekraft på forskjellige måter og i varierende grad. Denne problematikken kan ses i sammenheng med det Hanssen & Saglie (2010) beskriver som eksklusjon av perspektiver og argumenter – og at dominerende diskurser og tema kan utestenge andres innspill. Resultatet kan bli at perspektivene til beboerne som ikke er like idealistiske og engasjerte innen bærekraft gjerne fortrenses. Samtidig gir enkelte beboere uttrykk for at det også er noen som er mindre engasjerte og gir mindre. En beboer tror enkelte har flyttet inn i Vindmøllebakken for å få en fin leilighet fremfor å bo mer bærekraftig og delta i fellesskapet. Parker & Schmidt (2016, s. 118) påpeker at utfordringer ved delte ressurser kan være brukere som ikke bidrar til å skape verdier for fellesskapet. Enkelte beboere opplever at andre ønsker å ta mer enn de er villige til å gi i bofellesskapet. Dette kan forstås som en utfordring for den kollektive handlingen blant beboerne. Som Healey (1992) påpeker krever et vellykket resultat og en kollektiv følelse av tillit, toleranse og respekt at alle deltar.

Initiativtaker forteller at de har jobbet med å forhindre dominerende enkeltpersoner i prosessen, noe også GbS-studien trekker frem som et faremoment ved brukermedvirkning (Wigum & Stangeland 2013, s. 28). GbS-ledelsen har sett at det er viktig å ha erfaring med å lede møter og ha godt organiserte møter for å unngå slike situasjoner. Et konkret tiltak var å ta de aktuelle beboerne til side og foreslå egne møter mellom beboer og ledelsen. Dette viser viktigheten av å tidlig rydde situasjonen når man opplever at en person begynner å ta over.

Nok en gang kan dette ses i sammenheng med det Knudtson (2018) påpeker om at vellykket medvirkning krever kunnskap om organisering og beslutningsprosesser. Dette samsvarer også med GbS-studiens funn om at møter og kurs bør styres av ledelsen for å unngå dominerende enkeltpersoner (Wigum & Stangeland 2013, s. 28).

Det er tiltenkt månedlige husmøter for beboerne, som et tiltak for å forhindre konflikter. Tidligere forskning på bofellesskap påpeker også viktigheten av å ha en form for fellesmøter med jevne mellomrom (Schmidt 1991, s. 19). Noen beboere gir uttrykk for at de tror utfordringer som har oppstått underveis i prosessen kan løses på husmøtene.

Medutvikler gir uttrykk for utfordringer knyttet til mye fokus på salg i prosjektet – og at dette kan ha ført til at beboere har kjøpt seg inn uten å være klar over hva den kollektive boformen dreier seg om. Fokuset på salg kan også ses i sammenheng med salg av parkeringsplasser til enkelte beboere. Dersom en beboer ønsker å kjøpe en dyr leilighet kun om han eller hun også får kjøpe en parkeringsplass – kan et stort fokus på salg føre til at eiendomsmegler eller utbygger gir etter for et slikt krav fordi man dermed vil sikre kapital inn i prosjektet. Videre fremkommer det at begge informant-utvalg knytter utfordringer i prosessen til kommunikasjon og samspill med en kommersiell utbygger. Det har blitt en balansegang mellom utbyggers veletablerte og trygge systemer, og et innovativt konsept som utvikles underveis i prosessen. Det er mulig at utbygger ikke tør å gi helt slipp på gamle og trygge systemer fordi de ikke er helt sikker på om det nye vil fungere. Dette kan resultere i at prosessene krasjer – eller at den innovative prosessen til tider kveles. Dette har ifølge initiativtaker medført en litt tung prosess for beboerne. Det fremkommer også at det har vært utfordrende å få en kommersiell utbygger til å forstå merverdien av brukermedvirkningen. Dette kan ses i sammenheng med tidligere forskning på private utbyggers forhold til medvirkning – og at mange ikke anser medvirkning som viktig eller hensiktsmessig for å få et godt resultat (Falleth et al. 2008; Falleth & Hanssen 2012).

6.3.4 Forbedringer

Når det gjelder hvordan brukermedvirkningen kan forbedres til nye GbS-prosjekter gir flere beboere uttrykk for at interimstyret og interessegrupper burde etableres tidligere – og i tillegg med representanter fra de andre byggetrinnene. Både beboere og ledelse nevner at forløpet burde holde bedre kontinuitet og passe på at prosessen ikke dras ut i tid. Totalt sett gir beboerne uttrykk for at de er fornøyde med prosessen. Enkelte beboere ga uttrykk for at utfordringene i prosessen var bagateller – til tross for at flere trodde det kunne føre til diskusjoner videre. En mulig forklaring på at enkelte beboere bagatelliserer utfordringer er at når man investerer i et boligkjøp har man et sterkt ønske om å være fornøyd fordi man har tatt en stor beslutning. Dette kan særlig gjelde for dyre boliger, slik enkelte leiligheter

i Vindmøllebakken har vært. Dersom boligen i ettertid viser seg å ikke svare til ens egne forventninger, vurderer man hvor god sin egen beslutningsevne er. Da kan det tenke seg at frykten for å oppfattes misfornøyd er større enn behovet for å uttrykke misnøyen.

Flere beboere tok selv opp boligmodellens mål om mangfold av beboerne og rimelige boliger under intervjuene. De mente at prosjektet ikke var helt i mål når det gjaldt disse intensjonene, og jeg har derfor valgt å diskutere dette under forbedringer. Mangfold i alder og livssituasjoner har ifølge medutvikler vært viktig fordi GbS har sett at gevinstene ved bofellesskapet da gjerne vil vokse. Booher & Innes (2002, s. 227) påpeker også at et mangfold av ulike erfaringer, interesser, verdier, kunnskap og ressurser vil bidra til å skape innovative forhold og løsninger. Grepene som har vært gjort for å nå dette målet er stor variasjon i boligstørrelser og leiligheter i ulike prisnivåer. I tillegg har leiligheter blitt differensiert på pris – og tre leiligheter har blitt subsidiert for å få inn barnefamilier. Alle informanter bekrefter at prosjektet har fått et mangfold. Flere beboere gir likevel uttrykk for at fordelingen innenfor mangfoldet er skjev fordi gjennomsnittsalderen er noe høy. Flere beboere tar opp boligpriser i forhold til et mindretall av unge mennesker og barnefamilier i prosjektet – og mener disse gruppene får mer hus for pengene utenfor sentrum enn dersom de skulle kjøpt leilighet i Vindmøllebakken. På bakgrunn av dette kan man diskutere hvorvidt modellen er inkluderende eller ekskluderende i forhold til enkelte grupper.

Det er mulig at grunnen til at en eldre aldersgruppe er overrepresentert i Vindmøllebakken er boligprisene. Prisene er noe høyere enn gjennomsnittet på nybygg i området. Det kan være vanskelig å se merverdien av fellesarealene man får i Vindmøllebakken – særlig for barnefamilier som har en livssituasjon som krever mer plass enn enslige eller par. Derfor er det som tidligere nevnt vanskelig å sammenligne kvadratmeterpris i Vindmøllebakken med andre prosjekter – nettopp fordi hver beboer kan disponere over 500 m² med fellesareal. Men selv om tanken er at prosjektet skal være inkluderende og sikre et mangfold gjennom forskjellige boligstørrelser, tyder empiriske funn på at beboerne opplever prosjektet som noe ekskluderende mot unge mennesker og vanskeligstilte på boligmarkedet. Beboer-utvalget virker også å være ressurssterke mennesker mellom 50 og 70 år med høy utdanning – noe som kan tyde på en viss ekskludering av grupper. Ifølge beboerne er ikke målet om rimelige boliger oppnådd. Samtidig viser tiltak i forhold til differensiering og subsidiering av boliger at det er et klart ønske om å oppnå rimelige boligpriser. Dette ønsket og erfaringene fra pilotprosjektet kan bidra til at nye GbS-prosjekter kan oppnå rimeligere boliger. Tidligere forskning på bofellesskap viser at der hvor beboerne får «skreddersydd» fellesarealer og private boliger – blir resultatet høye boligpriser (Schmidt 1991, s. 12). Det kan derfor være mulig at det nettopp er brukermedvirkningen og tilrettelegging av arealer og leiligheter som har gjort prosjektet dyrere enn hva som i utgangspunktet var intensjonen.

Empiriske funn viser også at flere beboere trekker frem det å dele som noe positivt, og trekker særlig frem de sosiale gevinstene ved å dele. Ingen beboere nevner gevinstene rent økonomisk ved å dele på ressurser, noe som kan tyde på at beboerne ikke vært så opptatt av dette. Dette kan forsterke påstanden om at beboerne er ressurssterke mennesker og at økonomi ikke har vært et problem for å kjøpe leilighet i Vindmøllebakken. Likevel må det nevnes at økonomi kan være et sensitivt tema for mange – og det er mulig at beboerne ikke har ønsket å prate om dette, selv om det kan ha vært et viktige moment.

Man kan også diskutere om utbygger gjør små boliger om til noe mer enn det egentlig er ved å markedsføre prosjektet som bærekraftig og sosialt. På den ene siden kan dette tenkes da boligprisene er høyere enn tilsvarende nybygg – selvom man får 500 m² med fellesareal inkludert. På den andre siden viser empiriske funn at beboerne verdsetter særlig det sosiale aspektet i prosjektet veldig høyt. Kvalitetene beboerne trekker frem er helsefremmende og en måte å redusere ensomhet på – og flere beboere beskriver Vindmøllebakken som et eksempel på god bokvalitet. Dette kan tyde på at Vindmøllebakken er mer enn små boliger; det er små boliger som fremmer livskvalitet og skaper et bærekraftig miljø. Utbygger definerer Vindmøllebakken som et innovasjonsprosjekt i sin portefølje – som ikke nødvendigvis medfører store økonomiske overskudd. Det kan derfor tenkes at grunnen til at utbygger bygger fire byvillaer og elleve selveierleiligheter er for å balansere kostnadene ved et innovativt prosjekt som Vindmøllebakken – slik at de ikke går i tap. Dette har ikke vært mulig å undersøke ytterligere fordi utbygger ikke har hatt anledning til å delta i oppgaven.

På bakgrunn av dette bør et forbedringspotensiale i nye GbS-prosjekter være å oppnå målet om rimeligere boliger i større grad. Mer gunstige boligpriser kan deretter medføre et større og mer balansert mangfold.

6.4 Avsluttende refleksjoner

Innledningsvis i arbeidet med oppgaven var jeg som forsker mest nysgjerrig på hvilke fysiske effekter brukermedvirkningen i Vindmøllebakken hadde medført. Empiriens funn viser imidlertid at brukermedvirkningens tydeligste virkninger dreier seg om de sosiale effektene.

Funnene viser en instrumentell bruk av medvirkning – det vil si at GbS har hatt konkrete mål som de ønsket å oppnå gjennom brukermedvirkningen. Å være klar over hva man ønsker at medvirkningen skal resultere i, er viktig for at prosessen skal bli vellykket (Connelly & Richardson 2004; Knudtzon 2018). Brukermedvirkningen har vært et verktøy for å nå visse mål, og hensikten var klar – blant annet på grunn av GbS-studien som ligger til grunne for hele prosjektet. Det har ikke bare vært en prosess med fokus på demokratiske avgjørelser og at alle skal få muligheten til å medvirke – det har kanskje viktigere vært en prosess som

skulle bidra til at de fremtidige beboerne ble kjent og legge til rette for at de kunne skape et godt grunnlag for å fungere og drifte bofellesskapet sammen. På den ene siden kan dette tyde på at det egentlig ikke var så mye medvirkning, og at brukermedvirkning kanskje er feil ord å bruke på denne prosessen. På den andre siden kom det frem at beboerne har hatt påvirkningsmuligheter på de private boenhetene, og mulighet til å påvirke fellesarealene når det gjelder detaljer, bruk og innredning – riktignok i varierende grad fra beboer til beboer. Også medutvikler gir uttrykk for at medvirkningen ikke har dreid seg om de store fysiske strukturene. Hensikten med medvirkning er å komme frem til et bedre resultat gjennom dialog, deliberativt utvikle bedre løsninger og gi de involverte en rett til å påvirke. Funnene viser at det har vært en viss grad av medvirkning i prosessen i forhold til prosjektet, men det fremstår som at hovedfokuset har vært på å etablere og skape de sosiale effektene – og sikre at beboerne blir kjent med hverandre. Dette samsvarer med brukermedvirkningens hensikt innledningsvis i prosessen (Wigum & Stangeland 2013, s. 28).

Man kan på bakgrunn av dette diskutere i hvilken grad prosessen i Vindmøllebakken er medvirkning i en deliberativ forstand. Kunne man oppnådd det samme ved å invitere til alminnelige sosiale arrangementer istedenfor workshops og kurs? Kanskje – men slik flere av beboerne uttrykker er det viktig med et rammeverk rundt en slik prosess, og det er her GbS-ledelsen har vært særlig dyktige. Det er også mulig at det å møtes på workshops og kurs bidrar til at beboerne får en følelse av hvordan de senere skal drifte bofellesskapet, fordi det er planlagt månedlige husmøter i regi av beboerne hvor avgjørelser skal tas og eventuelle problemer skal løses.

Brukermedvirkningen kan på den måten ses på som et verktøy for etablere et klima og en aksept rundt hvordan bofellesskapet skal driftes. Det må nevnes at de empiriske funnene viser at beboerne også har bidratt til noen fysiske endringer, men beboerne selv har ikke nevnt det som viktig – og under intervjuene virket det som at flere beboere var usikre på hva brukermedvirkningen hadde medført rent fysisk. Beboerne var mest opptatte av de sosiale effektene og den praktiske forberedelsen som brukermedvirkningen hadde bidratt til. De fysiske løsningene som ble nevnt var stort sett på detaljnivå. Påvirkningsmulighetene fremstod også som uklare for beboerne. Dette samsvarer ikke med GbS-studiens mål om at beboerne skal få informasjon om hvilket mandat de er tildelt og hvilke påvirkningsmuligheter de har i prosjektet (Wigum & Stangeland 2013, s. 28). Dette kan forklares med at de har kommet inn i prosessen på ulike tidspunkt, og at noen beboere kan ha opplevd større begrensninger knyttet til hvilke påvirkningsmuligheter de har – når prosessen har krystallisert seg (Våland & Georg 2012). At beboerne har kommet inn i prosessen på ulike tidspunkt har tydelig vært en begrensning i prosjektet med tanke på påvirkningsmuligheter.

Som nevnt i delkapittel 6.2.1 ser man antydninger til en deliberativ tilnærming – hvor målet er å høre på hverandre for å oppnå løsninger som beboerne anser som best uten å vektlegge egeninteresser (Cunningham 2002; Chambers 2003; Knudtzon 2018). Dette kom tydelig frem når enkelte beboere ønsket seg jacuzzi, vinkjeller og andre fordyrende fasiliteter. Da var beboerne tydelig på at det hadde vært en åpen prosess som tok imot alle forslag, men diskuterte seg frem til hva som var best og mest nyttig for gruppen og prosjektet. Her skal det sies at det også var et økonomisk aspekt som påvirket mulighetene til å gjennomføre enkelte ønsker. Samtidig sa beboere som kom inn sent i prosjektet at de ikke hadde opplevd en dialog om hvordan ting skulle bli, men heller at de ble fortalt hvorfor ting var blitt slik de var blitt. Dette viser at brukermidvirkningen har foregått i en deliberativ forstand til en viss grad. På den ene siden har det for beboerne som kom inn tidlig i prosjektet vært en god mulighet til å medvirke etter en deliberativ tilnærming. På den andre siden har de beboerne som kom inn sent i prosjektet ikke opplevd prosessen likt. Dette har vært et dilemma i prosessen, og det kan virke å ha vært den største begrensingen i prosjektet fra beboernes side.

Ut ifra de empiriske funnene fremstår det som at det har vært en viss grad av medvirkning fra beboerne i prosjektet, men at mye av prosessen har handlet om å tilrettelegge for sosiale rammer og praktiske forberedelser til innflytting. Likevel fremstår det som at gevinstene ved prosessen er større når det gjelder immaterielle verdier – som fellesskap, tilhørighet og eierskap, enn fysiske løsninger. Beboerne uttrykker å være fornøyde, og savner ikke noe umiddelbart i prosessen. Likevel har enkelte gitt uttrykk for antydninger til forskjellsbehandling når det gjelder påvirkningsmuligheter på de private boenhetene – uten at de beskriver dette som noen store utfordringer.

For alle involverte i Vindmøllebakken har brukermidvirkningen vært en innovativ prosess. Det kan virke som det til tider har vært tid- og ressurskrevende å ha så mye fokus på beboerne – særlig når det er de som skal legge mye av premissene for prosjektet. Empiriske funn viser at beboerne totalt sett har opplevd brukermidvirkningen som positiv. Funnene viser samtidig at samarbeidet mellom GbS og utbygger, hvor beboernes innspill skulle implementeres, virker å ha vært mer krevende – hovedsakelig på grunn av usikkerhet, kulturforskjeller i hvordan man jobber med involvering av sluttbruker og å få alle parter til å forstå merverdien av å involvere beboerne.

KAPITTEL 7 – KONKLUSJON

7.1 Oppsummering

Denne oppgaven har tatt for seg Vindmøllebakken bærekraftig bofellesskap som case. Gjennom tre forskningsspørsmål har det blitt undersøkt hva brukermedvirkningens intensjoner er, hva involvering av beboerne har tilført prosjektet og hvordan beboerne selv vurderer prosessen. De empiriske funnene danner grunnlaget for diskusjonen i kapittel seks – som har som hensikt å svare på problemstillingen:

Hva er hensikten med brukermedvirkningen i Vindmøllebakken, hva har involvering av beboere tilført prosjektet, og hvordan vurderer beboerne prosessen?

Hva er hensikten med brukermedvirkningen i Vindmøllebakken?

Hensikten med brukermedvirkningen har konsentrert seg om fysiske mål og sosiale mål. Fysiske mål handler om å legge til rette for praktiske forberedelser i forkant av innflytting og at beboerne skal få ønsker og behov realisert i utformingen av prosjektets fellesareal og deres egne leiligheter. På den måten skal prosjektets arkitektur og arealer bli tilrettelagt for beboernes bruk – med hensikt om å skape fleksible arealer som øker muligheten for sosialt samvær og bidrar til å forsterke fellesskapsfølelsen i gruppen. De sosiale målene har vært å forberede beboerne på å dele, bo og leve sammen – og gi de kunnskap om boformen, etablere et fellesskap og etablere en følelse av eierskap til prosjektet.

Hva har involvering av beboere tilført prosjektet?

Det er tydelig at involveringen av beboerne først og fremst har tilført en rekke sosiale effekter til prosjektet. Disse innebærer å etablere kunnskap, eierskap, en verdiplattform, fellesskap, tillit, naboskap og trygghet. Empiriske funn viser at brukermedvirkningen i stor grad har lyktes med dette.

Takket være god kunnskap hos GbS-ledelsen og enkelte beboere har resten av beboergruppen fått grunnleggende kunnskap om bofellesskap som boform og hvordan de videre skal drifte prosjektet. Når det gjelder drift og videre vedlikehold av Vindmøllebakken blir følelsen av eierskap til prosjektet viktig. At beboerne har fått et eierskap til prosjektet kommer tydelig frem i de empiriske funnene – og flere beboere refererer til seg selv som eiere av Vindmøllebakken. Dette viser at brukermedvirkningen har vært et viktig forberedende steg for å gi beboerne et forhold til prosjektet på et tidlig stadium. Beboerne er også forente om de store bærekraftige verdiene bak prosjektet. Dette tyder på at brukermedvirkningen også har styrket en felles verdiplattform om bærekraft blant beboerne.

Målet om å etablere fellesskap, tillit og trygghet handler om at beboerne skal bli kjent med hverandre fordi de skal bo sammen. Empiriske funn viser at dette målet er nådd i stor grad. Ved hjelp av forskjellige aktiviteter og medvirkningsverktøy har beboerne blitt kjent – og dette har bidratt til at innflyttingen har opplevdes trygg. Å delta i et fellesskap var en viktig faktor for å flytte inn i Vindmøllebakken for alle beboerne. Når alle er åpne for å delta i fellesskapet vil dette bidra til å lettere skape relasjoner og etablere et trygt miljø – som igjen skaper en grunnleggende tillit. Fellesskapsfølelsen bidrar til å redusere ensomhet og øke livskvalitet. Muligheten til å trekke seg unna fellesskapet og inn i sin egen leilighet bidrar til å skape en ekstra trygghet for å ikke måtte være mer sosial enn man selv ønsker. Husordensregler viser også en etablert tillit mellom beboerne. Reglene sier ingenting om hva som ikke er lov – kun hva som er lov, med den forutsetning at man har tillit til at beboerne tar hensyn til hverandre. GbS-studien har hatt fokus på å involvere naboskapet i området rundt Vindmøllebakken på et tidlig stadium. Det er tydelig at brukermedvirkningen har bidratt til at beboerne selv er observante på dette – noe som har medført at de har invitert også naboer fra området til sosiale arrangementer.

Involveringen har også medført noen fysiske og praktiske effekter som omhandler å få plass til ting og funksjoner beboerne ønsker å ha – samt å tilpasse private boenheter og fellesareal til beboernes bruk. Hovedsakelig gjaldt dette små detaljer i fellesarealene som å tilrettelegge for fremtidig bruk, plassering av stikkontakter, vinduer og tilgang til mediautstyr – med andre ord ikke de store fysiske strukturene. I de private leilighetene gjaldt dette å fjerne gjestesoverom, vegger og dører, velge farger på gulv og vegger og justere størrelser på enkelte fasiliteter. Når det gjelder påvirkningsmuligheter er beboerne splittet. Noen mente at de hadde hatt stor innflytelse på prosjektet og bidratt til særegne løsninger, særlig i egne leiligheter – men mente at andre beboere hadde brukt denne muligheten i varierende grad. Andre opplevde derimot innflytelsen som begrenset. Dette kan ses i sammenheng med at beboere kom inn i prosessen på ulike tidspunkt – og at påvirkningsmulighetene har vært mer begrenset jo nærmere innflytting man har kommet inn.

Hvordan vurderer beboerne prosessen?

Beboerne beskriver prosessen som positiv, lærerik, pedagogisk og viktig – og mener gruppen har blitt hørt av ledelsen og at det har vært en reell medvirkningsmulighet i prosjektet. Dette kan ses i sammenheng med de empiriske funnene som viser en kompleks brukermedvirkningsprosess med tre dimensjoner av medvirkning. Kompleksiteten virker å ha vært en styrke fordi de ulike dimensjonene har gitt beboerne mulighet til å medvirke på flere nivå, både gjennom direkte en dialog med prosjektledelsen og indirekte gjennom valgte representanter i interimstyret. Dimensjonene har bidratt til å styrke beboernes interesser i prosjektet ved å legge til rette for individuelle behov, samt å ivareta fellesskapets beste.

Det at beboerne blir kjent før innflytting bærer på mange måter prosjektet – og flere har gitt uttrykk for at det ville vært mer utrygt og uforutsigbart dersom de skulle flytte inn med fremmede personer. Dette bekrefter viktigheten av brukermedvirkningen fordi den gjør det mulig at et boligprosjekt som baserer seg på kollektive boformer kan fungere på det kommersielle boligmarkedet. Det å bli kjent i trygge rammer med noen som styrer og leder prosessen har vært avgjørende for brukermedvirkningens positive resultat.

Empiriske funn viser at organiseringsstrukturen for brukermedvirkningen har vært viktig for at beboerne har opplevd prosessen som positiv. Det har vært avgjørende at ledelsen har hatt kunnskap om bofellesskap, organisering og beslutningsprosesser. Interimstyret og interessegrupper trekkes frem både av beboere og ledelsen som helt essensielle for å fremme beboernes ønsker og behov – og at en slik organisering har vært en forutsetning for å oppnå et godt resultat. Hvordan beslutninger fattes har også vært viktig. Det har vært et mål om konsensus, i en deliberativ forstand. Dialogen har vært åpen og ledelsen har vært opptatt av å lytte til alle innspill. Flere beboere bekrefter at dette har vært tilfellet og at alle forslag har blitt tatt på alvor – men at man ofte diskuterte seg frem til et resultat som var best for fellesskapet. På den måten har ikke enkeltpersoner fått innfridd spesielle ønsker, men gjennom deliberasjon har beboerne blitt enige om hva som er best for gruppen.

Prosessten viser likevel antydninger til kjente utfordringer knyttet til medvirkning; at den har tatt lang tid, enkelte møter har føltes unødvendig og det har vært en usikkerhet rundt hva enkelte aktiviteter skulle resultere i. I tillegg var det mye usikkerhet rundt realiseringen av prosjektet, som gjorde at flere kjøpere vurderte å gå ut av prosjektet underveis i prosessen.

Andre utfordringer i prosessen dreier seg blant annet om dårlig og utydelig kommunikasjon, og økonomiske rammer i forhold til fellesarealer. Enkelte beboere har fått informasjon og muligheter til å påvirke ting som andre ikke har fått. Funnene viser at enkelte beboere har opplevd antydninger til forskjellsbehandling på grunn av dette. Dette har ikke skapt problemer enda, men flere beboere tror at det kan bli gnisninger i rundt temaene senere. De økonomiske rammene i fellesarealene har ført til at beboerne opplever å ha fått noe annet enn hva de regnet med å få fra utbygger – særlig på felleskjøkkenet. Her har det blitt gjort endringer, men finansieringen må beboerne selv bekoste.

Boligmodellens mål om mangfold blant beboere og rimelige boliger er ikke nådd etter beboernes mening. Det er et mangfold, men fordelingen innenfor mangfoldet er skjev ved at gjennomsnittsalderen er høy. Dette kan ses i sammenheng med at målet om rimelige boliger heller ikke var oppnådd – og at å kjøpe leilighet i Vindmøllebakken har vært for dyrt for flere unge mennesker og barnefamilier. Empiriske funn viser at beboerne har opplevd prosjektet

som noe ekskluderende mot yngre mennesker og vanskeligstilte på boligmarkedet. Det å kunne tilby et botilbud som er økonomisk gunstig for yngre mennesker og vanskeligstilte identifiseres som et forbedringspotensiale for boligmodellen.

7.2 Avslutning

Opgavens funn tyder på at de sosiale målene for brukervedvirkningen i Vindmøllebakken er oppfylt i høy grad. Til sammenligning er brukervedvirkningens fysiske effekter mer uklare, og beboerne har opplevd å ha påvirkningsmuligheter i varierende grad. Totalt sett er det tydelig at resultatet av brukervedvirkningen i Vindmøllebakken først og fremst har vært de sosiale effektene. Dette må forstås som en effekt av et velorganisert og godt planlagt forløp i regi av en kompetent ledelse og en beboergruppe som i stor grad har forstått konseptet bak prosjektet, hensikten med brukervedvirkningen og som har hatt et grunnleggende ønske om å delta i bofellesskapet. Organiseringsstrukturen kan forstås som en synergi av forskjellige verktøy som har blitt brukt i prosessen for at beboerne har opplevd brukervedvirkningen som positiv og for at brukervedvirkningens hensikt og mål har blitt realisert.

Brukermedvirkningen har vært en forutsetning for at bofellesskapet Vindmøllebakken har fått fornøye beboere så langt. Oppgavens funn viser særlig at de sosiale målene og relasjonsbyggingen som har vært et resultat av brukervedvirkningen har vært avgjørende for at beboerne beskriver prosessen som en positiv opplevelse, samt innflyttingen som trygg. Oppgavens funn viser også at prosessen har vært et viktig forberedende steg i et boligprosjekt hvor fremmede personer skal flytte sammen i et bofellesskap – og at prosjektet hadde opplevdes mer utrygt uten samme prosess. Dette styrker tanken om at en prosess i forkant av innflytting hvor fremtidige beboere blir kjent er viktig for at GbS-modellen og andre bofellesskap kan innta det kommersielle boligmarkedet. Ved å ta lærdom fra pilotprosjektet kan boligmodellen optimaliseres og nye demografiske grupper i samfunnet kan bli møtt med nye boligtilbud tilpasset deres livssituasjoner.

7.3 Forslag til videre forskning

Brukermedvirkningen har blant annet tilrettelagt for at beboerne kan bli kjent og skape et fellesskap. I løpet av datainnsamlingen har flere informanter nevnt at de nå er i startfasen av prosjektet og er spent på hvordan bofellesskapet vil fungere i praksis fremover. Det hadde vært interessant med en studie som tar for seg effekten av brukervedvirkningen noen år etter at beboerne har flyttet inn for å se hvordan det fungerer i det lange løp.

Videre har også flere informanter nevnt at det kunne være interessant å sammenligne effekten av brukervedvirkningen i et bofellesskap som Vindmøllebakken med andre boligprosjekter med fellesareal – for eksempel Selvaag Plus, som ikke har samme

medvirkningsprosess. Det hadde vært interessant å lese en komparativ studie av dette for å se hvordan fellesareal brukes i forhold til hvor stor medvirkningsmulighet de fremtidige beboerne har. Fører aktiv involvering av fremtidige beboere i utviklingen av et boligprosjekt med fellesarealer til at fellesarealene blir brukt mer?

REFERANSELISTE

- Arnfinnsen, J. A. (Red.).** (2014). *Episode 108: Gaining by Sharing – en helhetlig modell for bærekraftige bofellesskap.* (Podkast). Hentet fra <http://www.levevei.no/2014/10/episode-108-gaining-by-sharing-en-helhetlig-modell-for-baerekraftige-bofellesskap/>
- Barlindhaug, R., Holm, A., Holth, F. & Nordahl, B.** (2012). *Boligbygging med sosial profil. Muligheter og begrensninger i den kommunale utbyggings-politikken.* NIBR-notat: 2012:114. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning. Hentet fra <http://www.hioa.no/extension/hioa/design/hioa/images/nibr/files/filer/2012-114.pdf>
- Barlindhaug, R., Holm, A., Nordahl, B. & Renå, H.** (2014). *Boligbygging i storbyene - virkemidler og handlingsrom.* NIBR-rapport 2014:8. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning. Hentet fra <http://www.hioa.no/extension/hioa/design/hioa/images/nibr/files/filer/2014-8.pdf>
- Benkler, Y. & Nissenbaum, H.** (2006). Commons-based peer production and virtue. *Journal of Political Philosophy*, 14 (4), s. 394-419. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9760.2006.00235.x>
- Booher, D. & Innes, J. E.** (2002). Network power in collaborative planning. *Journal of planning education and research*, 21 (3), s. 221-236. <https://doi.org/10.1177/0739456X0202100301>
- Bratberg, Ø.** (2016). *Tekstanalyse for samfunnsvitere.* (1. utgave). Oslo: Cappelen Damm AS
- Chambers, S.** (2003). Deliberative democratic theory. *Annual review of political science*, 6 (1), s. 307-326. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.6.121901.085538>
- Connelly, S. & Richardson, T.** (2004). Exclusion: the necessary difference between ideal and practical consensus. *Journal of Environmental Planning and Management*, 47 (1), s. 3-17. <https://doi.org/10.1080/0964056042000189772>
- Cunningham, F.** (2002). *Theories of democracy: a critical introduction.* Cambridge: Cambridge University Press
- Dryzek, J. S. & Niemeyer, S.** (2008). Discursive representation. *American political science review*, 201 (4), s. 481-493. <https://doi.org/10.1017/S0003055408080325>
- Dryzek, J. S. & Niemeyer, S.** (2010). *Foundations and frontiers of deliberative governance.* Oxford: Oxford University Press.
- Egerö, B.** (2010). Introduction: Cohousing- Issues and Challenges. I: Vestbro, D. U. (Red.). *Living together - Cohousing Ideas and Realities Around the World.* Proceedings from the international collaborative housing conference in Stockholm 5-9 May 2010. (s. 11-20). Stockholm: Division og Urban and Regional Studies, Royal Institute of Technology in collaboration with Kollektivhus NU.
- Fainstein, S. S.** (2000). New directions in planning theory. *Urban Affairs Review*. 21 (4), s. 451-478. Hentet fra <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/107808740003500401>
- Falleth, E. & Hanssen, G. S.** (2012). *Medvirkning i planlegging.* I: Kristiansen, R. (Red.). *Utfordringer for norsk planlegging: kunnskap, bærekraft, demokrati* (s. 187-203). Tromsø- Ås: Cappelen Damm Høyskoleforlaget.

- Falleth, E. & Saglie, I.-L.** (2011). Democracy or efficiency: contradictory national guidelines in urban planning in Norway. *Urban Research & Practice*, 4 (1), s. 58-71. Hentet fra <https://doi.org/10.1080/17535069.2011.550541>
- Falleth, E., Hanssen, G. S. & Saglie, I.-L.** (2008). *Medvirkning i byplanlegging i Norge*. NIBR-rapport 2008:37. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning. Hentet fra <http://www.hioa.no/extension/hioa/design/hioa/images/nibr/files/filer/2008-37.ny.pdf>
- Forester, J.** (1999). *The deliberative practitioner: Encouraging participatory planning processes*. London: Mit Press.
- Gaining by Sharing.** (2017). Miljø. Hentet fra <http://www.gainingbysharing.no/modellen/miljo/>
- Gutmann, A. & Thompson, D.** (2004). *Why deliberative democracy?*: Princeton og Oxford: Princeton University Press.
- Hall, S. & Hickman, P.** (2011). Resident Participation in Housing Regeneration in France. *Housing Studies*, 26 (6), s. 827-843. <https://doi.org/10.1080/02673037.2011.593127>
- Hanssen, G. S.** (2013). *Negotiating Urban Space: Challenges of Legitimacy in Market-Oriented Urban Planning* (Doktorgradsavhandling). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Hanssen, G. S. & Falleth, E.** (2014). Market-Oriented Urban Planning- Constraining Citizen Participation. *Local Government Studies*, 40 (3), s. 403-438. <https://doi.org/10.1080/03003930.2013.834254>
- Hanssen, G. S. & Saglie, I.-L.** (2010). Cognitive Closure in Urban Planning. *Planning Theory & Practice*, 11 (4), s. 499-521. <https://doi.org/10.1080/14649357.2010.525373>
- Hanssen, G. S., Hofstad, H., Saglie, I.-L., Næss, P. & Røe, P. G.** (2015). Hvorfor studere den kompakte byen?. I: Saglie, I.-L. (Red.). *Kompakt byutvikling - Muligheter og utfordringer* (s. 13-25). Oslo: Universitetsforlaget.
- Healey, P.** (1992). Planning through debate: The communicative turn in planning theory. *Town planning review*, 63 (2), s. 233-249. DOI: 10.3828/tpr.63.2.422x602303814821
- Healey, P.** (1996). The communicative turn in planning theory and its implications for spatial strategy formation. *Environment and Planning B: Planning and design*, 23 (2), s. 217-234. <https://doi.org/10.1068%2Fb230217>
- Helen & Hard.** (2016). *Vindmøllebakken bærekraftig bofellesskap - Sluttrapport kompetansetilskudd*. Hentet fra <http://biblioteket.husbanken.no/arkiv/dok/Komp/Vindmøllebakken%20bærekraftig%20bofellesskap.pdf>
- Helsedirektoratet.** (2014). *Samfunnsutvikling for god folkehelse. Rapport om status og råd for videreutvikling av folkehelsearbeidet i Norge* (Rapport IS-2203). Hentet fra <https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/311/Samfunnsutvikling-for-god-folkehelse-IS-2203.pdf>
- Henriksen, B.** (2017, 14. august). Bærekraft og fellesskap i nytt Stavanger-prosjekt. *Fremtidens Byggenæring*. Hentet fra <https://fremtidensbygg.no/artikler/baerekraft-og-fellesskap-i-nytt-stavanger-prosjekt/409804>

- Ingebrigtsen, B.** (1989). *Alternative boformer - fellesskap og service i boligområder*. NIBR-rapport 1989:6. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Innes J. E. & Booher, D. E.** (2004). Reframing public participation: strategies for the 21st century. *Planning theory & Practice*, 5 (4), s. 419-436. <https://doi.org/10.1080/1464935042000293170>
- Innes, J. E.** (1995). Planning theory's emerging paradigm: Communicative action and interactive practice. *Journal of planning education and research*, 14 (3), s. 183-189. <https://doi.org/10.1177%2F0739456X9501400307>
- Johannessen, A., Tuft, P. A. & Christoffersen, L.** (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utgave). Oslo: Abstrakt Forlag AS
- Johnson, C.** (2009). Shifts in planning culture? *Australian Design Review*. Hentet fra <https://www.australiandesignreview.com/architecture/shifts-in-planning-culturer/>
- Kjølle, K. H. & Blakstad, S. H.** (2014). Architects and end users: boundary objects in participatory briefing and design. *Nordic Journal of Architectural Research*, 26 (1), s. 35-64. Hentet fra <http://arkitekturforskning.net/na/article/view/477>
- Klem, C.** (2015). Stavanger sentrum- eller Pedersgate om du vil. *Arkitektnytt*. Hentet fra <https://www.arkitektnytt.no/nyheter/stavanger-sentrum-eller-pedersgate-om-du-vil>
- Knudtson, L. C.** (2015). Meningsbrytninger og involvering i planprosesser i et demokratiperspektiv. I: Saglie, I.-L. (Red.). *Kompakt byutvikling - Muligheter og utfordringer* (s. 85-96). Oslo: Universitetsforlaget.
- Knudtson, L. C.** (2018). *Kan vi snakke om medvirkning? Sivilsamfunnets innflytelse og bidrag i reguleringsprosesser* (Doktorgradsavhandling). Ås: Norges miljø- og biovitenskapelige universitet.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet.** (2004). *Storbymeldingen: St.meld. nr. 31 (2002-2003)*. Regjeringen. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-31-2002-2003-/id402979/sec1>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet.** (2014). *Vanskeligstilte på boligmarkedet*. Regjeringen. Hentet fra https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/boligmarkedet/boligsosialt_arbeid/vanskeligstilte-pa-boligmarkedet/id749714/
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet.** (2015). *Juryvurdering Attraktiv by 2015*. Regjeringen. Hentet fra https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/by--og-stedsutvikling/attraktiv_by/juryvurdering-attraktiv-by-2015/id2414908/
- Kristiansen, R. (Red.).** (2012). *Utfordringer for norsk planlegging: kunnskap, bærekraft, demokrati*. Tromsø- Ås: Cappelen Damm Høyskoleforlaget.
- Kruse Smith.** (2016). *Fra infomøte om Vindmøllebakken bærekraftig bofellesskap 26. april 2016* (Videoklipp). 26. April 2016. Hentet fra <https://vimeo.com/165309297>
- Lange, B.** (2015). *Hjemmestedet - Lengselen etter å komme hjem*. Oslo: Aschehoug & Co.
- Langvad, S. N.** (2017). Sammen er vi mindre alene. *Arkitektur N*, nr. 7/2017. s. 14-33.
- Larsen, A. K.** (2007). *En enklere metode (veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode)*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Larsen, E., Aasheim, F. & Nordal, A.** (2006). *Brukermedvirkning - psykisk helsefeltet. Mål, anbefalinger og tiltak i Opptrappingsplanen for psykisk helse*. IS-1315 rapport 2006:04. Oslo: Sosial- og helsedirektoratet. Hentet fra <https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/158/Brukermedvirkning-psykisk%20helsefeltet-mal-anbefalinger-og-tiltak-i-opptrappingsplanen-for-psykisk-helse-IS-1315.pdf>
- Liaset, R. K. & Moe, A. S.** (2018). Fellesskap i bærekraftig bofellesskap. *Norske arkitekters landsforbund*. Hentet fra <https://www.arkitektur.no/vindmollebakken>
- Luck, R.** (2018). Participatory design in architectural practice: Changing practices in future making in uncertain times. *Design Studies*, 59, s. 139-157. <https://doi.org/10.1016/j.destud.2018.10.003>
- Læg Reid, I. S.** (2017). *Økologisk økonomi i praksis? Bofellesskapet Vindmøllebakken - Et Gaining by Sharing prosjekt*. (Mastergradsavhandling). Bodø: Nord universitet. Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/2458400>
- Moi, A.** (2015, 23. juni). For mange små leiligheter på Storhaug. *Stavanger Aftenblad*. Hentet fra <https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/jLozL/--For-mange-sma-leiligheter-pa-Storhaug>
- Mäntysalo, R.** (2005). Approaches to Participation in Urban Planning Theories. Zetti, I. & Brand, S. (toim.). *Rehabilitation of Suburban Areas – Brozzi and Le Piagge Neighbourhoods* (s. 23-38). Department of Technology of Architecture and Design "P.L. Spadolini", University of Florence Hentet fra <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.126.3107&rep=rep1&type=pdf>
- Mäntysalo, R., Saglie, I.-L. & Cars, G.** (2011). Between input legitimacy and output efficiency: Defensive routines and agonistic reflectivity in Nordic land-use planning. *European Planning Studies*, 19 (12), s. 2019-2126. <https://doi.org/10.1080/09654313.2011.632906>
- Narvestad, R.** (2012). *Rimelige boliger fase 2*. SINTEF Rapport (SINTEF Byggforsk). Hentet fra http://biblioteket.husbanken.no/arkiv/dok/Komp/Rimelige%20boliger_fase2.pdf
- NAL, NTNU & Mestergruppen.** (2018). *Alternative boformer - boliger for vanskeligstilte. - Sluttrapport*. Hentet fra <http://biblioteket.husbanken.no/arkiv/dok/Komp/Alternative%20boformer%20boliger%20for%20vanskeligstilte.pdf>
- NAL.** (2011). *Pilotprosjekt Byomforming Stavanger, Urban Sjøfront*. Hentet fra <https://www.arkitektur.no/pilotprosjekt-byomforming-stavanger-urban-sjofront>
- Næss, P.** (2012). Bærekraft og klimahensyn i planlegging. I: Kristiansen, R. (Red.). *Utfordringer for norsk planlegging: kunnskap, bærekraft, demokrati* (s. 146-166). Tromsø- Ås: Cappelen Damm Høyskoleforlaget.
- Obos.** (u.å). 5 grader øst. Hentet fra <https://www.obos.no/privat/ny-bolig/boligprosjekter/rogaland/5-ost>
- Parker, P. & Schmidt, S.** (2016). Commons-based governance in public space: User participation and inclusion. *Nordic Journal of Architectural Research*, 28 (3), s. 117-142.
- Pateman, C.** (1970). *Participation and Democratic Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Pløger, J.** (2004). Strife: Urban Planning and Agonism. *Planning theory*, 3 (1), s. 71-92. <https://doi.org/10.1177%2F1473095204042318>
- Regjeringen.** (2018). Nyhetsbrev nr.2/2018 fra stedsutvikling.no. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/no/sub/stedsutvikling/ny-aktuelt/nyhetsbrev-om-stedsutvikling/nyhetsbrev-nr.22018-fra-stedsutvikling.no/id2600908/>
- Ringdal, K.** (2013). *Enhet og mangfold: Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (3. utgave). Bergen: Fagbokforlaget
- Saglie, I.-L. (Red.).** (2015). *Kompakt byutvikling - Muligheter og utfordringer*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Schmidt, L.** (1991). *Boliger med nogo attåt - nye bofellesskap i et historisk perspektiv*. Oslo: Husbanken.
- Selstø, R. S.** (2019, 20. mars). Beboerne har flyttet inn i Vindmøllebakken. *Stavanger Aftenblad*. Hentet fra <https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/e1bNl/Beboerne-har-flyttet-inn-i-Vindmøllebakken>
- Sirowy, B.** (2010). *Phenomenological Concepts in Architecture: Towards a User-Oriented Practice*. (Doktorgradsavhandling). Oslo: Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo.
- SSB.** (2004). Bolig, omgivelser og miljø. Hentet fra <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/bolig-omgivelser-og-miljo--31205>
- SSB.** (2018). Familier og husholdninger. Hentet fra <https://www.ssb.no/familie/>
- SSB.** (2019). Befolkningen. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/faktaside/befolkningen>
- Star, S. L.** (2010). This is not a boundary object: Reflections on the origin of a concept. *Science Technology Human Values*, 35 (5). s. 601-617. <https://doi.org/10.1177%2F0162243910377624>
- Star, S. L. & Griesemer, J. R.** (1989). Institutional ecology, translations, and coherence: Amateurs and professionals in Berkeley's Museum of Vertebrate Zoology, 1907-1939. *Social Studies of Science*, 19 (3). s. 387-320. Hentet fra <https://www.jstor.org/stable/285080>
- Sverdrup, S., Myrvold, T.M. & Kristofersen, L.B.** (2005) *Brukermedvirkning og psykisk helse*. NIBR-rapport 2005:6. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning. Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/2444613>
- Sverdrup, S., Myrvold, T.M. & Kristofersen, L.B.** (2007) *Brukermedvirkning og psykisk helse: idealer og realiteter*. NIBR-rapport 2007:2. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning. Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/2445325>
- Søndeland, G.** (2014, 19. juni). Hyllet boligplaner i Østre bydel. *Stavanger Aftenblad*. Hentet fra <https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/pnEIR/Hyllet-boligplaner-i-Ostre-bydel>
- Teknologirådet.** (2005). *Lokaldemokrati og byutvikling* (Rapport 3). Oslo: Teknologirådet. Hentet fra <https://docplayer.me/5087872-Lokaldemokrati-og-byutvikling-rapport-fra-teknologiradets-prosjekt-om-borgerpanelet-for-tempe-området-i-trondheim-rapport-3-2005.html>
- Thagaard, T.** (2013). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* (4. utgave). Bergen: Fagbokforlaget.
- Tønnessen, M. & Solerød, H.** (2015). Verdens Befolkning. *Store norske leksikon*. Hentet fra https://snl.no/verdens_befolkning

- Vestbro, D. U. (Red.).** (2010). *Living together - Cohousing Ideas and Realities Around the World*. Proceedings from the international collaborative housing conference in Stockholm 5-9 May 2010. Stockholm: Division of Urban and Regional Studies, Royal Institute of Technology in collaboration with Kollektivhus NU.
- Våland, M. S.** (2006). Designing architecture: a potential kinder egg adventure. *Nordic Journal of Architectural Research*, 19 (4), s. 33-44. Hentet fra <http://arkitekturforskning.net/na/article/download/132/103>
- Våland, M. S.** (2009). End user participation as an input to shape the brief in architectural competitions. A threefold translation process. *Nordic Journal of Architectural Research*, 21 (2/3), s. 108-120.
- Våland, M. S. & Georg, S.** (2012). Bringing design back in: Managing as designing revisited. Paper presented at The building as an Object and a Project Conference, København, Denmark. Hentet fra https://vbn.aau.dk/ws/portalfiles/portal/80796725/Bringing_Design_Back_in.pdf
- Wigum, K. S. & Stangeland, S. H.** (2013). *Gaining by Sharing - en studie om bærekraftig boform*. Versjon 1.0. Stavanger: Helen & Hard/Indigo Vekst/Gaia Trondheim.
- Winther, I.** (2017). Jakten på den tredje boligsektoren. *Arkitektturnytt*. Hentet fra <https://www.arkitektturnytt.no/tema/jakten-pa-den-tredje-boligsektoren>
- Yin, R. K.** (2009). *Case Study Research - Design and Methods* (Volume 5). California: SAGE Publications.
- Aarsæther, N., Falleth, E., Nyseth, T. & Kristiansen, R.** (2012). Utfordringer for norsk planlegging. I: Kristiansen, R. (Red.). *Utfordringer for norsk planlegging: kunnskap, bærekraft, demokrati*. (s. 15-24). Tromsø- Ås: Cappelen Damm Høyskoleforlaget.

FIGURLISTE

- Christensen, P.** (2019, 20. mars). Beboerne har flyttet inn i Vindmøllebakken. *Stavanger Aftenblad*. Hentet fra <https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/e1bBnl/Beboerne-har-flyttet-inn-i-Vindmøllebakken>
- Eiendomsmegler 1.** (2019). Vindmøllebakken. Hentet fra <https://www.eiendomsmegler1.no/Eiendommer/Eiendom/?propertyid=102272649>
- Google.** (2019). Google Earth.
- Kruse Smith Eiendom.** (2019). Byvilla Vindmøllebakken. Hentet fra https://www.kruse-smith.no/wp-content/uploads/2019/04/BYVILLA_prospekt_KRUSE_SMITH_2019_04_10.pdf
- Langvad, S. N.** (2017). Sammen er vi mindre alene. *Arkitektur N*, nr. 7/2017. s. 14-33.
- Norge i bilder.** (2016). Kart. Stavanger.

VEDLEGG

Vedlegg 1 – Intervjuguide beboere

Introduksjon

Fortell om oppgavens tema, bakgrunn, formål og problemstilling.

Demografi:

1. Alder, livssituasjon, yrke/utdannelse
2. Hvor og hvordan du bodde før?

Introduksjon til Vindmøllebakken

3. Hva fikk deg interessert i prosjektet?
4. Har du erfaring eller kjennskap til bofellesskap fra før?
5. Hva er dine tanker rundt verdiene i Vindmøllebakken?
6. Når i prosessen kom du inn?
7. Var brukermedvirkningen i prosjektet en avgjørende faktor for deg?

Møter, kurs og aktiviteter

8. Hvordan har du opplevd møter og kurs underveis?
 - Hvordan har dialogen vært?
 - Har du deltatt på alt?
 - Har noen møter eller aktiviteter vært viktigere enn andre?
9. Hvordan har du opplevd beboernes engasjement i prosessen?

Beboergruppen

10. Hvordan er mangfoldet blant beboerne?
11. Hvordan er det sosiale miljøet?
12. Er det felles verdier?

Påvirkningsmuligheter

13. Har du hatt påvirkningsmulighet til å gjøre endringer i din private boenhet?
 - **Hvis ja:** Hva har du/dere fått lov til å gjøre?
14. Har du hatt påvirkningsmulighet til å gjøre endringer i fellesarealene?
 - **Hvis ja:** Hva har du/dere fått lov til å gjøre?
15. Bevist utelatt noe fra privat bolig fordi du vet du kan bruke det i fellesarealene?
 - Tanker om hvordan du tror du kommer til å bruke fellesareal kontra egen bolig?

Beslutninger i prosessen

16. Hvordan har beslutninger blitt tatt?
17. Hva tenker du om denne beslutningsformen?
18. Opplever du å ha vært med på å ta beslutninger som har påvirket utviklingen av prosjektet?
19. Har det vært ting dere ikke kunne være med å bestemme?

Brukermedvirkning og prosess

20. Hva oppfatter du som brukermedvirkningens formål?
21. Hvordan har du opplevd brukermedvirkningen?
22. Har den levd opp til forventninger?
23. Hva har brukermedvirkningen medført? (Fysisk og sosialt)
24. Har du opplevd noen utfordringen i prosessen?

Innflytting

Dersom beboeren har flyttet inn i Vindmøllebakken:

25. Hvordan har du opplevd bofellesskapet etter innflytting?
 - Levd opp til forventninger?
 - Bruk av fellesarealer?

Forbedring

26. Har du noen tanker om hvordan brukermedvirkningen kan forbedres til nye GbS-prosjekter?
27. Har du noen tanker om forbedringspotensiale for nye GbS-prosjekter?
28. Hvilke ideer eller ønsker har du til videre oppfølging av Gaining by Sharing?

Vedlegg 2 – Intervjuguide GbS-aktører

Introduksjon

Fortell om oppgavens tema, bakgrunn, formål og problemstilling.

Innledning

1. Kan du fortelle om din rolle i prosjektet?
2. Kan du si noe om bakgrunnen for brukermedvirkningen i prosjektet?
 - Hvor kommer inspirasjonen fra?
3. Var involvering av fremtidige beboere en intensjon fra dag en?

Brukermedvirkning:

4. Hva innebærer brukermedvirkningen?
5. Hva er brukermedvirkningens formål?
6. Hvilke resultater ville dere oppnå?

Påvirkningsmuligheter

7. Hva har beboerne hatt påvirkningsmuligheter på? Eksempler?
8. Visste beboerne hva de ville ha? Var de klar over egne ønsker og behov?
9. Var de avhengig av veiledning fra dere?
10. Hvilke tema var beboeren opptatt av?
11. Har det vært ting beboere ikke hadde påvirkningsmuligheter på?
 - Har det vært noen økonomiske eller estetiske rammer?

Beslutninger i prosessen

12. Hvordan har beslutninger blitt tatt?
13. Hva tenker du om denne beslutningsformen?

Boligmodellens intensjoner

14. Har det vært et mål om å bygge rimelige boliger?
15. Kan du fortelle om målet om mangfold?

Prosess

16. Har beboerne tatt en aktiv rolle i planleggingen?
17. Har de vært interessert i å delta i fellesskapet?
18. Har det blitt tatt opp hvordan man skal løse eventuelle konflikter som kan oppstå i bofellesskapet?

19. Beboerne trekker selv frem interimstyret og interessegrupper som viktige i intervjuene.
- Kan du fortelle litt om det? Når ble dette dannet?

Evaluering og forbedring

20. Hva har brukervedvirkningen medført? (Fysisk og sosialt)
21. Har du opplevd noen utfordringen i prosessen?
22. Har du noen tanker om hvordan brukervedvirkningen kan forbedres til nye GbS-prosjekter?
23. Har du noen tanker om forbedringspotensiale for nye GbS-prosjekter?
24. Hvordan foregår videre oppfølging av GbS?

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelige universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway